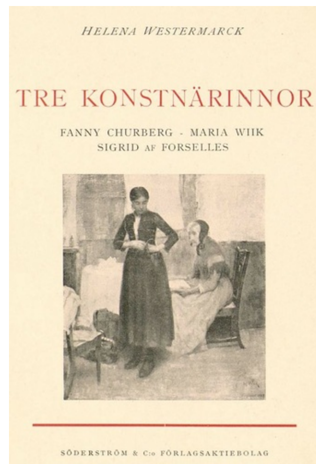

HELENA WESTERMARCK

TRE KONSTNÄRINNOR

FANNY CHURBERG, MARIA WIIK och SIGRID AF FORSELLES

HELSINGFORS 1937
SÖDERSTRÖM & C:o FÖRLAGSAKTIEBOLAG

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk av **Helena Westermarck** (1857-1938) har digitaliserats av **Nationalbiblioteket i Helsingfors** och anpassats för Projekt Runeberg i april 2013 av Ralph E.

FÖRORD.

De tre konstnärinnor, vilkas liv och arbete jag här i några väsentliga drag försökt teckna, tillhörde alla tre den konstnärsgeneration, som under 1800-talets senare hälft och det nya århundradets början förde vår bildande konst ut till nya uppgifter och ny kraftig utveckling för framtiden.

Mina essayer framträda alldeles icke med anspråk på att vara fullständiga levnadsteckningar. Det som där meddelas om målarinnorna Fanny Churberg och Maria Wiik samt skulptrisen Sigrid af Forselles stöder sig naturligtvis främst på en så vitt möjligt omfattande bekantskap med deras verk och därjämte dels på brev och anteckningar, som de själva nedskrivit, dels på muntliga eller skriftliga uppgifter av personer, som känt dem eller stått dem nära.

Vid skildringen av Fanny Churbergs liv och konst har det mest betydelsefulla varit framläggandet av en samling förut okända brev, som hon skrivit till två av sina ungdomsvänner. Genom att hon där själv får stiga fram och med ungdomlig energi och brinnande entusiasm visa huru hon sökte sin uppgift, kunna måhända ytterligare nya drag utvinnas till klargörande av hennes konstnärspersonlighet.

Mina uppgifter om Maria Wiik och Sigrid af Forselles ha till stor del kunnat byggas på vad jag under många år genom personlig samvaro med dem både i hem- och utlandet erfarit om deras arbete, deras upplevelser och deras

konstnärliga strävanden och syften.

Till alla de ärade personer, av vilka jag för utarbetandet av mina skildringar erhållit upplysningar och meddelandenom de tre konstnärinnorna, ber jag härmed få framföra mina förbindliga och varma tacksägelser.

Fröken Ester Heikel tackar jag för det värdefulla material, som utgjorts av Fanny Churbergs i unga år skrivna brev till professorskan Hanna Heikel. Likaledes är jag tacksam för de många värdefulla muntliga meddelanden, som fröken Elina Ingman givit mig om Fanny Churbergs liv och personlighet.

Till Maria Wiiks syster fröken Anna Wiik står jag i stor tacksamhetsskuld för det varma intresse och det tillmötesgående hon visat mig vid mitt arbete både genom en mängd muntliga meddelanden och genom att hon låtit mig se målarinnans skissböcker och portföljer fyllda med skisser, utkast och studier, utförda dels som teckningar, dels i akvarell eller oljefärg. Även åtskilliga av hennes brev och anteckningar ha stått till mitt förfogande.

För det värdefulla material till illustrationer jag fått emottaga, bestående av unika fotografier efter en del av Maria Wiiks målningar, som finnas i Monaco, ber jag att förbindligast få tacka dessa konstverks ägarinna prinsessan Mirza Riza Khan Arfa.

Likaledes framförs här ett varmt tack till Sigrid af Forselles' syster fröken Aline af Forselles för det bildmaterial och andra meddelanden, som jag fått av henne.

*

FANNY CHURBERG

FRÅN WASA TILL HELSINGFORS.

I början av september 1865 kom den nittonåriga Fanny Churberg resande från sin hemstad Wasa till Helsingfors. Några månader tidigare hade hennes far avlidit, hennes mor hade redan många år förut bortryckts av döden. Nu hade hennes barndomshem i Wasa blivit upplöst efter faderns död och hon skulle i Helsingfors finna ett hem hos sin moster fröken Amalia Perander. Även hennes båda bröder, Valdemar, som studerade vid universitetet, och Torsten, som ännu gick i skola, vistades här.

Fanny Churbergs föräldrar voro lasarettsläkaren dr Mathias Churberg och Maria Perander, dotter till prosten Perander i Libelits.

På fädernesidan härstammade familjen Churberg från bondesläkt. Stamfadern, som utgått från ett österbottniskt allmogehem, hade studerat, blivit präst och 1831 kyrkoherde i Vånå samt antagit namnet Churberg. Dr Mathias Churberg var hans son.

Med anledning av denna härstamning säger F. AhlstedtIngår i »Finska kvinnor på olika arbetsområden. Biografiskt album, utg. av Finsk Kvinnoförening». H-fors 1892. S. 39—53. om Fanny Churberg: »Hennes sympatier för folket voro alltid mycket stora och det var med en viss stolthet hon sade sig härstamma från allmogesläkt. 'Jag trivs så bra tillsammans med bönder', brukade hon säga.» Jac. Ahrenberg»Människor som jag känt II», H-fors, 1922. Andra uppl. S. 236., som sedan barnaåren var bekant med henne, anför även detta yttrande och tillägger: »Ja. hon trivdes så bra bland bönder att hon en gång, då det stora Almqvistska skaldenamnetåter dök upp ur förgätenheten, uttalade sin stora beundran för den geniale mannens excentriska påhitt att vända tillbaka till den primitiva bondekulturen. Fast till sin personlighet, försökte hon även utföra samma föresats.» — Ahrenberg hade sålunda en sommar träffat henne någonstädes i östra Finland, där hon beslutit slå sig ner för ett helt år framåt. Hon levde där »bland rama bönder», som hon fann både »intressanta och begåvade», men i likhet med Almqvist höll hon inte länge ut med detta liv, utan återvände snart till kulturlivets förmåner. Fanny Churberg. Fanny Churberg föddes den 12 december 1845 som sina föräldrars äldsta barn.

Genom att hennes mor dog så tidigt att dottern då endast var tolv år, kom Fanny såsom den äldsta i en skara av sju syskon att fä taga hand om åtskilligt i hemmet och där bliva den bestämmande viljan på ett sätt som eljes inte brukar vara vanligt vid så unga år. Hennes far, som omtalats såsom en sträng och fordrande herre, torde likväl genom att han var mycket fästad vid sin äldsta dotter, mången gång låtit hennes vilja bli avgörande i frågor, som rörde hemmet och familjen. Och Fanny hade likaledes varit mycket fäst vid sin far. Medan han länge låg svårt sjuk i den sjukdom, som slutligen ledde till hans död 1865, vårdade hon honom dag och natt på det ömmaste och mest självuppoffrande sätt. De som personligen känt henne vid denna tid ha velat i hennes ställning i hemmet och hennes inflytande där se en medverkande orsak till utvecklingen av den ovanligt starka och kraftiga vilja, som hon redan i barndomen visade sig vara i besittning av och som senare även gav hennes konstnärliga arbete dess säregna prägel av mod och oförskräckthet.

Både Ahlstedt och Ahrenberg ha framhållit hennes tidigtutvecklade vilja att gå sina egna vägar. Den förre säger: »mod, viljekraft och tro var just vad Fanny Churberg i hög grad ägde», och hennes valspråk blev: »Man kan allt vad man vill». Och Ahrenberg, som var ett par år yngre än hon och lärde känna henne, då hon en tid vistades i Viborg, omtalar likaledes, huru hennes kraftiga vilja redan gjorde sig gällande i de gemensamma lekarna, vilka ibland kunde vara ganska vilda. Senare, då hon växte upp, säger han, »lugnade hon sig så småningom och blev ungefär som andra civiliserade finska flickor. Dock icke helt och hållet, ty där satt alltid en stor portion kvar av outrotlig österbottnisk yver-borenhet; hon trodde fullt och fast på att någonstädes där uppe mellan Kristinestad och Uleåborg slog hjärtat dubbla slag, rann blodet rödare och varmare än annorstädes i Finland — och där var hon hemma».

Huru den på huvudets vägnar ovanligt rikt begåvade Fanny Churberg inhämtade vetandets allra första grunder är numera icke bekant, emedan alla som vid den tiden kände henne numera äro bortförda av döden. Förmodligen gick hon i Mamsellerna Banges väl ansedda småskola, vilken även besöktes av hennes vän Rosina Heikel, som i anteckningar, gjorda under senare år, har beskrivit denna småbarnsskola, där ett tjugu- eller trettiotal små gossar och flickor undervisades enligt den s. k. »lancastermetoden».

Under Fanny Churbergs uppväxtår fanns ännu ingen av staten underhållen flickskola i Wasa. Då på 1840-talet staten inrättade två Fruntimmersskolor hos oss, den ena i Helsingfors, den andra i Åbo, blev Österbotten icke iliåg-kommet med en liknande förmån. Flickors uppfostran och det mått av kunskaper, som skulle bliva dem beskärt, hade ju intill denna tid ansetts vara något som endast angick deras hem och familj. Förmöget folk eller föräldrar i hög samhällsställning brukade låta sina flickebarn undervisas hemma av guvernanter, och icke sällan hände det ock att de unga flickorna sedan fingo resa över till Stockholm för att där avsluta sin uppfostran genom att tillägna sig belevenhet och ettfint och angenämt sätf och sällskapsvana, vartill hörde att flytande kunna tala franska, rita samt spela klavér eller sjunga. Därjämte skulle de lära sig utföra s. k. »fruntimmers-handarbeten», som bestod i att sy kläder, brodera, sy schattersöm och tillverka konstgjorda blommor m. fl. liknande färdigheter.

I början av 1850-talet hade tre framstående pedagoger vid Wasa gymnasium anhållit 0111 tillstånd att i hemstaden inrätta »en fruntimmersbildningsanstalt». Det var ju ett både lovvärt och framsynt förslag — ehuru naturligtvis även varnande röster inte underläto att höja sig emot ett så vågat experiment. I ortens tidningspress diskuterades på ett alldeles dråpligt sätt de vådor, som detta nyhetsmakeri möjligen kunde komma att medföra för samhället i dess helhet. Planen, för vilken högvederbörligt tillstånd redan lyckligen utverkats, blev likväl omintetgjord genom den fruktansvärda brand, som 1852 övergick Wasa och förstörde största delen av staden. Efter denna olycka måste Wasa gymnasium och dess lärare överflytta till Jakobstad, där planen att grunda en flickskola ånyo upptogs och kom till utförande.

Det är icke känt att Fanny Churberg skulle besökt denna skola, men mot slutet av 1850-talet vistades hon i Borgå som elev i en av hennes släkting, fru E. Perander, ledd flickpension. Samtidigt fanns i pensionen även en annan ett par år äldre flicka från Wasa, vilken i likhet med Fanny Churberg senare i livet skulle komma att intaga en framträdande plats inom vår kulturvärld. Det var vår första kvinnliga läkare Rosina Heikel, och mellan dessa båda intelligenta och energiska unga flickor knöts under det gemensamma skolarbetet ett vänskapsband, som

oföränderligt varade hela livet igenom intill Fanny Churbergs död.

Under åren 1860—62 var Fanny inskriven som elev i »Större fruntimmersskolan» i Wiborg, till vars föreståndarinna fru Perander då blivit utnämnd, och skolans nuvarande rektor har meddelat undertecknad, att denna åldriga skola, som blivit grundad redan 1788, varit stolt över att den fått räkna Fanny Churberg bland sina elever.Då hon vid 17 eller 18 års ålder återvände hem till Wasa, var hon — enligt vad hennes vänner meddelat — en hurtig, frisk och glad ung flicka, som intresserat deltog i stadens sällskapsliv och anslöt sig till intellektuella och kulturella strävanden och företag, som framträdde och omfattades inom ortens bildade kretsar. Genom många bevarade brev, som hon skrivit till sina båda förtrognaste ungdomsvänner Rosina Heikel och Hanna Kihlman — senare gift med professor Viktor Heikel — erfar man att hon alltid var mycket intresserad av läsning, liksom ock de i breven nedskrivna tankarna och reflexionerna visa att det lästa uppfattades och kommenterades av henne på ett intelligent sätt.

1 hennes brev från början av 1860-talet omtalas ännu inte att hon då skulle sysselsatt sig med teckning och målning. Men det var heller inte lätt den tiden att få handledning vid konststudier. År 1848 hade visserligen den då nyligen stiftade Finska Konstföreningen öppnat sin ritskola i Helsingfors och litet tidigare hade genom den i Åbo bosatte Hovmålar R. W. Ekmans entusiastiska och energiska ingripande en ritskola där kunnat börja sin verksamhet. Det var medvetandet och övertygelsen om konstens höga betydelse såsom bildningsmedel som först bröt väg för den hos oss: Konstföreningens uppkomst var en fosterländsk angelägenhet av stor betydelse och såsom sådan omfattad med värme av flere bland de ledande kulturpersonligheterna hos oss vid denna tid. Men då det tillika gällde att frammana och väcka till liv en fosterländsk konstnärsgeneration, stodo här ännu endast mycket få möjligheter till buds för vinnande av konstnärlig utbildning; genom ritskolorna i Åbo och Helsingfors var ju blott en mycket blygsam början härtill gjord.

I KONSTENS FÖRGÅRDAR.

Då Fanny Churberg, såsom redan blivit nämnt, på hösten 1865 kom resande till Helsingfors och från ångbåtens däck kunde se stadens kyrktorn och de ljusa byggnaderna vidhamnen småningom stiga fram för blicken, var det naturligtvis med spänt intresse och många ännu oklara förhoppningar och önskningar hon fann sig vara vid sin resas mål.

Redan samma dag — den 9 sept. kl. 10 på kvällen — sätter hon sig ned och skriver på sitt impulsiva vis till vännen Hanna Kihlman, som då var bosatt i Wasa, om sin ankomst till det nya hemmet och sina första intryck av den främmande omgivningen J):

».. . Nej, vad jag är lycklig! Hanna, jag måste få säga dig det. Jag liar ju fått omfamna min kära Moster, så ofta jag önskat fått därigenom bevisa henne hur kär hon är mig. Herre, huru underbara äro dina vägar, huru underbara, outrannsakliga dina domar ... Huru stor är ej din nåd emot mig! Mitt hjärta flödar över av den innerligaste tacksamhet.

Hanna, bliv ej förvånad — du har kanske väntat dig utrop av sorg och saknad, men nej, med dem kan jag ej nu — allt är ju så underbart väl. Ej ens efter Rosina och dig och Tante [fru [-Kihlman]-] {+Kihl- man]+} har jag haft ledsamt. — I sitten så djupt i mitt hjärta — jag bär Eder med mig överallt och alltid och ännu kan jag ej sakna eder. Moster har redan visat mig så mycket kärlek och förtroende (ej i hemlighet), har behandlat mig som en 'havande förstånd', och Torsten ser så nöjd och frimodig ut, Waldus tyckes hålla av Moster, lian har tillbragt alla aftnar, sedan han kom till H:fors, här hos Moster, och resan gick så lyckligt och så väl och mina 10 kusiner Homén behagade mig mycket mera än jag kunde tro. Således allt, allt väl, gott och bra ... Hanna, har jag ej fått för mycket? jag tycker mig simma i ett överflöd av lycka. Men nog är jag också tacksam, mitt hjärta jublar. Godnatt.»

Brevet fortsattes följande dag.

»Söndag e. m.

I går på morgonen kl. 7 anlände vi hit efter en resa full av njutningar. Helsf. emottog oss med sitt allra vackraste solsken och med en luft så mild och ren, ingen av de mina var vid stranden — av passagerarna var jag den första som satte foten i land och skyndade till Mosters logi, hittade ganska riktigt till Mosters kök, där

x) Alla de följande breven äro skrivna till Hanna Kihlman eller Rosina Heikel, några gemensamt till dem båda.gumman hade något bestyr för sig, men vid ett buller av mig vände hon sig om och — du gissar. Tio minuter senare hämtades mina effekter, packades upp på gården och inburos genast i mitt rum.»

I brevet talas även 0111 den mycket angenäma resan från Wasa med korta uppehåll i Åbo och i Ekenäs. Den sista natten, då ångbåten låg för ankar i Barösund, var havet spegellugnt, månen lyste och höstens stora klara stjärnor tindrade, det var alltför vackert, skriver den unga resenären entusiastiskt, »för att man hade kunnat lägga sig att sova».

Under de närmast följande dagarna gjorde Fanny bekantskap med sina här boende släktingar. Bland dessa omnämner hon sina bada unga kusiner Anna och Eva Ingman, vilka skulle bli hennes rumskamrater hos hennes och deras gemensamma moster, fröken Amalia Perander. De äro döttrar till läkaren professor E. A. Ingman, men deras föräldrar äro redan döda. Några år senare överflyttade de båda systrarna Ingman tillsammans med sin moster till Dresden, där de sedan hela sitt liv förblevo bosatta. Den äldre system Anna studerade musik samt egnade sig i Dresden åt musikundervisning och var därjämte under många år medarbetare i tidskrifter såsom musikkritiker och särskilt i amerikanska publikationer såsom korrespondent från Dresden med dess högtstående och rika musikliv. Den yngre systern Eva blev målarinna och gav även i Dresden lektioner i teckning och målning.

I ett några dagar efter ankomsten till Helsingfors skrivet brev omtalar Fanny, att hon vill åhöra professor C. G. Est-landers föreläsningar.

»Jag har», skriver hon d. 19 sept., »prenumererat på konsthistoriska föreläsningar och väntar mig nöje av dem. Om bara minnet skulle vara litet bättre så att man också kunde föra hem något gott och icke allenast njuta där. Mitt staffli hemkom i dag från snickaren och står nu tills vidare här i mitt rum, det ser helt konstnärsmässigt ut».

Brevet fortsattes d. 21 sept.

»I dag besökte jag Estlanders första föreläsning, utmärkt intressant! En verklig njutning var att sitta där, och gott framställnings-sätt: klar, jämn röst och blomstersmyckat språk. Han talade om målarkonsten under Ludvig XV såsom lika lättsinnigt vanställd som allt annat under denne vämjelige konungs tid, samt om konstens begynnelse omkr. 1730 med satirmålaren Hogarth i England, liknande konsten i Frankrike, med den åtskillnad att här svidande salva lades på såren, när de i Fr. blomsterbeströddes. Han började sitt tal med att giva oss Nordbor gott hopp om konstens hitför-flyttning, menande att konsten nu stående i sin blomning i mellersta Europa redan hade vissnat i det södra och hit utsände knoppar, som nog i sinom tid komtne att slå ut. Ja, ja, Hanna, kom hit så får du åhöra konst-historia».

Brevets senare del utvisar, att den unga livfulla brev-skriverskan också försökte fästa blicken vid de stora sam-hällsrörelserna, som ute i världen voro ett uttryck för framåtsträvande och frisinne, i det de sprungo fram som en ny tids krav. Genom tidningar och antagligen även genom sin vän Rosina Heikel, som för studier vistades i Stockholm, hade hon hört om de märkliga riksdagsdebatterna med anledning av den stora representationsreformen, då Sveriges adel frivilligt uppgav sin sekelgamla politiska makt och betydelse för att främja fosterlandets välfärd och lycka. Detta i fortsättningen av brevet framträdande intresse för samtidens politiska och kulturella frågor var antagligen något mycket ovanligt hos en ung flicka vid denna tid:

»Vad tänker du om riksdagsfrågan, den stora, i Stockholm! Den kan väl vara något att fröjda sig över! Och Rosina lyckliga som nu lever med där — dock, tiden lär väl vara henne något knapp därtill. Det gäller ändå till en del hennes väl och ve och tills hon där studerat ut, allt det som ligger henne om hjärtat, så hava vi nog här kommit så långt, att hon här som tjänsteman antages. Wie erfretilich! Men prästaståndet? Nå ja, andra klanka ju

nog på det — tig du, lilla kräk! Läste du i Dagbladet om den hjältemodiga munken Hyacinthe i Paris, som genom sina frisinnade predikningar utsår Reformationens frön i Katolicismen! Överallt, överallt arbete att komma framåt, att avkasta fjättrar, andliga och lekamliga. Hanna, månne det ej är en stor tid vi leva uti? Jag tycker mig se världen nu i en molnhöljd himmel, stora molnmassor svävande där uppe i jämn växling, en del förverkliga sig till välgörande regn, en annan del draga förbi tills gynnsammare tider stunda. Kan du förstå min bild?»I ett följande brev ges ett utkast till nära nog en hel livsåskådning:

»H:jors d. 28 sept. 1S65.

Jag såg i går hos Edvin Homön ett benraiigel av en människa, jag sökte hjärtat, som förr klappat varmt och rikt — ej ett spår därav — hjärnan — tummelplatsen för tusende tankar, ej ett spår därav — ögat, som tindrat av glädje och mulnat av sorg otaliga gånger, och fann en djup, tom håla och hela figuren, som förr kanske var en uppenbarelse av kraft, nu några benbitar som man utan möda kunnat bryta sönder. — Hanna, huru 'intig' fann jag ej människan, och huru ofta har jag ej beundrat hennes storhet!

Hanna, vad äro vi väl? Ett stoft, ett strå — och Gudsbeläte. Förklara detta fenomen utan att tro på att Gud har skapat oss.»

»Den 29:de middagstiden.

Jag skulle i dag uppsöka en av mina Fastrar, som från T-hus var hitrest, men hon hade redan rest bort, och vände därifrån mina steg till Kajsaniemi — där vandrade jag 1 y2 timmes tid — ensam, som jag åt de mina sade, men i verkligheten med dig. Hanna, huru jag styrde mina steg vet jag ej — alltnog jag kom till graven!) — inskriptionen lydde: 'Lika godt om världen vet hvem som här hvilar, alltnog Gud känner livad han gjort och uslingen välsignar hans minne'. Hanna, så som han skulle ock jag vilja vila — i skogen på en plats, som i livstiden skulle hava behagat mig — utan sten, utan något som skulle utvisa att jag låge där! Jag kan ej förstå varför jorden dit- liken läggas skall välsignas — den jordiska kroppen, tycker jag, skulle så väl överensstämma med Guds jord utan denna jords välsignande. Vad innebär denna välsignelse? Den livlösa jorden, skapad av Gud Fader själv, skall behöva människans av Gud nedkallade välsignelse för att vara värdig hysa hennes hylsa, hennes jordiska del? Jag ville veta teologernas förklaring härpå. Jag har ingenting emot 'de dödas stad', d. v. s.

') Kallad »Frimurarens grav» efter Frimuraren Majoren och Riddaren Granatenhjelm, som ligger där begraven.

Granatenhjelm har omtalats som en stor välgörare, vilken alltid var ivrigt verksam, då det var fråga om något samhällsnyttigt och människovänligt företag. Då han avled 178-1, fingo finländska officerare konungens tillstånd att begrava honom på den plats, där hans grav finnes i vårt nuvarande Kajsaniemi. Gravert med den hemlighetsfulla inskriften har alltid väckt intresse hos dem som vandrat i parken.

Utgivarens anm.att alla begravas på samma plats, jag tycker tvärtom att det är vackert att de som i livstiden verkat för och arbetat i samma samhälle — samtidigt, också i döden bo tillsammans — men för egen del ville jag endast hava skogens innevånare till sällskap. — Skall jag alltid hysa denna tanke — och skall den kunna förverkligas? Jag lägger mycket liten vikt på min döda kropp och kommer visst ej att giva andra förordningar 0111 dess behandlande efter döden, än att enkelhet och intet onödigt fäktande och bestyr må för dens skull anstaltas — men till skogens näring (skogen har jag alltid älskat) ville jag testamentera den, tänk en vacker gran uppvuxen ur mitt stoft! Kanske för djärvt att tänka på granen — trohetens sinnebild — men granen är finne och så även jag. Tänk om en asp, en pladdratule asp skulle uppstå! — Nej, en gran skulle jag önska till gravvård, huru mycket lyckligare vore det ej att få tänka att man i döden skulle bliva omfamnad av kraftiga granrötter, än att tryckas ned under en stenkoloss — Pappa bad mig också se efter att hans sten ej skulle komma att stå över, på gravkullen, utan bredvid...

I dag började jag mina ritstudier, i övermorgon framvisas de för Alexandra.»

Målarinnan Alexandra Frosterus var vid denna tid redan hos oss känd som en lovande och framstående konstnärinna. I januari 1866 gifte hon sig med lasarettsläkaren dr V. Såltin i Wasa och överflyttade då till denna ort. Det var således endast en kort tid Fanny Churberg blev i tillfälle att arbeta under hennes ledning.

Den 12 okt. skriver Fanny:

»Jag ritar hela förmiddagen från 10—1 och mera, och njuter. Eva och jag rita vid samma bord och tiga båda överlyckliga över vårt arbete, och när skulle ej tankarna ila om ej då allt gynnar deras flykt»...

Följande dag fortsattes brevet:

»Om f. m. strax efter frukosten sätter jag mig till min ritning och fortsätter därmed till kl. 1, då Eva och jag gå ut att spatsera, hemkomna äta vi middag, sedan fortsätter jag ritningen till kl. 4, då vi vandra till A. Frosterus för att framvisa vårt arbete, därifrån återvända vi till 5 och då hinner jag blott sticka några varv på min strumpa, innan uppbrott igen göres till Topelii föreläsning, därifrån återkommen kl. 7 /A fortsättes stickningen tills vi kl. 9 supera och därefter skiljas åt...Jag har börjat med pennritningar och då jag i dag framvisade min andra ritning i denna genre, sade sig Alex. ingenting hava däremot att anmärka utan blev 'helt förbluffad' däröver. Hanna, du tager ju icke detta meddelande som skryt — jag vill blott låta dig veta min glädje över att det arbete, som mest intresserar mig, ej är förkasteligt. Nu har jag en verksamhet och den skall bliva mitt skötebarn, ett annat mål att arbeta för än uteslutande på mig själv — det mest egoistiska och egoismnärande av alla strävanden. Med ett annat mål än sig själv i sikte arbetar man likväl omedvetet och kanske med större framgång på sitt eget jag. Nicht wahr, mein Kind?» —

D. 21 okt.

För några dagar sedan företog jag mig i gott sällskap av tre personer en promenad till Tölö park, rättare skog. Jag njöt obeskrivligt av den friska blåsten och av den vilda naturen —, ett höstlandskap belyst av Oktobersolen är bra härligt — allt ser friskt och lera/tigt, frimodigt ut, luften är så ren och stärkande och de bara träden vittna om kamp och strid. Här var för det mesta barrträd, kullar och dalar, sjö och klippväggar. Mitt sällskap tyckte att där var för litet ordnat, jag njöt av oordningen — hade redan länge längtat att få komma ut i Guds fria natur och få språka med granarna. Dageligen spatsera vi, Eva och jag, kring gatorna och det har visst även sitt lilla behag, ity att man får se den ena fysionomin efter den andra — men efter att ensam få ströva omkring i skog och mark lär jag förgäves få vänta. Moster tillåter mig det ej och det lär väl vara mindre rådligt.»

Antagligen som en följd av de många nya intrycken och de nya förhållanden, som överflyttningen till Helsingfors medfört, tyckes mot slutet av året 1865 i Fannys brev till vännerna i Wasa kunna spåras en viss trötthet eller en avspänning i hennes livfulla temperament. Hon talar också själv i ett av breven om »en stagnation i de inre livsyttringarna».

Men det livliga temperamentet tar dock snart åter ut sin rätt och hon skriver:

D. 26 nov.

»Hanna, jag mötte Cygnaeus i dag, nej, du kan ej tänka dig huru poeten såg ut... ofantligt stort huvud, jag tror svart hår och polisonger eller tvärtom, buskiga, förskräckliga ögonbryn och ögon så stirrande och gapande som vad; dessutom en skinnbrämadpaleta (% kvarters bred brun skinnremsa som kantade paletån runtomkring), den såg ut som en liushållskofta. Var detta Cygnaeus? Ingen sade mig det, men den omisskänneliga likheten med porträttet kunde ej hava talat osant. Förskönad är lian, det må du vara viss uppå. Jag har enligt porträttet föreställt mig honom av en vanlig mans både längd och bredd, med genialisk blick och av ungdomligare utseende. Lilli Fr[osterus] hade redan förut förespått att jag skulle falla som frän skyarna vid åsynen av 'Universitetets prydnad', och så mycket jag än då tvivlade på hennes ord, måste jag nu tillstå att hon hade rätt.»

Följande år — i januari 1866 — firade Alexandra Frosterus sitt bröllop med dr Såltin och överflyttade till sitt nya hem i Wasa. Fanny Churberg, som varit bjuden till bröllopet, skriver till Hanna, att hon hade 'smått ledsamt där', emedan de flesta gästerna voro obekanta för henne och för övrigt kände hon sig bedrövad över att mista sin lärarinna, som hon både höll av och beundrade som konstnär.

Till vem skulle hon nu vända sig för att få lektioner? Fylld av tvekan och misstroende till sig själv och sin förmaga, talar hon flere gånger i breven om att avstå från alla försök att lära sig teckna och måla. »Hela hösten

har jag grubblat över fortsättning eller slut på saken», heter det i ett av breven. Men eftersom Alexandra i sista stund före avresan uppmanat henne att fortsätta, känner hon sig dock uppmuntrad att försöka göra sitt bästa.

Sedan hon rådgjort med sin förmyndare i Wasa, fattar hon beslutet att »niga för landskapsmålaren Wright!» Tager han emot henrre som elev, så ämnar hon »bjuda till att vara flitig och läraktig», hon får då ett arbete för hela sin framtid, »ett mål här på jorden att sträva till! Ju högre mål, ju större strävan, heter det».

Bröderna Magnus och Ferdinand v. Wright hörde vid denna tid till de mest framstående representanterna för målarkonsten i vårt land. Magnus, som var anställd såsom ritlärare vid universitetet, ansågs då för den främsta konstnären i Helsingfors.

Dä Fanny Churberg besökte honom, var han både »vänlig och uppmuntrande», säger hon, men tid att ge henne lektionerhade han ej. I sitt ställe rekommenderade han M:lle Emma Gyldén x) »som skicklig målarinna».

Sedan Fanny efter någon tvekan av målarinnan blivit antagen som elev, skrev hon följande livfulla brev till Rosina Heikel, som befann sig i Stockholm. Brevet saknar datum, men är antagligen skrivet i början av mars 1866.

»... Huu vad mina händer lukta terpentin! Jag har just tvättat min palett. Men från början! Jag slutade min senaste redogörelse med mitt första besök hos Wrighten. Han lovade då höra åt hos M:lle Gyldén och hämta mig svar, men en hel vecka av orolig väntan förgick. Då beslöt jag fred. d. 27 februari eft. m. att själv höra åt hos Gyldén — hon tackade mig för att jag kom, lovade försöka och bad mig gå till Wrighten för att av honom erhålla upplysningar om tillbehör, modell etc. Under gråt och skratt sprang jag hem efter mina ritningar och skyndade till Wr. Du kan ej tro, huru hjärtlig han var, det såg ut som skulle han känt glädje [över] att hos mig finna kärlek för hans älskade konst. Han fröjdade sig över M:lle G:s steg och beság mina ritningar, ej såsom i förbifarten utan givande var och en dess mer än tillbörliga tid och vitsordet blev — laudatur!

Därpå bad han att få hålla dem en tid och där äro de ännu. Till modell fick jag en 'utsikt från Haminanlaks’2), målad av hans bror 3), en liten behaglig skiss med björkar, sjö, en röd lada, spång och avlägset fjärran. Något svår tyckte han att den skulle bliva — men i dag har jag lyckligen fulländat den. — Ja — samma dag köpte jag färger, palett, staffli etc. och följande dag kl. y2 10 befann jag mig med allt detta hos Gyldén. Men du jämmer! vad jag var dum de två första dagarna! ej ett streck kunde jag lägga på duken, hon stod och målade och målade, men icke blev jag klokare för det. Tredje dagen begynte det gå liksom av sig självt så att jag riktigt måste skratta åt min färdighet och nu — har jag ju ren en tavla att hänga på väggen 'inom guldram’, sade M:!le Gyldén. Jag tror hon är nöjd med sin elev! När jag i dag frågade om hennes hädanfärd, svarade hon, att hon kanske dröjer här hela våren, emedan denna sysselsättning roar henne. Dessutom får jag ibland beröm, och du må tro att det gör mig lycklig, ty ur hennes mun behöver jag ej taga

’) Emma Gyldén hade i början av 1860-talet studerat teckning och målning under den kände landskapsmålaren Edv. Berghs ledning i Stockholm och sedan även i Diisseldorf. Hon dog dock redan 1874.

2) Släkten v. Wrights stamgods i närheten av Kuopio.

a) Målaren Ferdinand v. Wright, bosatt på Haminanlaks.det som tomt prat. Hon ser lugn och sann ut, är vänlig men närmar sig ej heller mig, vilket behagar mig. Jag håller av henne, sin konst är hon mycket tillgiven och skall vara mera framstående. Jag har hört Alex. Fr[osterus], Wrighten, Soldan, konstkännare, berömma henne såsom rask, omsorgsfull och poetisk: förtjänster nog, eller huru? Kl. % 10 infinner jag mig där alla morgnar och står sedan oavbrutet framför mitt staffli till kl. 1. — Tiden går så att jag ej vet vart den flyger, men när jag sen skall bege mig hem ner för deras trappor och den långa vägen från Gla [Gamla] kyrkan, så känner jag nog i knäna att jag stått hela f. m., hemkommen lägger jag mig till middan. För var gång lämnar jag en biljett men vet ännu ej med huru mycket jag sedan skall lösa den. En gång var Wrighten och hälsade på oss där, han sade intet om mitt arbete och i går besvarade jag hans visit för att tigga en ny modell, vilket jag ock fick. Han förde mig i sin ateljé, visade och förklarade alla de många tavlor, som där prydde väggarna, och bjöd mig så ofta jag önskade komma och se hans tavlor, att göra det, han ville ej låta genera sig! Rosina — så lycklig har jag nu varit! Har ej all denna

lycka flugit mig i händerna? Vad har jag gjort därför? Intet! Och om motgång hade mött mina första steg, så hade troligen modet sjunkit och jag blivit overksam! Jag tycker mig utan kamp och strid för min sak vara alldeles oförtjänt av min stora framgång. — ’Av nåd och icke av gärningar, på det ingen må berömma sig’ — ja, jag fiihle es — es ist wahr. Estlanders föreläsningar intressera mig fortfarande».

Vid läsningen av Fanny Churbergs ungdomsbrev kan man inte undgå att lägga tnärke till ett drag av religiositet, som ibland framträder i dem, icke såsom något slags dogmer eller fastslagna åsikter, utan snarast såsom en underström i den livsuppfattning, som kommer till synes, då hon med sina vänner talar om de nya förhållanden, vilka hon genom överflyttningen till Helsingfors blivit försatt i, eller om innehållet i de nya böcker hon läst. Och besläktad härmed förefaller mig även hennes uppfattning om konstens värde och höghet, då hon talar om dess mål och betydelse i livet. Kanske är detta religiösa inslag i den unga Fanny Churbergs sinnesriktning även något österbottniskt tidsbetonat — i Österbotten framträdde ju på 1800-talet starka religiösa folkrörelser.Att Emma Gyldéns flitiga elev någon gång efter dagens trägna arbete även blev i tillfälle att vara med i Helsingfors konstnärskretsar visar följande intressanta brev till Hanna:

»Helsingfors d. 28 Apr. —66.

En rolighet ville jag berätta dig, om jag blott kunde framställa den så trevlig som den verkligt var, men försökom! I måndags blev jag av Wrighten bjuden till konstnärsgillets sammanträde å Kleinehs hotell. Tänk dig så härligt! Gubben kom själv efter mig, ledde mig in och presenterade mig för Topelius, som med utropet österbottniska! vänligt tog emot mig. Under hela aftonen visste den hjärtliga gubben Wright icke huru han skulle ställa det [nog] trevligt för mig, så att jag riktigt var flat för hans artighet. Och programmet var ändå så rikt och tillfyllestgörande att ingen ledsnad kom i fråga. En hel mängd tavlor och kapnografier (sotstycken) samt tvenne byster och några arkitektoniska ritningar exponerades. Solosång, piano — violin och violoncell samt studentsång exekverades. Tvenne föredrag höllos, det ena av arkitekten Decker, enkelt, lugnt och klart belysande Kathar. Månsdotters Sarkofag, det andra av Otto Donner — humoristiskt, smått satiriskt, men varmt och poetiskt med 'stenarna tala’ till uppränning — han föreslog uppresandet av 'Finlands grundlagar’ av W. Runeberg på någon publik plats här i H:fors och medels insamlande till bestridande av omkostnaderna. Dessutom voro där tvenne Österb. pojkar om 15—16 år fr. Gla. Karleby trakten med sina kantele — de spelte och sjöngo rätt ofta med klara vackra röster och utan alla bonddriller — en visa sjöngo de i stämmor och höllo så tillsammans ätt man aldrig hörde den enas röst skilt från den andras — öppna friska österbottniska anleten hade de och utgjorde Topelii stolthet för aftonen och andra Österbottningars med. Insamling för dem skedde och utföll ganska rikligt. — Hela andan i samkvämet var trevlig, ehuru det bestod av högst olika och varann för det mesta obekanta elementer. Varje till gillet hörande herre äger att till detta sorts möte införa ett fruntimmer (de äro ej medlemmar)... Kl. 12 serverades supén och därefter åtskildes mänskligheten.»

D. 20 rnaj 1S66.

»... Tiden flyger», skriver Fanny till vännen Hanna, »och det för en tid så fjärma står nu för dörren — sommaren med sina flyttningar, resor och omkastningar — tar ens tid i anspråk. Det är hast att göra inköp och iordningställa kostymer och kappsäckar, hast med att fullända påbegynta arbeten och utföra alla skyldighets-visiter. Och sedan kommer sommaren och lantlivet. En stor del av mina saker äro redan förda till Peili]) och där tänker jag trivas och leva trevligt i sommar om ock för mig själv ...

Sommaren står så ljus och varm för mig... om därföre att jag då får följa Wrightens råd att ej gå förbi en sten eller stubbe utan att avmåla dem, eller vårföre? Jag har alltid haft ett rikligt fantasi-förråd för framtiden och njuter vanligtvis mera av den innan den kommit än sen den förbytts till nu,... D. 4:de Juni avresa vi till landet.»

Pclli d. .9 juni 1866.

»... Efter brak och stök, inpackningar, flyttningar, uppackningar och åter inpackningar i kvalm, hetta och trängsel lämnade vi H:fors d. 6:te Juni på aftonen. Foro hela natten igenom i det vackraste sommarnattväder, utan rast eller ro tills vi kl. 11 följande dag anlände hit. Här smakade kaffe och en grundlig lur så utomordentligt gott att

naturens skönhet förföll till intet. Nu först, sedan upp-packning och städning äro undanstökade, har jag börjat taga trakten i närmare skärskådande och här är verkligen vackert. Min kammare, ett litet grönt rum, har ett fönster åt öster, ett åt väster och under det västra stå blommande fruktträd, alldeles vita och ljusröda, nedanför dem en äng och sedan Stor-Lojo sjö med tre små holmar, klädda i löv och barr, skiftande behagligt i ljust och mörkt grönt, och bakom dem åter andra holmar och andra sund, till höger och vänster om dem stor öppen sjö. För övrigt bestå omgivningarna i skogbevuxna berg och odlade dalar. Skogen är utomordentligt vacker här, träden höga och resliga, riktiga jättar emot Wasa dvärgar och aldrig består den av ett trädslag ensamt, utan tallar, granar, björkar, rönnar och hägg i blom, allt om vartannat som ger den en praktfull, nästan djärv färgskiftning och vid närmare påseende också formbildning, i det att de olika trädslagen där i trängseln [och] vevan kunna bibehålla sina former och skaffa rum för sina framåtsträvande grenar. Pensel! pensel! kom fram! men den vågar ej, håller sig vackert undan, bättre fly än illa fäkta! — Mina timmar hos M:Ile Gyldén slutade jag dagen innan jag for, 65 f. m. hade vi hållit varann sällskap och 5 studier var frukten därav. Vid avskedet avgåvo vi ömsesidiga ömhetsbetygelser och förklarade varann vårt välbehag. Hon är numera för mig ej M:lle Gyldén utan Emma G. Om allt går väl, återse vi varann i höst. Jag vet eljes ej hur hösten skall se ut, kommer tid, konmier råd!»

') Egendom i Karislojo.Den ll:te.

»I går gjorde — vi visit hos Lönnrots 5 fjärd, härifrån — en underlig visit — de äro begge så stela och styva att man blir helt beklämd — och enda sättet att finna sig är att gå vart man vill och göra vad man behagar. Prof:skan är dessutom allt ännu sjuk och skral... Professorn förde oss till sitt barnahem Paikkari, där hans svägerska och brorbarn nu bo, de titulerade honom Prof., simpelt bondfolk; därifrån klev den 64-åriga gubben med oss till ett högt berg, därifrån vi sågo 7 sjöar och de vackraste höjder och dalar. Efter teet tog gubben sin kantele från väggen och spelte ur minnet och från noter finska folksånger för oss. Du skulle hava sett gubben, där han stod framför ett bord med pipan i mun, fingrarna dansande på de fina strängarna och blicken stadigt sänkt på kantelen, med grå hjässa, spelande Ehtotielee [?] just som solen framför honom försvann bakom skogen.»

Elias Lönnrot hade av professor E. A. Ingman insatts såsom förmyndare för dennes båda döttrar Anna och Eva. Efter faderns död placerade förmyndaren de unga flickornas arv i inköp av egendomen Peili.

Följande brev, daterat Peili d. 22 juni 1866, börjar Fanny med att tala om huru hon, utkommen till sina kusiners egendom, njöt av att vara på landet, inandas den friska luften och se den vackra omgivande naturen med dess ständigt växlande stämningar. Men i detta samliv med naturen insmyger sig hos henne tillika en känsla av saknad och längtan efter Österbotten och hembygdens natur jämte de kära vännerna uppe i Wasa. Då hon fyller blomvasen pä bordet i sitt rum med nya friska blommor, försöker hon utvälja »bara sådana som finnas hos Eder — där uppe — men de äro ändå ej de samma», och på sitt impulsiva vis utbrister hon: »Hur kan du arma fosterland ändå så älskat vara?!»

Och hon fortsätter: »I dag hade du bort vara här — ack om du varit det! Jag har känt så mycket att det nästan velat svämma över och känslorna hava ändå helt lugnt hållits i sitt gömsle. Här har varit så vackert — skönt. Jag har skådat hettan — lugnet före stormen — hela naturen så glödande frisk och stilla (en bild av kärleken!) Jag sprang från backe till berg, med svetten i pannan för att se sjön, holmarna, himlen från alla sidor, i alla dagrar och jagandades knappt — har aldrig sett naturen sådan — så härlig — var överlycklig att hava ingen med, som skulle sagt: se så vackert och sökt utreda det sköna för mig — deras ord hade varit som ett ’vak upp’! åt en ljuvt drömmande och min hänryckning var ej dröm — var beundran och tack åt den evigt kärleksrika Skaparen. Men lugnet — ett dämpat lugn, räckte ej längre än att jag hann göra min rund kring de närmaste backarna — sjön blev gulbrun som rostigt järn, här och där med någon blå fläck, som talade om att järnet varit blankt — molnen svartnade och bomullstapparna färgades brand-rödgula, träden böjde sig för den vinande stormen, den vackra friska grönskan hade gett rum åt raseriets mörkgråa färg, och knappt hemkom jag, innan det utbröt i en — hagelskur — vad annat kunde det gråa raseriet nedsända än vassa bevis på sin ynnest! Men några minuter och det häftiga utbrottet var förbi — solen sken, fåglarna kvittrade och naturen var åter i sitt normala tillstånd ...»

Den 25 /. m.

»Och nu har jag varit och se huru de tvätta fåren — i öppna sjön. Fick springa ett gott stycke ikapp med de framför mig ilande fåren, barfota genom sved och skog. De tvättades i grannens stötta, långt härifrån, och du skulle hava sett de stackrarnas ångest, då de en och en bars i sjön. Ett litet lamm trotsade obehaget av det kalla vattnet och hoppade modigt i sjön då modern bars förut och med huvudena mot varann' vända läto de tåligt tvätta sig, vilket de ej gjorde då bykerskorna sökte åtskilja dem. De på stranden väntande beklagade sina kamrater genom ideligt bräkande. Nu vet jag huru det går till att tvätta fåren och allt större kunskaper i lantlivets mysterier hoppas jag här vinna så att jag ej likt förra frun behöver fråga: var växer ullen? En rysk överstinna bad en gång fastrarna föra sig ut på fältet att hon måtte få se huru ullen växte.»

Fanny talar 0111 att hon även har mycket arbete med lappning och stoppning åt sig och sina bröder — men hon gör ända varje dag promenader, »vardagspromenaderna». — »Söndags-prom. är mig en Gudstjänst», skriver hon.

Midsommardagen kl. 4 på morgonen.

Brevet börjar med en beskrivning av huru midsommaraftonen firades på Peili ..»Ungdomen kastade boll ute på gården, som var prydd av gröna björkar och blommande syrenhäckar, gjorde*8:de Aug. 1879. Slätholmen* Fura (teckning).en båtfärd, som emellertid avbröts av en regnskur så att man måste gå in, där teet serverades .... Senare på aftonen fick man dock se, huru den ena kokkon efter den andra tändes på holmarna, en av oss föreslog en båtfärd för att närmare bese dem och sagt och gjort — kl. 12 sutto vi alla unga i båten med fröjd i hjärtat och lust i hågen. Det var tämligen mörkt och det kring elden högtidsklädda grupperade folket tog sig särdeles väl ut, varje deras min kunde urskiljas och deras av ljusskenet guldgula hy och ljusa ärmar stack så vackert av mot nattens mörker. Vi rodde och rodde tills även vi funno en holme, vars lodrätt i vattnet nedstigande klippor lockade oss till sig. Dit upp klättrade vi som getter i den våta mossan och stodo på spetsen av berget över de i rämnorna växande resliga tallarna. En kokko upptändes under sang och dissonance och du skulle hava sett vår låga hur högt den steg och våra gnistor huru de i tusental spridde sig ikring, bakom oss höga resliga furuskogen, nedanför bräddjupet och framför oss — månen så hel och grann speglande sig i sjön, den falska spegeln, som ej återgav bilden rund utan avlång, ja, som ett långt band, och du skulle sedan hava känt vår stilla barnsliga fröjd över tillställningen — och du hade njutit. För att avkyla mig frän brasans hetta, klättrade jag med Torsten ned till båten, satte mig i och lät ro mig just under kokko-stället, där jag satt så länge att de där uppe tröttnade att underhålla elden och för att släcka elden nedkastade bränder till mig. Ja, det var praktfullt. Från det mörka ovanför mig nedrullade gnistor, den ena sprutande branden efter den andra fräste i vattnet och slocknade. När detta regn upphört, begav jag mig åter upp på klinten, där vår glädje påspäddes genom lekar och hurrarop för 'kallion haltia'. Under sång och glam återvände vi hem till det färdiga kaffebordet kl. 2. Alla övriga kokkor voro då redan släckta och endast en fjärran munter sång sade oss att vi ej voro alldeles ensamma. Luften var mild och behaglig. Efter slutad kaffedrickning satte sig de övriga i salen för att vänta på solens uppgång, men jag smög mig ut, sprang mellan 3 kullar och såg således solen tre gånger gå upp samma morgon, den andra kullen låg lägre än den första o. s. v. Alla fåglar flögo och kvittrade, 4 gökar ropade på en gång, tuppar golo och solskenet blev allt starkare och starkare, de solbelysta ställena allt mer och mer förgyllda, sjön antog längre och längre fram den ljusnande himmelens färg. Och efter att länge, länge hava betraktat allt detta begav jag mig hem. Ute var ljust och morgon, inne fullkomlig natt. Gossarna hade under min frånvaro vandrat hem, de trötta lagt sig, och jag har nu berättat för dig hela vår midsommaraftonsfirning. Kl. är nu 5, skall man lägga sig eller börja dagen? Jag tror det förra är hälsosammare.»D. 2ö juni fortsättes brevet och Fanny omtalar, att professor Lönnrot midsommardagen kommit på besök till Peili, atföljid av sin äldsta dotter: »De stannade kvar hela dagen och eftermiddagen tillbragte vi under en stor björk vid sjöstranden och hade riktigt roligt. Gubben kunde skratta så hjärtligt åt alla små anekdoter. Han täljde åt mig en herdeflöjt, som jag troget skall bevara.» Två dagar därefter tillfogas ännu i brevet, att hon begynt taga lektioner i finska för Lönnrots dotter, samt att hon följande dag skall börja måla och hennes modell skall vara »en stor sten i parken».

Fanny Churbergs brev från denna sommar äga sitt främsta intresse för oss genom att visa, huru hon under vistelsen ute på landet begynte på ett ungdomligt svärmiskt, men samtidigt realistiskt sätt få ögonen öppna för hemlandets natur. Breven ställa sålunda redan i en viss belysning något av den konstnärliga egenart, som hon

senare på sitt temperamentfulla vis utformade i linjer och färger.

Pa hösten återvände Fanny jämte sin moster och sina kusiner till Helsingfors. I ett brev till Rosina Heikel skriver hon, att hon här får lektioner av landskapsmålaren Berndt Lindholm, som återkommit från Diisseldorf och under en tid framåt stannar i hemlandet.

»Den 13 dec.... vändom oss till den stora ljussidan i mitt liv. Jag ritar och ritar och kommer allt mera in i Rafaels och ditos stora hemligheter. Rosina, ett huvud, som hittills var mig en plåga, är nu min förtjusning, och ändå — träden stå mig högre. Har just slutat ett gammalt, simpelt gubbhuvud eft. Bendemann, som andra se på med misshag och jag med helt andra ögon — fick också Torsten, som har ett fint öga, att slutligen hålla med mig. Vet du han får alltid först göra anmärkningar emot mina ritningar, innan Lindholm ser dem, och oftast upptäcker han fel, där jag inga sett. Svårare och svårare huv. får jag, och stundom litet beröm också — men vad hinner man med dessa mörka tider! Jag arbetar så mycket jag ser och tycker mig ändå ingenting göra. Efter jul får jag börja rita efter gips... Och min lärare själv då, som människorna smått mysa åt i hemlighet — gudbevars, men ändå tillräckligt nog att jag må se det, är en ung gosse, mera kort, genomträngande bruna, alltid öppna fritt skådande ögon (bruna tycker jag ju ej omi), säkertoch hastigt väsen, springer alltid på gatan, men kan också stå lugn och höra mina jamsiga ord, när jag måste tala. Har betett sig beundransvärt hyggligt vid alla de små förtretligheter, som måste möta en person som dagl. besöker ett hus och så tidigt som han — kl. 9. — Uppträder icke kavaljeriskt, men ej heller med pösande värdighet och aldrig matt. Konverserar ej under timmen, men lämnar mig rika upplysningar (historiska så att säga) om det jag har för händer».

Några brev med uppgift om huru länge Fanny arbetade under Lindholms ledning finnas icke bevarade.

Men på hösten 1867 finna vi Fanny Churberg i Düsseldorf.

VID KONSTENS HÄRDAR I DÜSSELDORF.

Den idylliska tyska staden Düsseldorf med sin berömda konstakademi hade vid början och mitten av 1800-talet nått höjden av sin ryktbarhet och sitt anseende såsom icke blott Tysklands utan måhända ock hela Europas främsta konsthärd. Akademien, som grundlagts redan 1767, vann sin högsta berömmelse, då den på 1800-talet stod under målaren W. von Schadows ledning och fick räkna flere av Tysklands främsta konstnärer såsom lärare. Genom det anseende akademien härigenom åtnjöt tillfördes den elever från många olika, även utomeuropeiska länder.

Fr. Ahlstedt, som samtidigt med Fanny Churberg studerade i den idylliska konststaden vid Rhen, har entusiastiskt beskrivit det rika konst- och konstnärsliv, som här stod de unga adepterna till buds. Man arbetade strängt och allvarligt, men tillika bjöds där även tillfälle till ett angenämt sällskapsliv. Ahlstedt framhåller, att Fanny Churberg på grund av att hon var ekonomiskt oberoende kunde deltaga i detta uppfriskande och intelligenta umgängesliv bland konstnärerna och deras familjer, samt säger, att hon var mycket omtyckt för sitt glada, käcka och rättframma väsen. OchVidsträckt utsikt.lian tillägger, att de år hon tillbringade i Diisseldorf voro »säkert de lyckligaste i hennes liv».

För de nordiska målare, som ville fortsätta sina studier och sin utbildning i de stora kulturländerna, blev Diisseldorf under några årtionden den konsthärd de främst uppsökte. Först kommo norrmännen. Redan i början av 1840-talet var landskapsmålaren Hans Gude där, och figur- och historie-målaren Adolf Tidemand förblev ända till sin död 1876 bosatt i Diisseldorf. Och kring dessa båda norska mästare samlades snart en hel skandinavisk konstnärskoloni med ett starkt inslag från Norge.

Danskarna torde, till en del i anslutning till traditionerna från Thorvaldsens tid, som målet för sina studieresor haft Rom och Italien. På 50-talet började också de svenska målarna talrikt infinna sig i konstnärsstaden vid Rhen, där de norska diisseldorfarna firade triumfer. G. Nordensvan omnämner en mängd yngre svenska målare, som under de två följande decennierna reste till Diisseldorf och under en längre eller kortare tid studerade där.

Det var ju alldeles naturligt att de unga finländska konstnärer, som kunde komma ut för att studera, följde de övriga nordbornas exempel och uppsökte Diisseldorf, där man ansåg att den fruktbaraste jordmånen för konstnärsanlagens utveckling stod att finna. Intill denna tid hade för de flesta av våra unga konstnärsänmen studievägen gått över Stockholm och Sveriges konstakademi.

Såsom de första unga finländare i Diisseldorf i början av 50-talet omnämnas W. Holmberg jämte E. J. Löfgren och litet senare kommo Munsterhjelm, v. Becker, Alexandra Frosterus-Såltin, Lindholm, Victorille Nordensvan, Liljelund och åtskilliga andra.

Tidens smak krävde i Tyskland och i likhet därmed också i de nordiska länderna att konstnärens uppfattning av verkligheten skulle vara idealistisk. Allmänheten ville se något vackert och uppbyggligt, ville finna poesi och känsla i ett konstverk, det kunde få vara humoristiskt och gemytligt,men nägot som man ansåg fult eller lagt kunde konstnären icke tillåtas att framställa, det borde han akta sig för. Genom sådana åsikter och bestämningar riskerades naturligtvis att skildringarna av folkets liv i lielg eller söcken förvanskades, att verkligheten blev alltför upputsad och därigenom osann och greppet på det levande livet varken kraftigt eller djupt.

Av landskapsmålaren fordrades likaledes att han skulle vara på en gång romantiker och realist. Han skulle självfallet studera naturen, men inlärdes samtidigt många regler för framställningen. Kompositionen måste vara omsorgsfullt genomtänkt med en regelrätt och väl avvägd fördelning av ljus och skugga, men varje detalj i alla fall noggrant studerad efter naturen. På konstnärens temperament och hans förmåga att återge vad lian såg och kände berodde det sedan 0111 stämning och poesi infördes i konstverket. Studierna målades ute i naturen, men tavlan komponerades och utfördes i ateljén. För de unga nordiska konstnärer, som studerade i Diisseldorf och i åratal kvarstannade där, kunde alla dessa ateljéregler bli en hämsko och en fara. I fall alla dessa inlärda föreskrifter följdes, kunde naturens egenart i de nordiska länderna vid återgivandet av landskapet där icke komma till sin rätt, emedan det nordiska landskapet dock i flere avseenden var olikt naturen i sydligare luftstreck.

7. Topelius har redan, då han under en vistelse i Tyskland 1857 besökte Diisseldorf, i ett brev1), som han därifrån skrev hem till Helsingfors tidningar, gjort följande intressanta och framsynta uttalande om den nordiska landskapsmålningen. Skalden framhåller, att den nordiska vinterns »säregnaste och praktfullaste tavlor ha, förunderligt nog, ännu aldrig inspirerat en målares pensel. Våra barrskogar i klart månsken, landskap i rimfrost, soluppgång en smällkall morgon, när röken stiger lodrätt ur tusende skorstenar i en stad och färgas virvlande röd emot fonden av den klara frostiga morgonhimlen. Detta och mycket annat återstår ännu och borde vara tillräckligt för att läggas till grund för en alldeles ny skola

*) Anfört av Nordensvan.i Iandskapsmalningen. Det nordiska sommarlandskapet har visst också sin egen tjusning, men i jämförelse med söderns är dess himmel för blek, dess grönska för matt och för mörk.

Vintern ensam är vär fulla, vär ojämförliga egendom, när

det gäller att bjuda ämnen åt penseln, det är därifrån man en dag skall söka de tavlor, som förvåna världen.»

En del av de unga nordborna, som i Diisseldorf sökte

utbildning, studerade i akademien, andra åter arbetade under privatledning av någon berömd mästare. Vad de kvinnliga eleverna beträffade, måste det senare sättet tillgripas, emedan kvinnor icke kunde vinna inträde i akademien. Vid ankomsten till Diisseldorf hyrde de sig därför ett rum eller en ateljé och anmodade någon känd och framstående konstnär att på bestämda veckodagar komma och korrigera deras arbete. På framstående lärare, som gavo privatlektioner, rådde i konst-närsstaden heller ingen brist. Nybörjare fingo vanligtvis begynna med ätt kopiera lärarens teckningar eller färgstudier, som han medförde till dem. Dä ereven hunnit så långt att han eller hon begynte försöka komponera tavlor under lärarens ledning, blev det vanligtvis lärarens eller någon annan känd konstnärs arbeten lärjungen ställde sasom förebild för sig, en utväg som ju i alla tider den ännu osjälvständiga eleven tillgripit under sökandet efter sin egen vä?. Men studiesättet med enbart privatundervisning för de kvinnliga eleverna blev för dem mycket ofördelaktigt, de isolerades därigenom och gingo miste 0111 det

utvecklanda och sporrande inflytande, som tävlan med kamrater kan medföra. För en ung konstadept kunna ofta begåvade och längre hunna kamrater genom sitt arbete bli ett föredöme och en kraftig sporre till framsteg och utveckling. I den finska uppslagsboken Biografinen Nimikirja har uppgivits, att Fannv Churberg varit elev i Diissel-dorfs konstakademi, men detta är ett misstag.

I följande långa brev berättar Fanny för de hemmavarande vännerna Hanna och Rosina, huru hon inrättat sitt liv med hänsyn till sitt arbete och begynt komma i beröring med den främmande omgivningen:Diisseldorj d. 28 okt. 1867.

»... Jag liar nu en månad varit in die Fremde. Ännu har jag dock icke kommit mig till min rätta sysselsättning, men ateljé och rum där bredvid har jag dock redan hyrt. Min bl. lärare Carl Ludwig, en ung, stor konstnär, i min vilda natursmak, kommer de första dagarna av novemb. och då! — Hittills har jag kopierat en hans ritning i hans systers ateljé — men utan lärare, hos främmande — det har ej gått med lust. Men jag längtar, längtar till eget och känner att dä kommer också lust, fast jag blir ensam som råttan i fällan. Ludwigs bestå av en änka, fattig, varm, god, med klart förstånd och fin känsla och 4 barn. Två söner och två döttrar. Den äldre Augusta är genremålarinna, hon karaktäriseras bäst av sina egna ord med kraft uttalade och med strålande blick: Kraft und Sonne! Den yngre Julie är poet och en tiichtig sådan och dessutom en den älskligaste fula varelse man kan tänka sig. Hos henne finnes också Kraft und Sonne och förstånd och hjärta. Jag besökte dem egentligen för att göra förfrågningar om brodern, men vi voro genast som gamla bekanta [så] att det ej kom annat i fråga än att fortsätta bekantskapen, som nu blivit intim.

Jag har förut aldrig sammanträffat med människor, som genast stått så i deras verkliga dager för mig som dessa. De upprepa också ofta, huru de genast tyckte sig ha genomläst mig och nu finna att de läst rätt — d. v. s. min karaktär motsvarar deras föreställningar. Jag resonerar fritt med dem i alla ämnen och vet redan på förhand att deras tankar äro mina, om ej den enas så den andras av systrarna.

De hava fått mindre av skolvetande än vi i Finl., men de hava sett världen med en forskande blick, de hava på egen hand studerat så att de äro riktigt — lärda. Deras kunskap är levande! Nej, jag märker att jag ännu ej kan beskriva dem, jag gör konturerna för vassa och fattiga. Alltnog, hos dem har jag nu mycket, kan besöka dem när jag vill och rådfråga dem i vad jag vill. Av Julie har jag fått ett häfte med hennes dikter å la Fänrik Stål.

Med Ludwigs var jag nu en eftermiddag till en skog här i närheten (skog med 4 restaurationer), där sammanträffade vi med en poet Bund och hans fru — poeten var exalterad, deklamerade den ena lilla poesin efter den andra och vi — njöto. När vi åtskildes inbjöd han Ludwigs och mig till sig till söndag aft. kl. 5 redan. Vi gingo — med vilka känslor — jag — kan du tänka dig! Tacksamhet för den vänliga inbjudningen och värme för poeten — den förstes tröskel jag skulle beträda. Han kunde vara litet mindre varm, eljes är han bra, frun tycker jag mera om — lugn och klar — han kan ej skriva andra raden i en poesi, om ej hon läst den första — de ärofullkomligt ett, utan barn. Han föreläste första akten av ett drama (som han arbetat på sen sex år) ur polska historien — ja, du kan ej tro huru det kändes att höra poeten läsa sitt eget, sköna verk och sitta med rågade fat av druvor och päron framför sig och väggarna fulla av stora mästares tavlor omkring sig. Kl. 10 kommo vi därifrån, jag med löfte att snart åter besöka dem. På en konsert var jag också, uppförd av landsm. Waenerberg, såsom deltagare. Denne är en äkta Junge. Pratar och skämtar och är ej just riktigt trevlig — jag ville ha halt och hållning.

Liljelund har jag blott blivit presenterad för, han är av de frunt. skygga — tror vi skulle bliva goda vänner. Han ser så lidande ut — drar sig ock fram utan egna medel. Skall ock nu som bäst vara alldeles utan pengar, jag sitter med 200 rub. på fickan — du vet ej hur det kännes — jag vet ej om jag borde hjälpa honom eller ej — oanmodad dock. Si det är kärlek till konsten! han skall vara 'lovande'.

D. 9 nov. Var i går bjuden till Ludwigs pa Bunds, han föreläste andra akten av dramat. Min lärare är kommen och har redan varit hos mig ett par gånger, jag arbetar redan på den tredje ritningen. Han är helt ung — 27 år, 'ogift', 'hygglig', 'älskvärd', 'vacker'? huru man tar det— han har ett intressant yttre utom att han ständigt blinkar med ögonen. Poetisk, svärmisk, varm och barnsligt öppen. Där har du ännu mera till än du på förhand redan fruktade.

Men mig skall han ej bli farlig — jag känner mig ogenerad i hans sällskap. När jag flyttade in i detta kvarter bredvid Ludwigs, möttes mina ögon strax vid inträdet här av 3 blomkrukor, 2 likadana blommande blommor på ömse sidor om en stadig växt utan blom, i den fann jag en papperslapp med följande vers:

Das Stublein ruft — Willkommen dir! — Gesegnet sei — Dein Eingang hier! — Des Nordens Kind — Am Rheines Strand — Ver-misse nicht — Dein Heimathland! — Es schlägt das Herz, — In Sud und Nord, — Die Liebe bliiht, — So hier wie dort!

Stilen var förvänd! Versen var av fr. Ludwig, men om dess plats i blomman skulle anspela på brodern, vet jag ej. När jag tackade modern för de blommor hon och hennes döttrar skänkt mig, sade hon sig ej veta vad hennes döttrar gjort?

Romantik överallt! Jag tror dock att han älskar en, som systrarna ej tycka om — jag har fått smått nys därom, men mig tror jag de ville utse till svägerska ...

Ja, Hanna — ibland tänker jag: nog hade du ändå mod, som vågade dig hit! och åter tänker jag: det hade kunnat annat vara och tillbaka ville jag ej fara, även om mycket gott väntade migVinterväg.där... Min lärare ger mig beröm för mina ritningar och föreslog mig i dag att jag skulle börja måla! Jag trodde mig få rita hela vintern».

Följande hrev är antagligen skrivet ganska snart efter det sist anförda:

Diisseldorf 1867 (datum saknas).

»Hanna — jag tror att du ej ofta kommer att få brev av mig — du och alla. Skrivandet vill ej gå. Jag nedlägger mina tankar och känslor i ritningen och det är som att draga upp dem ur brunnen, då jag' skall nedskriva dem. Det är ett drömmande liv — detta konstnärsliv — i synnerhet för en dam, som ej liksom en karl är i tillfälle att dagligen njuta det verkliga livet. Jag tycker mig här vara som på en Ungersk stepp — i en storartad imponerande vemodig stillhet — ensamhet — med ingen annan utsikt än den bleka oantastliga horisonten framför mig och runt omkring mig samma ensamhet. Dock, ett litet föremål synes där framför mig — en brunn kanske — det är Julaftonen — den skola alla skandinaver 40—50 fira tillsammans — och innan jag hinner dit, förestår mig allt samma slätt och de drömmande tyngande känslor den inger

— jag är ju dock i mitt esse! hade jag blott en vän när mig! Konst-närinna — kvinna!

Hör du Hanna — det finnes ock rosor pa steppen — livfärgade

— halvutspruckna —? — ja, ja — min värdinna hämtade mig en bukett sådana, vuxna på kall jord ännu denna tid på året. De dofta så skönt. Resedor och murgrön har jag köpt mig, de senare slingra sig kring mitt ateljéfönster.

Waenerberg besökte mig på f. m. Han hämtade mig Grafströms dikter samt en annotationsbok, innehållande avskrifter av sentenser, korta stycken ur stora skalders verk etc., som han denna höst har samlat.— Det var intressant att studera, jag har tillika studerat honom själv. Han är ett glatt, öppet, gott barn om 22 år.»

De känslor av övergivenhet och isolering, som Fanny Churberg i sina brev under den första tiden i Diisseldorf talade om, måste så småningom vika, då hon blev bekant med åtskilliga landsmän och landsmaninnor, som samtidigt med henne studerade där, och hon likaledes rönte älskvärd gästfrihet hos flere av de skandinaviska konstnärer, som med sina familjer hade överflyttat till den tyska konststaden. Både Ahlstedt och Ahrenberg ha framhållit, att Fanny Chur-Landskap från östra Finland. Nature morte.berg trivdes utomordentligt väl i denna krets och att studieåren i Diisseldorf säkerligen hörde till den lyckligaste tiden av hennes liv.

Att det i alla fall fordrades någon tid, innan hon kom till rätta i de nya förhållandena och kände sig hemmastadd där, utvisar följande brev, skrivet Juldagen 1S67:

Brevskrivarinnan börjar med mänga tacksamma och hjärtliga ord till vännen Hanna, som genom sitt »stilla inflytande avslipar hennes hårda kanter». Och Fanny fortsätter:

»Ja — Julaftonen var i går. Den ljuspunkten var en — Skandinavisk fest i det främmande landet — men ingen

Julafton. Bland alla de 65, som där voro samlade, såg det ut som om ingen skulle vetat eller känt att världens frälsares, att det lilla arma barnets födelsefest firades — men vem vågar döma av ytan, skenet? Finnes ej ofta den ädlaste pärlan ur det mörkaste djupet? Jo — varje enskilt hjärta kan man ej döma över — men det hela var ingen Clirist-jest. Jag hade just innan jag gick dit läst de stora orden: Und das Wort ward Fleisch und wohnte unter uns und wir sahen seine Herr-lichkeit u. s. w. — och ditkommen var mig prakten där — en lögn, ett mord; jag sökte dock bortvisa det första intrycket och aftonen blev trevlig — som festafton. Som jag inga visiter gjort, voro mig 54/65 obekanta — de kommo dock vänligt — så herrar som damer och presenterade sig ...

3:dje dag Jul var jag på stor bjudning hos svensk. Möller—därvar ganska muntert.— I går Nyårsaftonen hos Friherrinnan Schwerin.»

Brevet slutar med att Fanny äter talar om, huru ensam hon känner sig och huru beklagligt det är att hon icke har någon, med vilken hon här kunde radgöra »i viktigare saker». Likaledes ansättes hon av oro och tvivel i fråga om sitt konstnärliga arbete: har hon valt rätt, dä hon gjort det till sin livsuppgift?

Under vintern och våren 1868 satt Fanny Churberg sålunda i sin ateljé i Diisseldorf och arbetade enligt lärarens råd och anvisningar, medan hon kopierade det han föreläde henne. Men när sommaren kom, reste hon hem till Finland.

Tyvärr ha icke flere brev från Diisseldorf än de här anförda blivit bevarade. Men fru Hanna Heikel har senaremeddelat, att hon och Fanny Churberg under sommaren 1868 bodde tillsammans i Alberga och att Fanny då på egen hand börjat måla efter naturen. På hösten var hon sedan första gången med pa Konstföreningens årliga utställning, vars katalog upptar följande tre av henne målade tavlor: Höstlandskap. — Finskt landskap, motiv från en fotografi. — D:o efter en skiss av M. v. Wright.

Följande år utställde hon icke, men katalogen för utställningen 1870 uppvisar ett Skärgårdslandskap. Under vintrarna eller åtminstone någon de! av åren 69—70 torde hon fortsatt sina studier i Diisseldorf.

I juli 1870 utbröt kriget mellan Frankrike och Tyskland. Diisseldorf låg nära krigsskådeplatsen och tillståndet där under den tid kriget rasade har beskrivits som »ohyggligt», dä staden blev överfylld av sårade och av franska krigsfångar i det eländigaste tillstånd. En stor del av konstnärerna, särskilt utlänningarna, lämnade orten, där under de närmast följande åren förhållandena i flera avseenden förändrades, vilket ju var helt naturligt, då kriget förde med sig stora ekonomiska förluster, som blevo ödesdigra för konsten och konsthandeln.

Fanny Churberg hade antagligen redan före krigets utbrott rest hem och återvände naturligtvis varken det eller det följande krigsåret. Det skärgårdslandskap, som hon 1870 ställde ut på Konstföreningens höstutställning, hade hon antagligen målat, medan hon under sommaren vistades någon tid hos anhöriga, bosatta i en villa nära Ekenäs vid stranden av det vackra Snäcksund.

Den 13 augusti 1S72 skriver hon till sin väninna Hanna, att hon vill återvända till Diisseldorf. Brevet inledes med många försäkringar om vänskap och sympati med anledning av väninnans förlovning. Det fortsattes:

»Omkring den l:sta Sept. kommer jag trol. till H:fors för att efter par veckor åter resa till Diisseldorf — det enda jag kan göraefter överläggningar och förslag av mångahanda art. Gud låte mig ha valt det rätta o. jag är övertygad om att Han ännu ställer hinder i min väg, ifall jag gjort mitt val i blindhet.»

På höstutställningen här hemma samma är uppträder hon redan med ett Finskt landskap, som anges vara målat i Diisseldorf. Detsamma var fallet med de två tavlor, hon 1873 ställde ut här, kallade: Landskap, motiv från södra Savolaks samt Sved, motiv från Nyland. Det var ju ett mycket vanligt förfarande att konstnärerna i Diisseldorf utförde sina tavlor efter i hemlandet ute i naturen målade studier. 1871 återfinnes Fanny Churbergs namn icke i utställningskatalogen, men följande är exponerade konstnarinnan inte färre än åtta tavlor, av vilka fyra dock anges vara målade året förut.

Det blev otvivelaktigt av största betydelse för Fanny Churbergs konst att målarinnan under somrarna vistades i hemlandet. Hon hade sålunda under sitt arbete ständig beröring med hemlandets natur och fick omedelbara

intryck av den, det blev den hon avbildade, den hon levde sig in i. Det har nämligen senare ofta framhållits, att Diisseldorf-skolan fick ett ohälsosamt inflytande pä den nordiska landskapsmålningen genom att de nordiska konstnärer, som länge studerade i Diisseldorf och under åratal uppehöllo sig där, förlorade kontakt med sitt hemlands natur, som dock i så många avseenden var olik den tyska.

Även i ett annat avseende påverkades Fanny Churberg starkt av förhallandena i hemlandet. Med all den hänförelse hennes lidelsefulla temperament med dess häftigt glödande ungdomliga känslor framkallade, hade hon omfattat den finska fosterländska rörelse, som fått namnet fennomani och som redan på 70-talet tog sig uttryck pa många håll genom intensivt arbete för »den finska saken». Ahrenberg har mycket livligt beskrivit hennes entusiasm, när — som han säger — »hennes fennomani stod i sin första fulla blomning». Han framhåller dock, att hon i alla fall »icke stannade vid ordets propaganda, hon sparade icke sig själv, icke sina materiellatillgångar, hon gav för den finska saken allt som hon kunde ge, sina krafter, sin intelligens och sin förmögenhet.)' — Men, tillägger han kvickt: »hon kunde för fennoinanien göra allt utom en sak, lära sig finska. Hon talade aldrig det språket som en inföding, det lät kallt, tvunget och fattigt i hennes mun».

I ett brev, som utgör det sista i den bevarade brevväxlingen mellan Fanny och hennes väninna Hanna, framträder ock hennes passionerade finskhetsiver. Brevets innehåll är huvudsakligast spräkpolitik och rör sig om det arbete Fanny Churbergs bror, fil. mag. Valdemar Churberg, utfört till fromma för den finska litteraturen. I likhet med systern var han en lidelsefull finskhetsivrare och försökte genom sitt litterära arbete och särskilt genom sina översättningar från andra språk till finskan främja den finska kulturen. Hanna Heikel, som i frågan 0111 de finska strävandena intog en annan ställning än syskonen Churberg, hade i ett brev till Fanny gjort en »fråga 0111 denna litteraturs behövlighet» och far i ett brev, skrivet d. 1 mars 1875 svaret, att denna fråga låter helt »svecomansk». Därefter följer i brevet ett häftigt utfall mot de s. k. »svecomanerna» och anförs flere uttalanden av det finska folket 0111 huru efterlängtad denna litteratur var och om de finska bildningsssträvandena över huvudtaget. — Sådana meningsutbyten i språkfrågor med häftiga anklagelser och utfall voro vid denna tid mycket vanliga och kunde mången gång framkalla missämja och till och med fiendskap mellan vänner. Det torde dock icke denna gång blivit fallet, den gamla vänskapen levde kvar.

Efter kriget hade Diisseldorf begynt leva upp igen. De unga nordiska konstnärerna infunno sig ånyo och började eller fortsatte sina av krigstiden avbrutna studier, och liksom förut funno de livet där angenämt med gott kamratskap och glad samvaro i föreningen Malkasten, där de åter deltogo i stilfulla karnevaler, historiska fester och muntra upptåg.

Men vid mitten av 1870-talet hade flere av dem börjat finna de gamla ateljétraditionerna otillfredsställande ochdirekt hämmande, man kände sig bunden och liksom kringgärdad av de många föreskrifterna och reglerna för både komposition och framställningssätt. Och dessa gällde icke blott figurmålningen utan måste även följas av landskapsmålaren.

De nordiska landskapsmålare, som i åratal studerat i Düsseldorf, begynte inse, att alla dessa ateljéregler även blevo ett direkt hinder vid återgivandet av naturen i deras hemland. En stor del av nordborna lämnade därför på 70-talet Düsseldorf och emigrerade till Paris.

1876 styrde även Fanny Churberg över Brüssel färden till Paris.

VID KONSTENS HÄRDAR II. PARIS.

I Frankrike stod konsten vid denna tid mitt i en kraftig utveckling till något nytt, som gick i realismens tecken. Sedan århundradets mitt hade den franske målaren Courbet betraktats som realismens främsta representant och hade såsom sådan vid sitt framträdande väckt både förargelse och protester men även vunnit livlig anslutning och talrika efterföljare. Därtill kom ytterligare det s. k. »friluftsmåleriet» (plain-air målningen), i det att konstnären flyttade sitt arbete från ateljén ut i fria luften, varigenom nya färgsammanställningar uppkommo och en ny

uppfattning om färg och färgverkan gjorde sig gällande; man har kallat detta förfarande ett nytt färgspråk, på vilket konstnärerna med mer eller mindre färdighet lärde att uttrycka sig.

En kraftig och avgörande inverkan på konstutvecklingen i denna riktning hade en liten grupp franska konstnärer, som vid seklets mitt och inpå 1860- och 70-talet levde och arbetade i den lilla byn Barbizon invid Fontainebleau-skogen. Till dem som först slogo sig ned där hörde Millet, Corot, Théodore Rousseau, Daubigny o. a. sedermera berömda mästare. Den lilla orten var vid denna tid ännu okändSommarlandskap.och glömd bland skogar och hedar och dess invånare voro för det mesta fattiga vedhuggare och jordbruksarbetare, sådana som Millet under sin mångåriga vistelse i den lilla byn såg och lärde känna dem och sedan återgivit dem i sina tavlor.

Det väsentligaste och främsta hos Barbizonmålarna var deras djupa vördnad för naturen. För dem gällde det, vare sig i fråga om landskaps- eller figurmålning, att konstnären skulle lära sig se med egna ögon och med hängivelse leva sig in i naturens väsen för att sålunda kunna återge det han själv sett och känt. Även Barbizonmålarna utförde tidigare sina tavlor inne i ateljén efter noggranna skisser och studier, men begynte senare måla dem direkt efter naturen, Daubigny var den första som sålunda utförde dem »på platsen». Styrkan och det väsentliga i en målning skulle icke vara en mängd detaljer utan bildens helhetsverkan. Förmågan att uppfatta och återgiva naturens helhetsverkan blev styrkan i Barbizon-inästarnas konst och deras stora insats i den franska landskapsmålningen. Plein-airstudiet upphävde de konventionella reglerna för framställningssättet: motivet borde skapa sitt eget uttryckssätt.

Vistelsen i Paris och studierna här blevo av största betydelse för Fanny Churbergs konst under den senare delen av 1870-talet. Om hennes sätt att bedriva dessa studier säger F. Ahlstedt, att hon i Paris »fortsatte att studera mest på egen hand». Och som orsak härtill framhåller han, att »i saknad av grundligare förstudier kunde hon icke deltaga i studierna vid de stora elevateljéerna, där numera även fruntimmer arbeta».

Denna uppgift visar föga kännedom 0111 de verkliga förhållandena. Kvinnliga elever kunde icke vinna inträde i statens École des Beaux Arts, som först på sista tiden öppnat sina dörrar för dem — detsamma har ju varit fallet med statens konstskolor i de flesta andra länder. Men i Paris' privata elevateljéer för kvinnor kunde elever med mycket olika eller t. 0. m. alls inga förstudier, anmäla sig för att fådel av undervisningen, som ofta gavs av mycket kända och framstående konstnärer. I dessa konstskolor arbetade eleverna ofta flere år och tecknade eller målade dagligen efter levande modell. Ahlstedt framhåller mycket riktigt, att »det mångåriga studiet av den nakna mänskliga figuren, det mest form- och färgfulländade på vår jord, utgör det förnämsta vid den bildande konstnärens studium». Och han betonar att »därifrån härleder sig» den franska konstens stora överlägsenhet i framställningsförmåga, samt tillägger att detta studium, som i Paris var högt utvecklat, även ansågs vara oundvikligt för landskapsmålare, »emedan den som förmår framställa den mänskliga figuren, sedan lättare kan se och uppfatta andra former i naturen». — Om Fanny Clnir-bergs studier i Paris uppger lian, att hon under en del av den tid hon vistades där arbetade under den svenska målaren v. Gegerfelts ledning.

V. v. Gegerfelt hade i fem år studerat i Diisseldorf, men i början av 70-talet överflyttat till Paris och blev, sedan han arbetat sig bort från »den bruna paletten», en skicklig representant för fransk landskapskonst, »sådan den tillämpats av utlänningar». De tavlor han målat med motiv från Holland och från den franska nordkusten vittna om en säker blick och ha blivit utförda i starka färger med bred pensel. Hans bästa tavlor sägas fortfarande »stå sig förträffligt tack vare uppfattningens säkerhet och utförandets kraft och skicklighet».*)

Det är ju mycket troligt att Fanny Churberg redan under studietiden i Diisseldorf lärt känna v. Gegerfelt och likaledes får man väl antaga, att hon i Paris återfann flere av de nordiska konstnärer, som I1011 tidigare blivit bekant med under, vistelsen i den tyska konstnärsstaden vid Rhen. Några under studietiden i Paris skrivna brev ha icke blivit bevarade — eller återfunna — ur vilka man kunnat få veta något mer 0111 hennes studier där. Men de av henne under senare delen av 1870-talet här hemma utställda tavlorna äro vältaliga dokument om betydande resultat.

*) Anfört av 0. Nordensvan s. 23*1.År 1876 finnes icke Fanny Churbergs namn i Finska Konstföreningens utställningskatalog, men följande år upptar katalogen inte färre än sexton av henne utförda arbeten, bland dessa

några »nature mortes», daterade 1876, vilka alla redan i den djupa, kraftiga och klara färgen och den förträffliga pensel-föringen framvisa det utomordentligt betydelsefulla inflytandet av studierna i Paris. Under sommaren torde hon som vanligt vistats i hemlandet och — att döma av tavlornas namn i katalogen — befunnit sig i trakten av Viborg och i Savolax. Om ett intensivt arbete vittna likaledes de tjugu målningar hon utställde här 1878. Under någon tid av detta är befann hon sig åter i Paris, där hon blev i tillfälle att se världsutställningen med det myckna nya, som uppvisades av samtidens livskraftiga konst.

Sommaren 1879 slog hon sig ned i Kimito på det vackra Strömma, där samtidigt även några andra av våra konstnärer befunno sig, bland dessa Ahlstedt, som omtalat att Fanny Churberg då tecknade efter naturen »en hel mängd stora, delvis mycket förtjänstfulla kolkartonger med vackra landskapsmotiv».

Hennes yrkesbröder, som hittills mest alltid givit henne underbetyg för vad hon tecknat eller målat, började nu, förefaller det, få ögonen öppna för att det fanns något i hennes konst att taga vara på. De fem tavlor, som hon sedan på hösten ställde ut, väckte även uppseende. En av dessa, som hon kallat Ett vattenfall, hade på våren vid tävling om Konstföreningens »pris för yngre konstnärer» belönats med l:sta priset.

Tavlan Ett vattenfall, som är avbildad här och som numera finnes i häradshövding Arvid Souranders stora samling av Fanny Churbergs tavlor, är ett av konstnärinnans yppersta arbeten. Omslutet av mörka klippor kastar sig vattnet i förgrunden i skummande vita virvlar nedför den branta bergväggen och ger åskådaren ett intensivt intryck av våldsam kraft och rörlighet. Högt uppe i tavlans översta del skymta fram några strimmor av blånande ljus, som låta åskådarens blick glida ut mot en vid horisont,Strömfall mellan klippor.Landskap från östra Finland.

vilken dock strax åter försvinner i mörker. — Tyvärr kan avbildningen här i svart och vitt icke återge det sällsynt vackra färgspelet av dessa blånande ljusstrålar.

År 1880 deltog Fanny Churberg sista gången i Konstföreningens årliga utställningar och framvisade då elva tavlor. En av dessa, *Ett vinterlandskap efter solnedgången,* fick visserligen företräda hennes konst på den stora utställningen i Riddarhuset 1885, men tavlan angavs då i katalogen uttryckligen såsom målad 1880.

EFTERSKÖRD.

1 början av 1880-talet blev Fanny Churberg tvungen att för alltid nedlägga sin pensel. En alltjämt tilltagande svaghet och ohälsa hindrade henne att arbeta så som förut, hon förmådde icke mer utföra sitt konstnärliga arbete så fullt och helt som hon ville och fordrade det av sig själv. Kanhända hade hon under åratal av intensiv och oavlåtlig verksamhet över hövan ansträngt sig och förbrukat alltför mycken kraft. Enligt Ahrenbergs uppgift kastade hon sig till en början iDiisseldorf »med ursinne» över sitt arbete, och han förmodar att denna måttlösa iver ocli »denna forcering av alla hennes själsförmögenheter mer än själva arbetet redan tidigt sprängde hennes kraft».

Men trots svaghet och sjukdom förmådde hon ännu, driven av sin okuvliga viljekraft och sin ständigt kvarlevande kärlek till färgkonsten, göra en utomordentligt betydelsefull insats i vår textilkonst genom grundläggandet av föreningen Finska handarbetets vänner, bildad enligt föredöme av den stora förening, som under namn av »Svenska handarbetets vänner» på initiativ av målarinnan Hanna Winge och med samverkan av flere betydande konstnärliga krafter hade uppstått i Sverige.

Da en samling östfinska broderier och vävnader väckt mycken uppmärksamhet och rent av beundran på en stor utställning, som under sommaren och hösten 187(5 försiggick i Helsingfors, hade konstförståndigt folk hos oss på grund av dessa prov på allmogekvinnornas skönhetssinne och konstfärdighet begynt överlägga om möjligheten att enligt Sveriges exempel tillvarataga den skatt av allmogekonst, som visade sig leva kvar i vårt land, för att sedan kunna vidare utveckla och berika den.

Denna plan gav anledning till en intressant brevväxling mellan de konstintresserade här ocli fru Winge samt professor Scholander i Stockholm, vilka båda ivrade för att här skulle bildas en förening med samma mål i sikte

som Svenska handarbetets vänner. Efter någon tid ingick sedan i tidningen Morgonbladet d. 4:de april 187!) följande av Fanny Churberg och Jac. Ahrenberg författade upprop, riktat till Finlands kvinnor och främst till huvudstadens damer:

»En aktad finsk kvinna har bett oss offentliggöra nedanstående läsvärda ord och förslag.

Vi kvinnor hava en mycket svag sida, utan undantag gemensam för oss alla, och denna är vårt slaveri under modet.Mode de Paris 'pur sang', överdrivet, förmildrat, i vilken form vi än erkänna det som smakgivande, underkasta vi oss det reflexionslöst, emedan hela världen sä gör, av smak, emedan denna blivit ensidigt odlad. Vi gå med alla andra över ån efter vatten och vad värre är, i stället för den rena friska drycken ur egna brunnar ösa vi ur konstgjorda käril ett gott, som passerar för stunden för att bliva sa mycket faddare, sedan andan förflugit. Detta göra vi i toalettväg — men den frågan lämna vi till praktisk (icke förkonstlad) lösning åt Jyväs-kylitema — vi göra det också i våra handarbeten och därav denna karaktärslöshet i vad som mången gäng med stor möda virkas och sys ihop; eller ock dessa missriktningar i vår konstsöm, blint efterapade av Frankrikes, utav överansträngning, på rena finska motiver uttömda fantasi. Så käckt detta än låter, våga vi detta uttalande här, där tron ännu är blind, emedan Frankrike självt faktiskt erkänner sig bankrutt. Japan, Kina, österlanden över huvud levererar nu till största delen de mönster, som slöjd och industri till världsspridning förbruka. Att Frankrike tekniskt förmått bringa dem till högsta fulländning förnekas här icke, även prisbilligheten förtjänar sin mention och dessa tvenne faktorer hava icke minst bidragit till de franska smakprodukternas hegemoni. Nu söker man där, som sagt, utifrån nya källsprång och fran senaste sommar kunna vi berätta, att ryska broderier och spetsar samt svenska vävnader i fornnordiska mönster i de eleganta salongerna tävlade med indiska mattor, kinesiska möbler och porsliner samt eftergjorda antiker i alla möjliga stilar. För ett vid nordisk enformighet vant öga tedde sig detta rococo något brokigt och värdfolkets presentation av sitt bohag, som naturligtvis skulle beundras, stötte mycket på etnografisk förevisning. Därhän måste man komma sen man av naturliga eller icke naturliga skäl övergivit sig själv, och den som aldrig tagit fatt på sitt — för den finns icke ens en plats i ett museum, privat eller publikt. Höra väl vi till denna senare kategori? Våra förfäder gjorde det åtminstone icke — de finska gubbarna och gummorna i sina pörten.Bergshöjd. Medan mannen sjöng Kalevalas odödliga sånger och dess skäraste poesi hägrade för hans inre öga, vävde kvinnan in regnbågens färger i sin duk och skapade mönstren såsom hennes bildrika fantasi det bjöd, sig och sitt torftiga hem till prydnad. Med ett oförfalskat skönhetssinne och den naturliga uppfinningsgåvan hos kvinnan av folket, använda på de enklaste, till största delen hemgjorda materialier åstadkom hon för alla tider mönstergiltiga arbeten i en nationellt egendomlig form, jämförliga med de österländska, med vilka de ock hava en naturlig urgammal frändskap. Hon skapade, sig själv ovetande, sålunda en fond för våra etnografiska museer och en insats av fosterländsk halt i vår smak, som en kommande dag skall bli till heder ej allena för den finska hemslöjden utan även den finska industrin. Våra unga studenter hava med pietet och på ett för dem hedrande sätt antagit sig vården av detta förfädernas arv till vetenskaplig användning. Skall den finska kvinnan låta sin anpart därav gå förlorad? Skall hon icke veta tillgodogöra sig de elementertil! en renad nationell smak, som i detta arv ligga förborgade? Skall hon ej genom en utveckling mellan dessa urgamla idéer och nya tidsenliga tillämpningar vilja fruktbargöra sig detta kapital? Vi höra redan ett svar av tusende och tusende ja på dessa fragor. Hon skall veta det, hon skall vilja det. Hennes okunnighet häri är den ursäktande sköld, som kan återkasta möjliga beskyllningar av likgiltighet, av otacksamhet och översitteri. Giv blott hennes smak en ny väckelse, de idéer, som slumra inom henne, en riktning, visa henne grunden på vilken hon må arbeta vidare, och hon skall lära sig en dag att även i sina handarbeten tala sina mödrars språk. Det skall bli henne sa mycket lättare som den svenska kvinnan visat henne vägen. 'Föreningen för handarbetets vänner' torde hos oss icke vara alldeles okänd. För att dock närmare belysa hennes syftemål och konstitution vilja vi anföra några paragrafer ur hennes stadgar.»

Härefter följer en del av stadgarna samt en redogörelse för föreningens uppkomst i Sverige 1874 och för dess verksamhet under senaste arbetsår. Tidningens artikel utmynnar i en uppmaning till »Finlands kvinnor», främst huvudstadens damer, att taga saken 0111 hand, och slutar med uppropet: »Men låtom oss göra början i dag, icke i morgon eller efter ett år!»

Uppropet blev beaktat och väckte intresse, ett möte sammankallades för omprövning av förslaget, varefter föreningen »Finska handarbetets vänner» bildades redan samma år. Det var Fanny Churberg, som sedan intill sin död med hängivenhet och uppbjudande av alla sina återstående krafter inriktade föreningens verksamhet på de nya arbetsuppgifterna och sålunda banade vägen för vår nya textilkonst. Ahrenberg, som kallat henne »den drivande kraften i föreningen», framhåller tillika, att hon likväl aldrig lät välja sig till dess ordförande samt att detta blev en ständig tvistefråga i föreningen, som i själva verket »utan henne skulle dött strådöden.» Hon fick i alla fall den stora tillfredsställelsen att Finska handarbetets vänner vid utställningar på 1880-talet både härhemma och i utlandet, särskilt i Köpenhamn, väckte mycken uppmärksamhet och vann erkännande som pristagare.

Redan i tidigare år hade Fanny Churberg med sin livliga intelligens intresserat sig för och med värme omfattat flere av de stora samhällsspörsmål och rörelser i tiden, som på 70- och 80-talet trädde fram och i många avseenden omformade samhällsförhållandena i flere länder. En av dessa sociala frågor, som hon obetingat omfattade, var kvinnorörelsen: hon var en övertygad och ivrig feminist. Senare, då hon icke mer själv förmådde måla, drevs hon av sitt stora intresse för konstutvecklingen i vårt land även till litterär verksamhet, i det hon såsom konstkritiker blev medarbetare i dagpressen. Insikter och studier såsom betingelser för att bedöma konst ägde hon naturligtvis. Men konstkritik är ett mångtydigt och otacksamt värv och huruvida hennes verksamhet på detta område fick någon betydelse för utvecklingen av vår konst, är numera svårt att avgöra.

Under de senare åren av Fanny Churbergs liv försämrades hennes hälsa alltmer, tills hon omsider helt bröts ned av den stora sorg, som träffade henne genom att hennes mycket älskade bror, fil. magister Valdemar Churberg, en dag i slutet av november 1889 förövade ett attentat mot professor Jaakko Forsmans liv. Attentatet misslyckades visserligen, men tilldragelsen väckte naturligtvis ett oerhört uppseende. Sorgen och oron bröt Fanny Churbergs sista krafter. Ett slaganfall lade henne på sjukbädden, som hon icke mer lämnade, och den 12 maj 1892 ändades hennes liv.

EMOT FRAMTIDEN.

Fanny Churberg hörde till dessa konstnärer, vilkas verk endast småningom anses värda uppmärksamhet, långsamt vinna erkännande och — omsider beundran, medan den som skapat dem kanske redan länge varit död. Sådana konstnärer stå som främlingar för sin tid och för det samhälle, ivilket de leva, tills en ny tid hinner upp dem och ställer in dem på den plats, som med rätta tillkommer dem.

I den minnesteckning, som Fanny Churbergs konstnärs-kamrat, Fredrik Ahlstedt, gett av henne kort efter hennes död, framträder tydligt en uppfattning, som även bland konstnärerna hos oss gjorde sig gällande i fråga om hennes arbete och hennes begåvning. Ehuru Ahlstedt tillerkänner henne ett aldrig sviktande mod och en outtröttlig viljekraft, vill han dock icke räkna henne »bland banbrytare på konstens bana i vårt land, men dock såsom en den där var med».

Dä Fanny Churberg på 1870-talet ställde ut sina tavlor, emottogos de ofta här hemma med ogillande, man hade mycket att anmärka på dem, det hände till och med att kritiken kallade dem »råa», »tillyxade» och »brutala». I många år efter hennes död var sedan hennes konstnärliga livsverk nästan helt förgätet, undanskymt av andra mer lättfattliga verk. En enda gång, år 1905, hade en del av hennes tavlor varit med i den retrospektiva avdelningen på en utställning av kvinnliga konstnärers arbeten här i Helsingfors; någon större uppmärksamhet torde dock Fanny Churbergs tavlor icke då tillvunnit sig. — Men den ursprunglighet och det oavlåtliga natur-studium, som konstnärinnan lagt in i det bästa av vad hon utfört, var en levande kraft, som visade mot framtiden.

Och denna framtid grydde omsider, då en stor Minnesutställning i Stenmans konstsalong på hösten 1919 anordnades, varvid en samling av Fanny Churbergs verk fick stiga fram för allmänheten och vittna om att denna konstnärinna var en av de starkaste och personligaste begåvningarna i vår målarkonst.

Minnesutställningen blev en stor upplevelse i konstlivet hos oss. I en kort inledning till utställningens katalog

ävensom i en uppsats i Stenmans konstsalongs publikationer III uppdrog Signe Tandefelt med värme och insikt riktlinjerna i den bild utställningen gav av Fanny Churbergs konstnärs-gärning. — »Man målade icke då såsom hon», säges i denna redogörelse. Man såg pä 60- och 70-talet sitt land med Topelius' ögon, hans diktning hade trängt in i allas sinnen. Ochäven i de tavlor, som denna tids mest kända och högst uppburna målare fäst på duken, Hj. Munsterhjelra och B. Lindholm, var hemlandets natur avbildad på ett alldeles annat sätt — både i fråga om uppfattning och utförande — än vad Fanny Churberg framvisade i de målningar hon ställde ut, vilka, ifall de uppmärksammades, för det mesta förblevo oförstådda eller underkända av kritiken.

Hon stod sålunda under sin levnad som en främling i sin egen tid. För att trots detta kallsinniga och oförstående mottagande av det hon hade att giva hålla fast vid sin övertygelse och i sin konst söka sin egen väg, fordrades sannerligen av konstnärinnan en stark vilja och en fast tro på att det hon eftersträvade i sin konst var det för henne enda riktiga.

Styrkan i hennes konst ligger i dess vederhäftighet. Ur hennes individuellt betonade, viljestarka personlighet, som genom en ödmjuk och intim inlevelse i naturens liv sökte fänga det väsentliga i den del därav, som hon med sin pensel ville återge, framgingo verk, som fingo en avgörande betydelse för framtiden och som slutligen ställt henne på den plats, hon numera omsider fått intaga såsom en av de främsta begåvningarna i vårt lands målarkonst.

Det var ju endast en alltför kort tid, som blev Fanny Churberg beskärd att utöva sin konst; vad hon därunder frambragte representerar i alla fall ett drygt mått av arbete. Minnesutställningen, som naturligtvis icke kunde framvisa allt vad hon skapat, omfattade jämte en del teckningar, sjuttiotre målningar. Bland det hon utfört, finnes ju självfallet även svagare och mindre betydande målningar, vilka tyckas utvisa att hon — vilket var mycket förklarligt — ibland hade låtit sig påverka av och försökt rätta sig efter sådana från auktoritativt håll uttalade åsikter och omdömen, som voro i strid med hennes egen uppfattning. Men i det bästa och starkaste I1011 gjort — ocli en konstnär måste väl få bedömas efter det förnämsta han gjort — ser man, huru Fanny Churberg alltjämt mer medvetet och säkrare eftersträvade att tränga in i den natur hon i bild ville återge, och huru honför att kunna göra detta oavlåtligt sökte vinna herravälde över uttrycksmedlen.

Tydligast visar sig detta i de tavlor hon utförde under och efter studietiden i Paris, dels där, dels hemma under den senare hälften av 1870-talet. Den stimulerande Parisluften tycktes skänkt mod och dristighet till självständigt skapande. Några där målade dukar med »Nature morte» visa, huru kraftigt och rikt hennes färg utvecklades såsom hennes starkaste uttrycksmedel.

Medan Minnesutställningen tilldrog sig både de konstförståndigas och en stor allmänhets livliga intresse, ingingo i våra dagtidningar utförliga redogörelser för densamma. I dessa översikter talades om konstnärinnans kraftiga teckning och djärva konstruktion — tidigare hade en del av hennes manliga kamrater påstått, att hon icke kunde teckna! Hennes färg, som förut kallats »rå», erkändes nu såsom »djup och vacker». Hufvudstadsbladet skrev om Minnesutställningen, att den blivit en så stor händelse i vårt konstliv, att på grund av den »ett helt kapitel i vårt lands konsthistoria får skrivas om». Och tidningen fortsätter:

»Man söker svar på frågan, varför hon ej under sitt liv fick det erkännande, som hon i så hög grad var förtjänt av? Måhända var den egentliga orsaken den att hon var kvinna. Ty detta var på den tiden ett ännu större hinder än nu. Med förbittring tänker man på den kritik och de goda råd, som hennes samtida manliga kamrater gåvo henne och med vilka de kuvade hennes självförtroende och skaparglädje». Tidningen slutar sin översikt med att framhålla, att konstnärinnan nu omsider får »den ära hon förtjänar». Det är ej ett ord för mycket sagt, om vi erkänna, »att vid hennes sida kan ingen annan än *Werner Holmberg* nämnas».

Även åtskilliga andra tidningar skrevo i de mest berömmande ord om Minnesutställningen. Man påpekade friskheten, djärvheten och den starkt personliga insatsen i Fanny Churbergs konst och man tvekade icke att framhålla, att denna utställning gjorde »en fullständig omvärdering av 70-talsperioden i vår konst nödvändig».

*

FRÅN WASA TILL HELSINGFORS.

I början av september 1865 kom den nittonåriga Fanny Churberg resande från sin hemstad Wasa till Helsingfors. Några månader tidigare hade hennes far avlidit, hennes mor hade redan många år förut bortryckts av döden. Nu hade hennes barndomshem i Wasa blivit upplöst efter faderns död och hon skulle i Helsingfors finna ett hem hos sin moster fröken Amalia Perander. Även hennes båda bröder, Valdemar, som studerade vid universitetet, och Torsten, som ännu gick i skola, vistades här.

Fanny Churbergs föräldrar voro lasarettsläkaren dr Mathias Churberg och Maria Perander, dotter till prosten Perander i Libelits.

På fädernesidan härstammade familjen Churberg från bondesläkt. Stamfadern, som utgått från ett österbottniskt allmogehem, hade studerat, blivit präst och 1831 kyrkoherde i Vånå samt antagit namnet Churberg. Dr Mathias Churberg var hans son.

Med anledning av denna härstamning säger F. AhlstedtIngår i »Finska kvinnor på olika arbetsområden. Biografiskt album, utg. av Finsk Kvinnoförening». H-fors 1892. S. 39—53. om Fanny Churberg: »Hennes sympatier för folket voro alltid mycket stora och det var med en viss stolthet hon sade sig härstamma från allmogesläkt. 'Jag trivs så bra tillsammans med bönder’, brukade hon säga.» Jac. Ahrenberg»Människor som jag känt II», H-fors, 1922. Andra uppl. S. 236., som sedan barnaåren var bekant med henne, anför även detta yttrande och tillägger: »Ja. hon trivdes så bra bland bönder att hon en gång, då det stora Almqvistska skaldenamnetåter dök upp ur förgätenheten, uttalade sin stora beundran för den geniale mannens excentriska påhitt att vända tillbaka till den primitiva bondekulturen. Fast till sin personlighet, försökte hon även utföra samma föresats.» — Ahrenberg hade sålunda en sommar träffat henne någonstädes i östra Finland, där hon beslutit slå sig ner för ett helt år framåt. Hon levde där »bland rama bönder», som hon fann både »intressanta och begåvade», men i likhet med Almqvist höll hon inte länge ut med detta liv, utan återvände snart till kulturlivets förmåner. Fanny Churberg. Fanny Churberg föddes den 12 december 1845 som sina föräldrars äldsta barn. Genom att hennes mor dog så tidigt att dottern då endast var tolv år, kom Fanny såsom den äldsta i en skara av sju syskon att fä taga hand om åtskilligt i hemmet och där bliva den bestämmande viljan på ett sätt som eljes inte brukar vara vanligt vid så unga år. Hennes far, som omtalats såsom en sträng och fordrande herre, torde likväl genom att han var mycket fästad vid sin äldsta dotter, mången gång låtit hennes vilja bli avgörande i frågor, som rörde hemmet och familjen. Och Fanny hade likaledes varit mycket fäst vid sin far. Medan han länge låg svårt sjuk i den sjukdom, som slutligen ledde till hans död 1865, vårdade hon honom dag och natt på det ömmaste och mest självuppoffrande sätt. De som personligen känt henne vid denna tid ha velat i hennes ställning i hemmet och hennes inflytande där se en medverkande orsak till utvecklingen av den ovanligt starka och kraftiga vilja, som hon redan i barndomen visade sig vara i besittning av och som senare även gav hennes konstnärliga arbete dess säregna prägel av mod och oförskräckthet.

Både Ahlstedt och Ahrenberg ha framhållit hennes tidigtutvecklade vilja att gå sina egna vägar. Den förre säger: »mod, viljekraft och tro var just vad Fanny Churberg i hög grad ägde», och hennes valspråk blev: »Man kan allt vad man vill». Och Ahrenberg, som var ett par år yngre än hon och lärde känna henne, då hon en tid vistades i Viborg, omtalar likaledes, huru hennes kraftiga vilja redan gjorde sig gällande i de gemensamma lekarna, vilka ibland kunde vara ganska vilda. Senare, då hon växte upp, säger han, »lugnade hon sig så småningom och blev ungefär som andra civiliserade finska flickor. Dock icke helt och hållet, ty där satt alltid en stor portion kvar av outrotlig österbottnisk yver-borenhet; hon trodde fullt och fast pä att någonstädes där uppe mellan Kristinestad och Uleåborg slog hjärtat dubbla slag, rann blodet rödare och varmare än annorstädes i Finland — och där var hon hemma».

Huru den på huvudets vägnar ovanligt rikt begåvade Fanny Churberg inhämtade vetandets allra första grunder är numera icke bekant, emedan alla som vid den tiden kände henne numera äro bortförda av döden. Förmodligen gick hon i Mamsellerna Banges väl ansedda småskola, vilken även besöktes av hennes vän Rosina Heikel, som i

anteckningar, gjorda under senare år, har beskrivit denna småbarnsskola, där ett tjugu- eller trettiotal små gossar och flickor undervisades enligt den s. k. »lancastermetoden».

Under Fanny Churbergs uppväxtår fanns ännu ingen av staten underhållen flickskola i Wasa. Då på 1840-talet staten inrättade två Fruntimmersskolor hos oss, den ena i Helsingfors, den andra i Åbo, blev Österbotten icke iliåg-kommet med en liknande förmån. Flickors uppfostran och det mått av kunskaper, som skulle bliva dem beskärt, hade ju intill denna tid ansetts vara något som endast angick deras hem och familj. Förmöget folk eller föräldrar i hög samhällsställning brukade låta sina flickebarn undervisas hemma av guvernanter, och icke sällan hände det ock att de unga flickorna sedan fingo resa över till Stockholm för att där avsluta sin uppfostran genom att tillägna sig belevenhet och ettfint och angenämt sätf och sällskapsvana, vartill hörde att flytande kunna tala franska, rita samt spela klavér eller sjunga. Därjämte skulle de lära sig utföra s. k. »fruntimmers-handarbeten», som bestod i att sy kläder, brodera, sy schattersöm och tillverka konstgjorda blommor m. fl. liknande färdigheter.

I början av 1850-talet hade tre framstående pedagoger vid Wasa gymnasium anhållit 0111 tillstånd att i hemstaden inrätta »en fruntimmersbildningsanstalt». Det var ju ett både lovvärt och framsynt förslag — ehuru naturligtvis även varnande röster inte underläto att höja sig emot ett så vågat experiment. I ortens tidningspress diskuterades på ett alldeles dråpligt sätt de vådor, som detta nyhetsmakeri möjligen kunde komma att medföra för samhället i dess helhet. Planen, för vilken högvederbörligt tillstånd redan lyckligen utverkats, blev likväl omintetgjord genom den fruktansvärda brand, som 1852 övergick Wasa och förstörde största delen av staden. Efter denna olycka måste Wasa gymnasium och dess lärare överflytta till Jakobstad, där planen att grunda en flickskola ånyo upptogs och kom till utförande.

Det är icke känt att Fanny Churberg skulle besökt denna skola, men mot slutet av 1850-talet vistades hon i Borgå som elev i en av hennes släkting, fru E. Perander, ledd flickpension. Samtidigt fanns i pensionen även en annan ett par år äldre flicka från Wasa, vilken i likhet med Fanny Churberg senare i livet skulle komma att intaga en framträdande plats inom vår kulturvärld. Det var vår första kvinnliga läkare Rosina Heikel, och mellan dessa båda intelligenta och energiska unga flickor knöts under det gemensamma skolarbetet ett vänskapsband, som oföränderligt varade hela livet igenom intill Fanny Churbergs död.

Under åren 1860—62 var Fanny inskriven som elev i »Större fruntimmersskolan» i Wiborg, till vars föreståndarinna fru Perander då blivit utnämnd, och skolans nuvarande rektor har meddelat undertecknad, att denna åldriga skola, som blivit grundad redan 1788, varit stolt över att den fått räkna Fanny Churberg bland sina elever.Då hon vid 17 eller 18 års ålder återvände hem till Wasa, var hon — enligt vad hennes vänner meddelat — en hurtig, frisk och glad ung flicka, som intresserat deltog i stadens sällskapsliv och anslöt sig till intellektuella och kulturella strävanden och företag, som framträdde och omfattades inom ortens bildade kretsar. Genom många bevarade brev, som hon skrivit till sina båda förtrognaste ungdomsvänner Rosina Heikel och Hanna Kihlman — senare gift med professor Viktor Heikel — erfar man att hon alltid var mycket intresserad av läsning, liksom ock de i breven nedskrivna tankarna och reflexionerna visa att det lästa uppfattades och kommenterades av henne på ett intelligent sätt.

1 hennes brev från början av 1860-talet omtalas ännu inte att hon då skulle sysselsatt sig med teckning och målning. Men det var heller inte lätt den tiden att få handledning vid konststudier. År 1848 hade visserligen den då nyligen stiftade Finska Konstföreningen öppnat sin ritskola i Helsingfors och litet tidigare hade genom den i Åbo bosatte Hovmålar R. W. Ekmans entusiastiska och energiska ingripande en ritskola där kunnat börja sin verksamhet. Det var medvetandet och övertygelsen om konstens höga betydelse såsom bildningsmedel som först bröt väg för den hos oss: Konstföreningens uppkomst var en fosterländsk angelägenhet av stor betydelse och såsom sådan omfattad med värme av flere bland de ledande kulturpersonligheterna hos oss vid denna tid. Men då det tillika gällde att frammana och väcka till liv en fosterländsk konstnärsgeneration, stodo här ännu endast mycket få möjligheter till buds för vinnande av konstnärlig utbildning; genom ritskolorna i Åbo och Helsingfors var ju blott en mycket blygsam början härtill gjord.

I KONSTENS FÖRGÅRDAR.

Då Fanny Churberg, såsom redan blivit nämnt, på hösten 1865 kom resande till Helsingfors och från ångbåtens däck kunde se stadens kyrktorn och de ljusa byggnaderna vid Då hon vid 17 eller 18 års ålder återvände hem till Wasa, var hon — enligt vad hennes vänner meddelat — en hurtig, frisk och glad ung flicka, som intresserat deltog i stadens sällskapsliv och anslöt sig till intellektuella och kulturella strävanden och företag, som framträdde och omfattades inom ortens bildade kretsar. Genom många bevarade brev, som hon skrivit till sina båda förtrognaste ungdomsvänner Rosina Heikel och Hanna Kihlman — senare gift med professor Viktor Heikel — erfar man att hon alltid var mycket intresserad av läsning, liksom ock de i breven nedskrivna tankarna och reflexionerna visa att det lästa uppfattades och kommenterades av henne på ett intelligent sätt.

1 hennes brev från början av 1860-talet omtalas ännu inte att hon då skulle sysselsatt sig med teckning och målning. Men det var heller inte lätt den tiden att få handledning vid konststudier. År 1848 hade visserligen den då nyligen stiftade Finska Konstföreningen öppnat sin ritskola i Helsingfors och litet tidigare hade genom den i Åbo bosatte Hovmålar R. W. Ekmans entusiastiska och energiska ingripande en ritskola där kunnat börja sin verksamhet. Det var medvetandet och övertygelsen om konstens höga betydelse såsom bildningsmedel som först bröt väg för den hos oss: Konstföreningens uppkomst var en fosterländsk angelägenhet av stor betydelse och såsom sådan omfattad med värme av flere bland de ledande kulturpersonligheterna hos oss vid denna tid. Men då det tillika gällde att frammana och väcka till liv en fosterländsk konstnärsgeneration, stodo här ännu endast mycket få möjligheter till buds för vinnande av konstnärlig utbildning; genom ritskolorna i Åbo och Helsingfors var ju blott en mycket blygsam början härtill gjord.

I KONSTENS FÖRGÅRDAR.

Då Fanny Churberg, såsom redan blivit nämnt, på hösten 1865 kom resande till Helsingfors och från ångbåtens däck kunde se stadens kyrktorn och de ljusa byggnaderna vidhamnen småningom stiga fram för blicken, var det naturligtvis med spänt intresse och många ännu oklara förhoppningar och önskningar hon fann sig vara vid sin resas mål.

Redan samma dag — den 9 sept. kl. 10 på kvällen — sätter hon sig ned och skriver på sitt impulsiva vis till vännen Hanna Kihlman, som då var bosatt i Wasa, om sin ankomst till det nya hemmet och sina första intryck av den främmande omgivningen J):

».. . Nej, vad jag är lycklig! Hanna, jag måste få säga dig det. Jag liar ju fått omfamna min kära Moster, så ofta jag önskat fått därigenom bevisa henne hur kär hon är mig. Herre, huru underbara äro dina vägar, huru underbara, outrannsakliga dina domar ... Huru stor är ej din nåd emot mig! Mitt hjärta flödar över av den innerligaste tacksamhet.

Hanna, bliv ej förvånad — du har kanske väntat dig utrop av sorg och saknad, men nej, med dem kan jag ej nu — allt är ju så underbart väl. Ej ens efter Rosina och dig och Tante [fru [-Kihlman]-] {+Kihl- man]+} har jag haft ledsamt. — I sitten så djupt i mitt hjärta — jag bär Eder med mig överallt och alltid och ännu kan jag ej sakna eder. Moster har redan visat mig så mycket kärlek och förtroende (ej i hemlighet), har behandlat mig som en 'havande förstånd’, och Torsten ser så nöjd och frimodig ut, Waldus tyckes hålla av Moster, lian har tillbragt alla aftnar, sedan han kom till H:fors, här hos Moster, och resan gick så lyckligt och så väl och mina 10 kusiner Homén behagade mig mycket mera än jag kunde tro. Således allt, allt väl, gott och bra ... Hanna, har jag ej fått för mycket? jag tycker mig simma i ett överflöd av lycka. Men nog är jag också tacksam, mitt hjärta jublar. Godnatt.»

Brevet fortsattes följande dag.

»Söndag e. m.

I går på morgonen kl. 7 anlände vi hit efter en resa full av njutningar. Helsf. emottog oss med sitt allra vackraste solsken och med en luft så mild och ren, ingen av de mina var vid stranden — av passagerarna var jag den första som satte foten i land och skyndade till Mosters logi, hittade ganska riktigt till Mosters kök, där

x) Alla de följande breven äro skrivna till Hanna Kihlman eller Rosina Heikel, några gemensamt till dem båda.gumman hade något bestyr för sig, men vid ett buller av mig vände hon sig om och — du gissar. Tio minuter senare hämtades mina effekter, packades upp på gården och inburos genast i mitt rum.»

I brevet talas även 0111 den mycket angenäma resan från Wasa med korta uppehåll i Åbo och i Ekenäs. Den sista natten, då ångbåten låg för ankar i Barösund, var havet spegellugnt, månen lyste och höstens stora klara stjärnor tindrade, det var alltför vackert, skriver den unga resenären entusiastiskt, »för att man hade kunnat lägga sig att sova».

Under de närmast följande dagarna gjorde Fanny bekantskap med sina här boende släktingar. Bland dessa omnämner hon sina bada unga kusiner Anna och Eva Ingman, vilka skulle bli hennes rumskamrater hos hennes och deras gemensamma moster, fröken Amalia Perander. De äro döttrar till läkaren professor E. A. Ingman, men deras föräldrar äro redan döda. Några år senare överflyttade de båda systrarna Ingman tillsammans med sin moster till Dresden, där de sedan hela sitt liv förblevo bosatta. Den äldre system Anna studerade musik samt egnade sig i Dresden åt musikundervisning och var därjämte under många år medarbetare i tidskrifter såsom musikkritiker och särskilt i amerikanska publikationer såsom korrespondent från Dresden med dess högtstående och rika musikliv. Den yngre systern Eva blev målarinna och gav även i Dresden lektioner i teckning och målning.

I ett några dagar efter ankomsten till Helsingfors skrivet brev omtalar Fanny, att hon vill åhöra professor C. G. Est-landers föreläsningar.

»Jag har», skriver hon d. 19 sept., »prenumererat på konsthistoriska föreläsningar och väntar mig nöje av dem. Om bara minnet skulle vara litet bättre så att man också kunde föra hem något gott och icke allenast njuta där. Mitt staffli hemkom i dag från snickaren och står nu tills vidare här i mitt rum, det ser helt konstnärsmässigt ut».

Brevet fortsattes d. 21 sept.

»I dag besökte jag Estlanders första föreläsning, utmärkt intressant! En verklig njutning var att sitta där, och gott framställnings-sätt: klar, jämn röst och blomstersmyckat språk. Han talade om målarkonsten under Ludvig XV såsom lika lättsinnigt vanställd som allt annat under denne vämjelige konungs tid, samt om konstens begynnelse omkr. 1730 med satirmålaren Hogarth i England, liknande konsten i Frankrike, med den åtskillnad att här svidande salva lades på såren, när de i Fr. blomsterbeströddes. Han började sitt tal med att giva oss Nordbor gott hopp om konstens hitför-flyttning, menande att konsten nu stående i sin blomning i mellersta Europa redan hade vissnat i det södra och hit utsände knoppar, som nog i sinom tid komtne att slå ut. Ja, ja, Hanna, kom hit så får du åhöra konst-historia».

Brevets senare del utvisar, att den unga livfulla brev-skriverskan också försökte fästa blicken vid de stora sam-hällsrörelserna, som ute i världen voro ett uttryck för framåtsträvande och frisinne, i det de sprungo fram som en ny tids krav. Genom tidningar och antagligen även genom sin vän Rosina Heikel, som för studier vistades i Stockholm, hade hon hört om de märkliga riksdagsdebatterna med anledning av den stora representationsreformen, då Sveriges adel frivilligt uppgav sin sekelgamla politiska makt och betydelse för att främja fosterlandets välfärd och lycka. Detta i fortsättningen av brevet framträdande intresse för samtidens politiska och kulturella frågor var antagligen något mycket ovanligt hos en ung flicka vid denna tid:

»Vad tänker du om riksdagsfrågan, den stora, i Stockholm! Den kan väl vara något att fröjda sig över! Och Rosina lyckliga som nu lever med där — dock, tiden lär väl vara henne något knapp därtill. Det gäller ändå till en del hennes väl och ve och tills hon där studerat ut, allt det som ligger henne om hjärtat, så hava vi nog här kommit så långt, att hon här som tjänsteman antages. Wie erfretilich! Men prästaståndet? Nå ja, andra klanka ju nog på det — tig du, lilla kräk! Läste du i Dagbladet om den hjältemodiga munken Hyacinthe i Paris, som genom

sina frisinnade predikningar utsår Reformationens frön i Katolicismen! Överallt, överallt arbete att komma framåt, att avkasta fjättrar, andliga och lekamliga. Hanna, månne det ej är en stor tid vi leva uti? Jag tycker mig se världen nu i en molnhöljd himmel, stora molnmassor svävande där uppe i jämn växling, en del förverkliga sig till välgörande regn, en annan del draga förbi tills gynnsammare tider stunda. Kan du förstå min bild?»I ett följande brev ges ett utkast till nära nog en hel livsåskådning:

»H:jors d. 28 sept. 1S65.

Jag såg i går hos Edvin Homön ett benraiigel av en människa, jag sökte hjärtat, som förr klappat varmt och rikt — ej ett spår därav — hjärnan — tummelplatsen för tusende tankar, ej ett spår därav — ögat, som tindrat av glädje och mulnat av sorg otaliga gånger, och fann en djup, tom håla och hela figuren, som förr kanske var en uppenbarelse av kraft, nu några benbitar som man utan möda kunnat bryta sönder. — Hanna, huru ’intig’ fann jag ej människan, och huru ofta har jag ej beundrat hennes storhet!

Hanna, vad äro vi väl? Ett stoft, ett strå — och Gudsbeläte. Förklara detta fenomen utan att tro på att Gud har skapat oss.»

»Den 29:de middagstiden.

Jag skulle i dag uppsöka en av mina Fastrar, som från T-hus var hitrest, men hon hade redan rest bort, och vände därifrån mina steg till Kajsaniemi — där vandrade jag 1 y2 timmes tid — ensam, som jag åt de mina sade, men i verkligheten med dig. Hanna, huru jag styrde mina steg vet jag ej — alltnog jag kom till graven!) — inskriptionen lydde: 'Lika godt om världen vet hvem som här hvilar, alltnog Gud känner livad han gjort och uslingen välsignar hans minne’. Hanna, så som han skulle ock jag vilja vila — i skogen på en plats, som i livstiden skulle hava behagat mig — utan sten, utan något som skulle utvisa att jag låge där! Jag kan ej förstå varför jorden dit- liken läggas skall välsignas — den jordiska kroppen, tycker jag, skulle så väl överensstämma med Guds jord utan denna jords välsignande. Vad innebär denna välsignelse? Den livlösa jorden, skapad av Gud Fader själv, skall behöva människans av Gud nedkallade välsignelse för att vara värdig hysa hennes hylsa, hennes jordiska del? Jag ville veta teologernas förklaring härpå. Jag har ingenting emot ’de dödas stad’, d. v. s.

') Kallad »Frimurarens grav» efter Frimuraren Majoren och Riddaren Granatenhjelm, som ligger där begraven.

Granatenhjelm har omtalats som en stor välgörare, vilken alltid var ivrigt verksam, då det var fråga om något samhällsnyttigt och människovänligt företag. Då han avled 178-1, fingo finländska officerare konungens tillstånd att begrava honom på den plats, där hans grav finnes i vårt nuvarande Kajsaniemi. Gravert med den hemlighetsfulla inskriften har alltid väckt intresse hos dem som vandrat i parken.

Utgivarens anm.att alla begravas på samma plats, jag tycker tvärtom att det är vackert att de som i livstiden verkat för och arbetat i samma samhälle — samtidigt, också i döden bo tillsammans — men för egen del ville jag endast hava skogens innevånare till sällskap. — Skall jag alltid hysa denna tanke — och skall den kunna förverkligas? Jag lägger mycket liten vikt på min döda kropp och kommer visst ej att giva andra förordningar 0111 dess behandlande efter döden, än att enkelhet och intet onödigt fäktande och bestyr må för dens skull anstaltas — men till skogens näring (skogen har jag alltid älskat) ville jag testamentera den, tänk en vacker gran uppvuxen ur mitt stoft! Kanske för djärvt att tänka på granen — trohetens sinnebild — men granen är finne och så även jag. Tänk om en asp, en pladdratule asp skulle uppstå! — Nej, en gran skulle jag önska till gravvård, huru mycket lyckligare vore det ej att få tänka att man i döden skulle bliva omfamnad av kraftiga granrötter, än att tryckas ned under en stenkoloss — Pappa bad mig också se efter att hans sten ej skulle komma att stå över, på gravkullen, utan bredvid...

I dag började jag mina ritstudier, i övermorgon framvisas de för Alexandra.»

Målarinnan Alexandra Frosterus var vid denna tid redan hos oss känd som en lovande och framstående konstnärinna. I januari 1866 gifte hon sig med lasarettsläkaren dr V. Såltin i Wasa och överflyttade då till denna ort. Det var således endast en kort tid Fanny Churberg blev i tillfälle att arbeta under hennes ledning.

Den 12 okt. skriver Fanny:

»Jag ritar hela förmiddagen från 10—1 och mera, och njuter. Eva och jag rita vid samma bord och tiga båda överlyckliga över vårt arbete, och när skulle ej tankarna ila om ej då allt gynnar deras flykt»...

Följande dag fortsattes brevet:

»Om f. m. strax efter frukosten sätter jag mig till min ritning och fortsätter därmed till kl. 1, då Eva och jag gå ut att spatsera, hemkomna äta vi middag, sedan fortsätter jag ritningen till kl. 4, då vi vandra till A. Frosterus för att framvisa vårt arbete, därifrån återvända vi till 5 och då hinner jag blott sticka några varv på min strumpa, innan uppbrott igen göres till Topelii föreläsning, därifrån återkommen kl. 7 /A fortsättes stickningen tills vi kl. 9 supera och därefter skiljas åt...Jag har börjat med pennritningar och då jag i dag framvisade min andra ritning i denna genre, sade sig Alex. ingenting hava däremot att anmärka utan blev 'helt förbluffad' däröver. Hanna, du tager ju icke detta meddelande som skryt — jag vill blott låta dig veta min glädje över att det arbete, som mest intresserar mig, ej är förkasteligt. Nu har jag en verksamhet och den skall bliva mitt skötebarn, ett annat mål att arbeta för än uteslutande på mig själv — det mest egoistiska och egoismnärande av alla strävanden. Med ett annat mål än sig själv i sikte arbetar man likväl omedvetet och kanske med större framgång på sitt eget jag. Nicht wahr, mein Kind?» —

D. 21 okt.

För några dagar sedan företog jag mig i gott sällskap av tre personer en promenad till Tölö park, rättare skog. Jag njöt obeskrivligt av den friska blåsten och av den vilda naturen —, ett höstlandskap belyst av Oktobersolen är bra härligt — allt ser friskt och lera/tigt, frimodigt ut, luften är så ren och stärkande och de bara träden vittna om kamp och strid. Här var för det mesta barrträd, kullar och dalar, sjö och klippväggar. Mitt sällskap tyckte att där var för litet ordnat, jag njöt av oordningen — hade redan länge längtat att få komma ut i Guds fria natur och få språka med granarna. Dageligen spatsera vi, Eva och jag, kring gatorna och det har visst även sitt lilla behag, ity att man får se den ena fysionomin efter den andra — men efter att ensam få ströva omkring i skog och mark lär jag förgäves få vänta. Moster tillåter mig det ej och det lär väl vara mindre rådligt.»

Antagligen som en följd av de många nya intrycken och de nya förhållanden, som överflyttningen till Helsingfors medfört, tyckes mot slutet av året 1865 i Fannys brev till vännerna i Wasa kunna spåras en viss trötthet eller en avspänning i hennes livfulla temperament. Hon talar också själv i ett av breven om »en stagnation i de inre livsyttringarna».

Men det livliga temperamentet tar dock snart åter ut sin rätt och hon skriver:

D. 26 nov.

»Hanna, jag mötte Cygnaeus i dag, nej, du kan ej tänka dig huru poeten såg ut... ofantligt stort huvud, jag tror svart hår och polisonger eller tvärtom, buskiga, förskräckliga ögonbryn och ögon så stirrande och gapande som vad; dessutom en skinnbrämadpaleta (% kvarters bred brun skinnremsa som kantade paletån runtomkring), den såg ut som en liushållskofta. Var detta Cygnaeus? Ingen sade mig det, men den omisskänneliga likheten med porträttet kunde ej hava talat osant. Förskönad är lian, det må du vara viss uppå. Jag har enligt porträttet föreställt mig honom av en vanlig mans både längd och bredd, med genialisk blick och av ungdomligare utseende. Lilli Fr[osterus] hade redan förut förespått att jag skulle falla som från skyarna vid åsynen av 'Universitetets prydnad’, och så mycket jag än då tvivlade på hennes ord, måste jag nu tillstå att hon hade rätt.»

Följande år — i januari 1866 — firade Alexandra Frosterus sitt bröllop med dr Såltin och överflyttade till sitt nya hem i Wasa. Fanny Churberg, som varit bjuden till bröllopet, skriver till Hanna, att hon hade 'smått ledsamt där’, emedan de flesta gästerna voro obekanta för henne och för övrigt kände hon sig bedrövad över att mista sin lärarinna, som hon både höll av och beundrade som konstnär.

Till vem skulle hon nu vända sig för att få lektioner? Fylld av tvekan och misstroende till sig själv och sin förmaga, talar hon flere gånger i breven om att avstå från alla försök att lära sig teckna och måla. »Hela hösten

har jag grubblat över fortsättning eller slut på saken», heter det i ett av breven. Men eftersom Alexandra i sista stund före avresan uppmanat henne att fortsätta, känner hon sig dock uppmuntrad att försöka göra sitt bästa.

Sedan hon rådgjort med sin förmyndare i Wasa, fattar hon beslutet att »niga för landskapsmålaren Wright!» Tager han emot henrre som elev, så ämnar hon »bjuda till att vara flitig och läraktig», hon får då ett arbete för hela sin framtid, »ett mål här på jorden att sträva till! Ju högre mål, ju större strävan, heter det».

Bröderna Magnus och Ferdinand v. Wright hörde vid denna tid till de mest framstående representanterna för målarkonsten i vårt land. Magnus, som var anställd såsom ritlärare vid universitetet, ansågs då för den främsta konstnären i Helsingfors.

Dä Fanny Churberg besökte honom, var han både »vänlig och uppmuntrande», säger hon, men tid att ge henne lektionerhade han ej. I sitt ställe rekommenderade han M:lle Emma Gyldén x) »som skicklig målarinna».

Sedan Fanny efter någon tvekan av målarinnan blivit antagen som elev, skrev hon följande livfulla brev till Rosina Heikel, som befann sig i Stockholm. Brevet saknar datum, men är antagligen skrivet i början av mars 1866.

»... Huu vad mina händer lukta terpentin! Jag har just tvättat min palett. Men från början! Jag slutade min senaste redogörelse med mitt första besök hos Wrighten. Han lovade då höra åt hos M:lle Gyldén och hämta mig svar, men en hel vecka av orolig väntan förgick. Då beslöt jag fred. d. 27 februari eft. m. att själv höra åt hos Gyldén — hon tackade mig för att jag kom, lovade försöka och bad mig gå till Wrighten för att av honom erhålla upplysningar om tillbehör, modell etc. Under gråt och skratt sprang jag hem efter mina ritningar och skyndade till Wr. Du kan ej tro, huru hjärtlig han var, det såg ut som skulle han känt glädje [över] att hos mig finna kärlek för hans älskade konst. Han fröjdade sig över M:lle G:s steg och beságg mina ritningar, ej såsom i förbifarten utan givande var och en dess mer än tillbörliga tid och vitsordet blev — laudatur!

Därpå bad han att få hålla dem en tid och där äro de ännu. Till modell fick jag en 'utsikt från Haminanlaks’2), målad av hans bror 3), en liten behaglig skiss med björkar, sjö, en röd lada, spång och avlägset fjärran. Något svår tyckte han att den skulle bliva — men i dag har jag lyckligen fulländat den. — Ja — samma dag köpte jag färger, palett, staffli etc. och följande dag kl. y2 10 befann jag mig med allt detta hos Gyldén. Men du jämmer! vad jag var dum de två första dagarna! ej ett streck kunde jag lägga på duken, hon stod och målade och målade, men icke blev jag klokare för det. Tredje dagen begynte det gå liksom av sig självt så att jag riktigt måste skratta åt min färdighet och nu — har jag ju ren en tavla att hänga på väggen 'inom guldram’, sade M:!le Gyldén. Jag tror hon är nöjd med sin elev! När jag i dag frågade om hennes hädanfärd, svarade hon, att hon kanske dröjer här hela våren, emedan denna sysselsättning roar henne. Dessutom får jag ibland beröm, och du må tro att det gör mig lycklig, ty ur hennes mun behöver jag ej taga

’) Emma Gyldén hade i början av 1860-talet studerat teckning och målning under den kände landskapsmålaren Edv. Berghs ledning i Stockholm och sedan även i Diisseldorf. Hon dog dock redan 1874.

2) Släkten v. Wrights stamgods i närheten av Kuopio.

a) Målaren Ferdinand v. Wright, bosatt på Haminanlaks.det som tomt prat. Hon ser lugn och sann ut, är vänlig men närmar sig ej heller mig, vilket behagar mig. Jag håller av henne, sin konst är hon mycket tillgiven och skall vara mera framstående. Jag har hört Alex. Fr[osterus], Wrighten, Soldan, konstkännare, berömma henne såsom rask, omsorgsfull och poetisk: förtjänster nog, eller huru? Kl. % 10 infinner jag mig där alla morgnar och står sedan oavbrutet framför mitt staffli till kl. 1. — Tiden går så att jag ej vet vart den flyger, men när jag sen skall bege mig hem ner för deras trappor och den långa vägen från Gla [Gamla] kyrkan, så känner jag nog i knäna att jag stått hela f. m., hemkommen lägger jag mig till middan. För var gång lämnar jag en biljett men vet ännu ej med huru mycket jag sedan skall lösa den. En gång var Wrighten och hälsade på oss där, han sade intet om mitt arbete och i går besvarade jag hans visit för att tigga en ny modell, vilket jag ock fick. Han förde mig i sin ateljé, visade och förklarade alla de många tavlor, som där prydde väggarna, och bjöd mig så ofta jag önskade komma och se hans tavlor, att göra det, han ville ej låta genera sig! Rosina — så lycklig har jag nu varit! Har ej all denna

lycka flugit mig i händerna? Vad har jag gjort därför? Intet! Och om motgång hade mött mina första steg, så hade troligen modet sjunkit och jag blivit overksam! Jag tycker mig utan kamp och strid för min sak vara alldeles oförtjänt av min stora framgång. — ’Av nåd och icke av gärningar, på det ingen må berömma sig’ — ja, jag fiihle es — es ist wahr. Estlanders föreläsningar intressera mig fortfarande».

Vid läsningen av Fanny Churbergs ungdomsbrev kan man inte undgå att lägga tnärke till ett drag av religiositet, som ibland framträder i dem, icke såsom något slags dogmer eller fastslagna åsikter, utan snarast såsom en underström i den livsuppfattning, som kommer till synes, då hon med sina vänner talar om de nya förhållanden, vilka hon genom överflyttningen till Helsingfors blivit försatt i, eller om innehållet i de nya böcker hon läst. Och besläktad härmed förefaller mig även hennes uppfattning om konstens värde och höghet, då hon talar om dess mål och betydelse i livet. Kanske är detta religiösa inslag i den unga Fanny Churbergs sinnesriktning även något österbottniskt tidsbetonat — i Österbotten framträdde ju på 1800-talet starka religiösa folkrörelser.Att Emma Gyldéns flitiga elev någon gång efter dagens trägna arbete även blev i tillfälle att vara med i Helsingfors konstnärskretsar visar följande intressanta brev till Hanna:

»Helsingfors d. 28 Apr. —66.

En rolighet ville jag berätta dig, om jag blott kunde framställa den så trevlig som den verkligt var, men försökom! I måndags blev jag av Wrighten bjuden till konstnärsgillets sammanträde å Kleinehs hotell. Tänk dig så härligt! Gubben kom själv efter mig, ledde mig in och presenterade mig för Topelius, som med utropet österbottniska! vänligt tog emot mig. Under hela aftonen visste den hjärtliga gubben Wright icke huru han skulle ställa det [nog] trevligt för mig, så att jag riktigt var flat för hans artighet. Och programmet var ändå så rikt och tillfyllestgörande att ingen ledsnad kom i fråga. En hel mängd tavlor och kapnografier (sotstycken) samt tvenne byster och några arkitektoniska ritningar exponerades. Solosång, piano — violin och violoncell samt studentsång exekverades. Tvenne föredrag höllos, det ena av arkitekten Decker, enkelt, lugnt och klart belysande Kathar. Månsdotters Sarkofag, det andra av Otto Donner — humoristiskt, smått satiriskt, men varmt och poetiskt med 'stenarna tala’ till uppränning — han föreslog uppresandet av 'Finlands grundlagar’ av W. Runeberg på någon publik plats här i H:fors och medels insamlande till bestridande av omkostnaderna. Dessutom voro där tvenne Österb. pojkar om 15—16 år fr. Gla. Karleby trakten med sina kantele — de spelte och sjöngo rätt ofta med klara vackra röster och utan alla bonddriller — en visa sjöngo de i stämmor och höllo så tillsammans ätt man aldrig hörde den enas röst skilt från den andras — öppna friska österbottniska anleten hade de och utgjorde Topelii stolthet för aftonen och andra Österbottningars med. Insamling för dem skedde och utföll ganska rikligt. — Hela andan i samkvämet var trevlig, ehuru det bestod av högst olika och varann för det mesta obekanta elementer. Varje till gillet hörande herre äger att till detta sorts möte införa ett fruntimmer (de äro ej medlemmar)... Kl. 12 serverades supén och därefter åtskildes mänskligheten.»

D. 20 rnaj 1S66.

»... Tiden flyger», skriver Fanny till vännen Hanna, »och det för en tid så fjärma står nu för dörren — sommaren med sina flyttningar, resor och omkastningar — tar ens tid i anspråk. Det är hast att göra inköp och iordningställa kostymer och kappsäckar, hast med att fullända påbegynta arbeten och utföra alla skyldighets-visiter. Och sedan kommer sommaren och lantlivet. En stor del av mina saker äro redan förda till Peili]) och där tänker jag trivas och leva trevligt i sommar om ock för mig själv ...

Sommaren står så ljus och varm för mig... om därföre att jag då får följa Wrightens råd att ej gå förbi en sten eller stubbe utan att avmåla dem, eller vårföre? Jag har alltid haft ett rikligt fantasi-förråd för framtiden och njuter vanligtvis mera av den innan den kommit än sen den förbytts till nu,... D. 4:de Juni avresa vi till landet.»

Pclli d. .9 juni 1866.

»... Efter brak och stök, inpackningar, flyttningar, uppackningar och åter inpackningar i kvalm, hetta och trängsel lämnade vi H:fors d. 6:te Juni på aftonen. Foro hela natten igenom i det vackraste sommarnattväder, utan rast eller ro tills vi kl. 11 följande dag anlände hit. Här smakade kaffe och en grundlig lur så utomordentligt gott att

naturens skönhet förföll till intet. Nu först, sedan upp-packning och städning äro undanstökade, har jag börjat taga trakten i närmare skärskådande och här är verkligen vackert. Min kammare, ett litet grönt rum, har ett fönster åt öster, ett åt väster och under det västra stå blommande fruktträd, alldeles vita och ljusröda, nedanför dem en äng och sedan Stor-Lojo sjö med tre små holmar, klädda i löv och barr, skiftande behagligt i ljust och mörkt grönt, och bakom dem åter andra holmar och andra sund, till höger och vänster om dem stor öppen sjö. För övrigt bestå omgivningarna i skogbevuxna berg och odlade dalar. Skogen är utomordentligt vacker här, träden höga och resliga, riktiga jättar emot Wasa dvärgar och aldrig består den av ett trädslag ensamt, utan tallar, granar, björkar, rönnar och hägg i blom, allt om vartannat som ger den en praktfull, nästan djärv färgskiftning och vid närmare påseende också formbildning, i det att de olika trädslagen där i trängseln [och] vevan kunna bibehålla sina former och skaffa rum för sina framåtsträvande grenar. Pensel! pensel! kom fram! men den vågar ej, håller sig vackert undan, bättre fly än illa fäkta! — Mina timmar hos M:Ile Gyldén slutade jag dagen innan jag for, 65 f. m. hade vi hållit varann sällskap och 5 studier var frukten därav. Vid avskedet avgåvo vi ömsesidiga ömhetsbetygelser och förklarade varann vårt välbehag. Hon är numera för mig ej M:lle Gyldén utan Emma G. Om allt går väl, återse vi varann i höst. Jag vet eljes ej hur hösten skall se ut, kommer tid, konmier råd!»

') Egendom i Karislojo.Den ll:te.

»I går gjorde — vi visit hos Lönnrots 5 fjärd, härifrån — en underlig visit — de äro begge så stela och styva att man blir helt beklämd — och enda sättet att finna sig är att gå vart man vill och göra vad man behagar. Prof:skan är dessutom allt ännu sjuk och skral... Professorn förde oss till sitt barnahem Paikkari, där hans svägerska och brorbarn nu bo, de titulerade honom Prof., simpelt bondfolk; därifrån klev den 64-åriga gubben med oss till ett högt berg, därifrån vi sågo 7 sjöar och de vackraste höjder och dalar. Efter teet tog gubben sin kantele från väggen och spelte ur minnet och från noter finska folksånger för oss. Du skulle hava sett gubben, där han stod framför ett bord med pipan i mun, fingrarna dansande på de fina strängarna och blicken stadigt sänkt på kantelen, med grå hjässa, spelande Ehtotielee [?] just som solen framför honom försvann bakom skogen.»

Elias Lönnrot hade av professor E. A. Ingman insatts såsom förmyndare för dennes båda döttrar Anna och Eva. Efter faderns död placerade förmyndaren de unga flickornas arv i inköp av egendomen Peili.

Följande brev, daterat Peili d. 22 juni 1866, börjar Fanny med att tala om huru hon, utkommen till sina kusiners egendom, njöt av att vara på landet, inandas den friska luften och se den vackra omgivande naturen med dess ständigt växlande stämningar. Men i detta samliv med naturen insmyger sig hos henne tillika en känsla av saknad och längtan efter Österbotten och hembygdens natur jämte de kära vännerna uppe i Wasa. Då hon fyller blomvasen pä bordet i sitt rum med nya friska blommor, försöker hon utvälja »bara sådana som finnas hos Eder — där uppe — men de äro ändå ej de samma», och på sitt impulsiva vis utbrister hon: »Hur kan du arma fosterland ändå så älskat vara?!»

Och hon fortsätter: »I dag hade du bort vara här — ack om du varit det! Jag har känt så mycket att det nästan velat svämma över och känslorna hava ändå helt lugnt hållits i sitt gömsle. Här har varit så vackert — skönt. Jag har skådat hettan — lugnet före stormen — hela naturen så glödande frisk och stilla (en bild av kärleken!) Jag sprang från backe till berg, med svetten i pannan för att se sjön, holmarna, himlen från alla sidor, i alla dagrar och jagandades knappt — har aldrig sett naturen sådan — så härlig — var överlycklig att hava ingen med, som skulle sagt: se så vackert och sökt utreda det sköna för mig — deras ord hade varit som ett 'vak upp'! åt en ljuvt drömmande och min hänryckning var ej dröm — var beundran och tack åt den evigt kärleksrika Skaparen. Men lugnet — ett dämpat lugn, räckte ej längre än att jag hann göra min rund kring de närmaste backarna — sjön blev gulbrun som rostigt järn, här och där med någon blå fläck, som talade om att järnet varit blankt — molnen svartnade och bomullstapparna färgades brand-rödgula, träden böjde sig för den vinande stormen, den vackra friska grönskan hade gett rum åt raseriets mörkgråa färg, och knappt hemkom jag, innan det utbröt i en — hagelskur — vad annat kunde det gråa raseriet nedsända än vassa bevis på sin ynnest! Men några minuter och det häftiga utbrottet var förbi — solen sken, fåglarna kvittrade och naturen var åter i sitt normala tillstånd ...»

Den 25 /. m.

»Och nu har jag varit och se huru de tvätta fåren — i öppna sjön. Fick springa ett gott stycke ikapp med de framför mig ilande fåren, barfota genom sved och skog. De tvättades i grannens stötta, långt härifrån, och du skulle hava sett de stackrarnas ångest, då de en och en bars i sjön. Ett litet lamm trotsade obehaget av det kalla vattnet och hoppade modigt i sjön då modern bars förut och med huvudena mot varann’ vända läto de tåligt tvätta sig, vilket de ej gjorde då bykerskorna sökte åtskilja dem. De på stranden väntande beklagade sina kamrater genom ideligt bräkande. Nu vet jag huru det går till att tvätta fåren och allt större kunskaper i lantlivets mysterier hoppas jag här vinna så att jag ej likt förra frun behöver fråga: var växer ullen? En rysk överstinna bad en gång fastrarna föra sig ut på fältet att hon måtte få se huru ullen växte.»

Fanny talar 0111 att hon även har mycket arbete med lappning och stoppning åt sig och sina bröder — men hon gör ända varje dag promenader, »vardagspromenaderna». — »Söndags-prom. är mig en Gudstjänst», skriver hon.

Midsommardagen kl. 4 på morgonen.

Brevet börjar med en beskrivning av huru midsommaraftonen firades på Peili ..»Ungdomen kastade boll ute på gården, som var prydd av gröna björkar och blommande syrenhäckar, gjorde*8:de Aug. 1879. Slätholmen* Fura (teckning).en båtfärd, som emellertid avbröts av en regnskur så att man måste gå in, där teet serverades .... Senare på aftonen fick man dock se, huru den ena kokkon efter den andra tändes på holmarna, en av oss föreslog en båtfärd för att närmare bese dem och sagt och gjort — kl. 12 sutto vi alla unga i båten med fröjd i hjärtat och lust i hågen. Det var tämligen mörkt och det kring elden högtidsklädda grupperade folket tog sig särdeles väl ut, varje deras min kunde urskiljas och deras av ljusskenet guldgula hy och ljusa ärmar stack så vackert av mot nattens mörker. Vi rodde och rodde tills även vi funno en holme, vars lodrätt i vattnet nedstigande klippor lockade oss till sig. Dit upp klättrade vi som getter i den våta mossan och stodo på spetsen av berget över de i rämnorna växande resliga tallarna. En kokko upptändes under sang och dissonance och du skulle hava sett vår låga hur högt den steg och våra gnistor huru de i tusental spridde sig ikring, bakom oss höga resliga furuskogen, nedanför bräddjupet och framför oss — månen så hel och grann speglande sig i sjön, den falska spegeln, som ej återgav bilden rund utan avlång, ja, som ett långt band, och du skulle sedan hava känt vår stilla barnsliga fröjd över tillställningen — och du hade njutit. För att avkyla mig frän brasans hetta, klättrade jag med Torsten ned till båten, satte mig i och lät ro mig just under kokko-stället, där jag satt så länge att de där uppe tröttnade att underhålla elden och för att släcka elden nedkastade bränder till mig. Ja, det var praktfullt. Från det mörka ovanför mig nedrullade gnistor, den ena sprutande branden efter den andra fräste i vattnet och slocknade. När detta regn upphört, begav jag mig åter upp på klinten, där vår glädje påspäddes genom lekar och hurrarop för 'kallion haltia’. Under sång och glam återvände vi hem till det färdiga kaffebordet kl. 2. Alla övriga kokkor voro då redan släckta och endast en fjärran munter sång sade oss att vi ej voro alldeles ensamma. Luften var mild och behaglig. Efter slutad kaffedrickning satte sig de övriga i salen för att vänta på solens uppgång, men jag smög mig ut, sprang mellan 3 kullar och såg således solen tre gånger gå upp samma morgon, den andra kullen låg lägre än den första o. s. v. Alla fåglar flögo och kvittrade, 4 gökar ropade på en gång, tuppar golo och solskenet blev allt starkare och starkare, de solbelysta ställena allt mer och mer förgyllda, sjön antog längre och längre fram den ljusnande himmelens färg. Och efter att länge, länge hava betraktat allt detta begav jag mig hem. Ute var ljust och morgon, inne fullkomlig natt. Gossarna hade under min frånvaro vandrat hem, de trötta lagt sig, och jag har nu berättat för dig hela vår midsommaraftonsfirning. Kl. är nu 5, skall man lägga sig eller börja dagen? Jag tror det förra är hälsosammare.»D. 2ö juni fortsättes brevet och Fanny omtalar, att professor Lönnrot midsommardagen kommit på besök till Peili, atfölid av sin äldsta dotter: »De stannade kvar hela dagen och eftermiddagen tillbragte vi under en stor björk vid sjöstranden och hade riktigt roligt. Gubben kunde skratta så hjärtligt åt alla små anekdoter. Han täljde åt mig en herdeflöjt, som jag troget skall bevara.» Två dagar därefter tillfogas ännu i brevet, att hon begynt taga lektioner i finska för Lönnrots dotter, samt att hon följande dag skall börja måla och hennes modell skall vara »en stor sten i parken».

Fanny Churbergs brev från denna sommar äga sitt främsta intresse för oss genom att visa, huru hon under vistelsen ute på landet begynte på ett ungdomligt svärmiskt, men samtidigt realistiskt sätt få ögonen öppna för hemlandets natur. Breven ställa sålunda redan i en viss belysning något av den konstnärliga egenart, som hon

senare på sitt temperamentfulla vis utformade i linjer och färger.

Pa hösten återvände Fanny jämte sin moster och sina kusiner till Helsingfors. I ett brev till Rosina Heikel skriver hon, att hon här får lektioner av landskapsmålaren Berndt Lindholm, som återkommit från Diisseldorf och under en tid framåt stannar i hemlandet.

»Den 13 dec.... vändom oss till den stora ljussidan i mitt liv. Jag ritar och ritar och kommer allt mera in i Rafaels och ditos stora hemligheter. Rosina, ett huvud, som hittills var mig en plåga, är nu min förtjusning, och ändå — träden stå mig högre. Har just slutat ett gammalt, simpelt gubbhuvud eft. Bendemann, som andra se på med misshag och jag med helt andra ögon — fick också Torsten, som har ett fint öga, att slutligen hålla med mig. Vet du han får alltid först göra anmärkningar emot mina ritningar, innan Lindholm ser dem, och oftast upptäcker han fel, där jag inga sett. Svårare och svårare huv. får jag, och stundom litet beröm också — men vad hinner man med dessa mörka tider! Jag arbetar så mycket jag ser och tycker mig ändå ingenting göra. Efter jul får jag börja rita efter gips... Och min lärare själv då, som människorna smått mysa åt i hemlighet — gudbevars, men ändå tillräckligt nog att jag må se det, är en ung gosse, mera kort, genomträngande bruna, alltid öppna fritt skådande ögon (bruna tycker jag ju ej omi), säkertoch hastigt väsen, springer alltid på gatan, men kan också stå lugn och höra mina jamsiga ord, när jag måste tala. Har betett sig beundransvärt hyggligt vid alla de små förtretligheter, som måste möta en person som dagl. besöker ett hus och så tidigt som han — kl. 9. — Uppträder icke kavaljeriskt, men ej heller med pösande värdighet och aldrig matt. Konverserar ej under timmen, men lämnar mig rika upplysningar (historiska så att säga) om det jag har för händer».

Några brev med uppgift om huru länge Fanny arbetade under Lindholms ledning finnas icke bevarade.

Men på hösten 1867 finna vi Fanny Churberg i Düsseldorf.

VID KONSTENS HÄRDAR I DÜSSELDORF.

Den idylliska tyska staden Düsseldorf med sin berömda konstakademi hade vid början och mitten av 1800-talet nått höjden av sin ryktbarhet och sitt anseende såsom icke blott Tysklands utan måhända ock hela Europas främsta konsthärd. Akademien, som grundlagts redan 1767, vann sin högsta berömmelse, då den på 1800-talet stod under målaren W. von Schadows ledning och fick räkna flere av Tysklands främsta konstnärer såsom lärare. Genom det anseende akademien härigenom åtnjöt tillfördes den elever från många olika, även utomeuropeiska länder.

Fr. Ahlstedt, som samtidigt med Fanny Churberg studerade i den idylliska konststaden vid Rhen, har entusiastiskt beskrivit det rika konst- och konstnärsliv, som här stod de unga adepterna till buds. Man arbetade strängt och allvarligt, men tillika bjöds där även tillfälle till ett angenämt sällskapsliv. Ahlstedt framhåller, att Fanny Churberg på grund av att hon var ekonomiskt oberoende kunde deltaga i detta uppfriskande och intelligenta umgängesliv bland konstnärerna och deras familjer, samt säger, att hon var mycket omtyckt för sitt glada, käcka och rättframma väsen. Och och hastigt väsen, springer alltid på gatan, men kan också stå lugn och höra mina jamsiga ord, när jag måste tala. Har betett sig beundransvärt hyggligt vid alla de små förtretligheter, som måste möta en person som dagl. besöker ett hus och så tidigt som han — kl. 9. — Uppträder icke kavaljeriskt, men ej heller med pösande värdighet och aldrig matt. Konverserar ej under timmen, men lämnar mig rika upplysningar (historiska så att säga) om det jag har för händer».

Några brev med uppgift om huru länge Fanny arbetade under Lindholms ledning finnas icke bevarade.

Men på hösten 1867 finna vi Fanny Churberg i Düsseldorf.

VID KONSTENS HÄRDAR I DÜSSELDORF.

Den idylliska tyska staden Düsseldorf med sin berömda konstakademi hade vid början och mitten av 1800-talet nått höjden av sin ryktbarhet och sitt anseende såsom icke blott Tysklands utan måhända ock hela Europas främsta konsthärd. Akademien, som grundlagts redan 1767, vann sin högsta berömmelse, då den på 1800-talet stod under målaren W. von Schadows ledning och fick räkna flere av Tysklands främsta konstnärer såsom lärare. Genom det anseende akademien härigenom åtnjöt tillfördes den elever från många olika, även utomeuropeiska länder.

Fr. Ahlstedt, som samtidigt med Fanny Churberg studerade i den idylliska konststaden vid Rhen, har entusiastiskt beskrivit det rika konst- och konstnärsliv, som här stod de unga adepterna till buds. Man arbetade strängt och allvarligt, men tillika bjöds där även tillfälle till ett angenämt sällskapsliv. Ahlstedt framhåller, att Fanny Churberg på grund av att hon var ekonomiskt oberoende kunde deltaga i detta uppfriskande och intelligenta umgängesliv bland konstnärerna och deras familjer, samt säger, att hon var mycket omtyckt för sitt glada, käcka och rättframma väsen. OchVidsträckt utsikt.lian tillägger, att de år hon tillbringade i Diisseldorf voro »säkert de lyckligaste i hennes liv».

För de nordiska målare, som ville fortsätta sina studier och sin utbildning i de stora kulturländerna, blev Diisseldorf under några årtionden den konsthärd de främst uppsökte. Först kommo norrmännen. Redan i början av 1840-talet var landskapsmålaren Hans Gude där, och figur- och historie-målaren Adolf Tidemand förblev ända till sin död 1876 bosatt i Diisseldorf. Och kring dessa båda norska mästare samlades snart en hel skandinavisk konstnärskoloni med ett starkt inslag från Norge.

Danskarna torde, till en del i anslutning till traditionerna från Thorvaldsens tid, som målet för sina studieresor haft Rom och Italien. På 50-talet började också de svenska målarna talrikt infinna sig i konstnärsstaden vid Rhen, där de norska diisseldorfarna firade triumfer. G. Nordensvan omnämner en mängd yngre svenska målare, som under de två följande decennierna reste till Diisseldorf och under en längre eller kortare tid studerade där.

Det var ju alldeles naturligt att de unga finländska konstnärer, som kunde komma ut för att studera, följde de övriga nordbornas exempel och uppsökte Diisseldorf, där man ansåg att den fruktbaraste jordmånen för konstnärsanlagens utveckling stod att finna. Intill denna tid hade för de flesta av våra unga konstnärsänmen studievägen gått över Stockholm och Sveriges konstakademi.

Såsom de första unga finländare i Diisseldorf i början av 50-talet omnämnas W. Holmberg jämte E. J. Löfgren och litet senare kommo Munsterhjelm, v. Becker, Alexandra Frosterus-Såltin, Lindholm, Victorille Nordensvan, Liljelund och åtskilliga andra.

Tidens smak krävde i Tyskland och i likhet därmed också i de nordiska länderna att konstnärens uppfattning av verkligheten skulle vara idealistisk. Allmänheten ville se något vackert och uppbyggligt, ville finna poesi och känsla i ett konstverk, det kunde få vara humoristiskt och gemytligt,men något som man ansåg fult eller lagt kunde konstnären icke tillåtas att framställa, det borde han akta sig för. Genom sådana åsikter och bestämningar riskerades naturligtvis att skildringarna av folkets liv i lielg eller söcken förvanskades, att verkligheten blev alltför upputsad och därigenom osann och greppet på det levande livet varken kraftigt eller djupt.

Av landskapsmålaren fordrades likaledes att han skulle vara på en gång romantiker och realist. Han skulle självfallet studera naturen, men inlärdes samtidigt många regler för framställningen. Kompositionen måste vara omsorgsfullt genomtänkt med en regelrätt och väl avvägd fördelning av ljus och skugga, men varje detalj i alla fall noggrant studerad efter naturen. På konstnärens temperament och hans förmåga att återge vad lian såg och kände berodde det sedan 0111 stämning och poesi infördes i konstverket. Studierna målades ute i naturen, men tavlan komponerades och utfördes i ateljén. För de unga nordiska konstnärer, som studerade i Diisseldorf och i åratal kvarstannade där, kunde alla dessa ateljéregler bli en hämsko och en fara. I fall alla dessa inlärda föreskrifter följdes, kunde naturens egenart i de nordiska länderna vid återgivandet av landskapet där icke komma till sin rätt, emedan det nordiska landskapet dock i flere avseenden var olikt naturen i sydligare luftstreck.

7. Topelius har redan, då han under en vistelse i Tyskland 1857 besökte Diisseldorf, i ett brev1), som han därifrån skrev hem till Helsingfors tidningar, gjort följande intressanta och framsynta uttalande om den nordiska landskapsmålningen. Skalden framhåller, att den nordiska vinterns »säregnaste och praktfullaste tavlor ha, förunderligt nog, ännu aldrig inspirerat en målares pensel. Våra barrskogar i klart månsken, landskap i rimfrost, soluppgång en smällkall morgon, när röken stiger lodrätt ur tusende skorstenar i en stad och färgas virvlande röd emot fonden av den klara frostiga morgonhimlen. Detta och mycket annat återstår ännu och borde vara tillräckligt för att läggas till grund för en alldeles ny skola

*) Anfört av Nordensvan.i Iandskapsmalningen. Det nordiska sommarlandskapet har visst också sin egen tjusning, men i jämförelse med söderns är dess himmel för blek, dess grönska för matt och för mörk.

Vintern ensam är vär fulla, vär ojämförliga egendom, när

det gäller att bjuda ämnen åt penseln, det är därifrån man en dag skall söka de tavlor, som förvåna världen.»

En del av de unga nordborna, som i Diisseldorf sökte

utbildning, studerade i akademien, andra åter arbetade under privatledning av någon berömd mästare. Vad de kvinnliga eleverna beträffade, måste det senare sättet tillgripas, emedan kvinnor icke kunde vinna inträde i akademien. Vid ankomsten till Diisseldorf hyrde de sig därför ett rum eller en ateljé och anmodade någon känd och framstående konstnär att på bestämda veckodagar komma och korrigera deras arbete. På framstående lärare, som gavo privatlektioner, rådde i konst-närsstaden heller ingen brist. Nybörjare fingo vanligtvis begynna med ätt kopiera lärarens teckningar eller färgstudier, som han medförde till dem. Dä ereven hunnit så långt att han eller hon begynte försöka komponera tavlor under lärarens ledning, blev det vanligtvis lärarens eller någon annan känd konstnärs arbeten lärjungen ställde sasom förebild för sig, en utväg som ju i alla tider den ännu osjälvständiga eleven tillgripit under sökandet efter sin egen vä?. Men studiesättet med enbart privatundervisning för de kvinnliga eleverna blev för dem mycket ofördelaktigt, de isolerades därigenom och gingo miste 0111 det utvecklanda och sporrande inflytande, som tävlan med kamrater kan medföra. För en ung konstadept kunna ofta begåvade och längre hunna kamrater genom sitt arbete bli ett föredöme och en kraftig sporre till framsteg och utveckling. I den finska uppslagsboken Biografinen Nimikirja har uppgivits, att Fannv Churberg varit elev i Diissel-dorfs konstakademi, men detta är ett misstag.

I följande långa brev berättar Fanny för de hemmavarande vännerna Hanna och Rosina, huru hon inrättat sitt liv med hänsyn till sitt arbete och begynt komma i beröring med den främmande omgivningen:Diisseldorj d. 28 okt. 1867.

»... Jag liar nu en månad varit in die Fremde. Ännu har jag dock icke kommit mig till min rätta sysselsättning, men ateljé och rum där bredvid har jag dock redan hyrt. Min bl. lärare Carl Ludwig, en ung, stor konstnär, i min vilda natursmak, kommer de första dagarna av novemb. och då! — Hittills har jag kopierat en hans ritning i hans systers ateljé — men utan lärare, hos främmande — det har ej gått med lust. Men jag längtar, längtar till eget och känner att dä kommer också lust, fast jag blir ensam som råttan i fällan. Ludwigs bestå av en änka, fattig, varm, god, med klart förstånd och fin känsla och 4 barn. Två söner och två döttrar. Den äldre Augusta är genremålarinna, hon karaktäriseras bäst av sina egna ord med kraft uttalade och med strålande blick: Kraft und Sonne! Den yngre Julie är poet och en tiichtig sådan och dessutom en den älskligaste fula varelse man kan tänka sig. Hos henne finnes också Kraft und Sonne och förstånd och hjärta. Jag besökte dem egentligen för att göra förfrågningar om brodern, men vi voro genast som gamla bekanta [så] att det ej kom annat i fråga än att fortsätta bekantskapen, som nu blivit intim.

Jag har förut aldrig sammanträffat med människor, som genast stått så i deras verkliga dager för mig som dessa. De upprepa också ofta, huru de genast tyckte sig ha genomläst mig och nu finna att de läst rätt — d. v. s. min karaktär motsvarar deras föreställningar. Jag resonerar fritt med dem i alla ämnen och vet redan på förhand att deras tankar äro mina, om ej den enas så den andras av systrarna.

De hava fått mindre av skolvetande än vi i Finl., men de hava sett världen med en forskande blick, de hava på

egen hand studerat så att de äro riktigt — lärda. Deras kunskap är levande! Nej, jag märker att jag ännu ej kan beskriva dem, jag gör konturerna för vassa och fattiga. Alltnog, hos dem har jag nu mycket, kan besöka dem när jag vill och rådfråga dem i vad jag vill. Av Julie har jag fått ett häfte med hennes dikter å la Fänrik Stål.

Med Ludwigs var jag nu en eftermiddag till en skog här i närheten (skog med 4 restaurationer), där sammanträffade vi med en poet Bund och hans fru — poeten var exalterad, deklamerade den ena lilla poesin efter den andra och vi — njöto. När vi åtskildes inbjöd han Ludwigs och mig till sig till söndag aft. kl. 5 redan. Vi gingo — med vilka känslor — jag — kan du tänka dig! Tacksamhet för den vänliga inbjudningen och värme för poeten — den förstes tröskel jag skulle beträda. Han kunde vara litet mindre varm, eljes är han bra, frun tycker jag mera om — lugn och klar — han kan ej skriva andra raden i en poesi, om ej hon läst den första — de ärofullkomligt ett, utan barn. Han föreläste första akten av ett drama (som han arbetat på sen sex år) ur polska historien — ja, du kan ej tro huru det kändes att höra poeten läsa sitt eget, sköna verk och sitta med rågade fat av druvor och päron framför sig och väggarna fulla av stora mästares tavlor omkring sig. Kl. 10 kommo vi därifrån, jag med löfte att snart åter besöka dem. På en konsert var jag också, uppförd av landsm. Waenerberg, såsom deltagare. Denne är en äkta Junge. Pratar och skämtar och är ej just riktigt trevlig — jag ville ha halt och hållning.

Liljelund har jag blott blivit presenterad för, han är av de frunt. skygga — tror vi skulle bliva goda vänner. Han ser så lidande ut — drar sig ock fram utan egna medel. Skall ock nu som bäst vara alldeles utan pengar, jag sitter med 200 rub. på fickan — du vet ej hur det kännes — jag vet ej om jag borde hjälpa honom eller ej — oanmodad dock. Si det är kärlek till konsten! han skall vara 'lovande’.

D. 9 nov. Var i går bjuden till Ludwigs pa Bunds, han föreläste andra akten av dramat. Min lärare är kommen och har redan varit hos mig ett par gånger, jag arbetar redan på den tredje ritningen. Han är helt ung — 27 år, 'ogift’, 'hygglig’, 'älskvärd’, 'vacker’? huru man tar det— han har ett intressant yttre utom att han ständigt blinkar med ögonen. Poetisk, svärmisk, varm och barnsligt öppen. Där har du ännu mera till än du på förhand redan fruktade. Men mig skall han ej bli farlig — jag känner mig ogenerad i hans sällskap. När jag flyttade in i detta kvarter bredvid Ludwigs, möttes mina ögon strax vid inträdet här av 3 blomkrukor, 2 likadana blommande blommor på ömse sidor om en stadig växt utan blom, i den fann jag en papperslapp med följande vers:

Das Stublein ruft — Willkommen dir! — Gesegnet sei — Dein Eingang hier! — Des Nordens Kind — Am Rheines Strand — Ver-misse nicht — Dein Heimathland! — Es schlägt das Herz, — In Sud und Nord, — Die Liebe bliiht, — So hier wie dort!

Stilen var förvänd! Versen var av fr. Ludwig, men om dess plats i blomman skulle anspela på brodern, vet jag ej. När jag tackade modern för de blommor hon och hennes döttrar skänkt mig, sade hon sig ej veta vad hennes döttrar gjort?

Romantik överallt! Jag tror dock att han älskar en, som systrarna ej tycka om — jag har fått smått nys därom, men mig tror jag de ville utse till svägerska ...

Ja, Hanna — ibland tänker jag: nog hade du ändå mod, som vågade dig hit! och åter tänker jag: det hade kunnat annat vara och tillbaka ville jag ej fara, även om mycket gott väntade migVinterväg.där... Min lärare ger mig beröm för mina ritningar och föreslog mig i dag att jag skulle börja måla! Jag trodde mig få rita hela vintern».

Följande hrev är antagligen skrivet ganska snart efter det sist anförda:

Diisseldorf 1867 (datum saknas).

»Hanna — jag tror att du ej ofta kommer att få brev av mig — du och alla. Skrivandet vill ej gå. Jag nedlägger mina tankar och känslor i ritningen och det är som att draga upp dem ur brunnen, då jag' skall nedskriva dem. Det är ett drömmande liv — detta konstnärsliv — i synnerhet för en dam, som ej liksom en karl är i tillfälle att dagligen njuta det verkliga livet. Jag tycker mig här vara som på en Ungersk stepp — i en storartad imponerande vemodig stillhet — ensamhet — med ingen annan utsikt än den bleka oantastliga horisonten framför mig och runt omkring mig samma ensamhet. Dock, ett litet föremål synes där framför mig — en brunn kanske — det är

Julaftonen — den skola alla skandinaver 40—50 fira tillsammans — och innan jag hinner dit, förestår mig allt samma slätt och de drömmande tyngande känslor den inger

— jag är ju dock i mitt esse! hade jag blott en vän när mig! Konst-närinna — kvinna!

Hör du Hanna — det finnes ock rosor pa steppen — livfärgade

— halvutspruckna —? — ja, ja — min värdinna hämtade mig en bukett sådana, vuxna på kall jord ännu denna tid på året. De dofta så skönt. Resedor och murgrön har jag köpt mig, de senare slingra sig kring mitt ateljéfönster.

Waenerberg besökte mig på f. m. Han hämtade mig Grafströms dikter samt en annotationsbok, innehållande avskrifter av sentenser, korta stycken ur stora skalders verk etc., som han denna höst har samlat.— Det var intressant att studera, jag har tillika studerat honom själv. Han är ett glatt, öppet, gott barn om 22 år.»

De känslor av övergivenhet och isolering, som Fanny Churberg i sina brev under den första tiden i Diisseldorf talade om, måste så småningom vika, då hon blev bekant med åtskilliga landsmän och landsmaninnor, som samtidigt med henne studerade där, och hon likaledes rönte älskvärd gästfrihet hos flere av de skandinaviska konstnärer, som med sina familjer hade överflyttat till den tyska konststaden. Både Ahlstedt och Ahrenberg ha framhållit, att Fanny Chur-Landskap från östra Finland. Nature morte.berg trivdes utomordentligt väl i denna krets och att studieåren i Diisseldorf säkerligen hörde till den lyckligaste tiden av hennes liv.

Att det i alla fall fordrades någon tid, innan hon kom till rätta i de nya förhållandena och kände sig hemmastadd där, utvisar följande brev, skrivet Juldagen 1S67:

Brevskrivarinnan börjar med mänga tacksamma och hjärtliga ord till vännen Hanna, som genom sitt »stilla inflytande avslipar hennes hårda kanter». Och Fanny fortsätter:

»Ja — Julaftonen var i går. Den ljuspunkten var en — Skandinavisk fest i det främmande landet — men ingen Julafton. Bland alla de 65, som där voro samlade, såg det ut som om ingen skulle vetat eller känt att världens frälsares, att det lilla arma barnets födelsefest firades — men vem vågar döma av ytan, skenet? Finnes ej ofta den ädlaste pärlan ur det mörkaste djupet? Jo — varje enskilt hjärta kan man ej döma över — men det hela var ingen Clirist-jest. Jag hade just innan jag gick dit läst de stora orden: Und das Wort ward Fleisch und wohnte unter uns und wir sahen seine Herr-lichkeit u. s. w. — och ditkommen var mig prakten där — en lögn, ett mord; jag sökte dock bortvisa det första intrycket och aftonen blev trevlig — som festafton. Som jag inga visiter gjort, voro mig 54/65 obekanta — de kommo dock vänligt — så herrar som damer och presenterade sig ...

3:dje dag Jul var jag på stor bjudning hos svensk. Möller—därvar ganska muntert.— I går Nyårsaftonen hos Friherrinnan Schwerin.»

Brevet slutar med att Fanny äter talar om, huru ensam hon känner sig och huru beklagligt det är att hon icke har någon, med vilken hon här kunde radgöra »i viktigare saker». Likaledes ansättes hon av oro och tvivel i fråga om sitt konstnärliga arbete: har hon valt rätt, dä hon gjort det till sin livsuppgift?

Under vintern och våren 1868 satt Fanny Churberg sålunda i sin ateljé i Diisseldorf och arbetade enligt lärarens råd och anvisningar, medan hon kopierade det han föreläde henne. Men när sommaren kom, reste hon hem till Finland.

Tyvärr ha icke flere brev från Diisseldorf än de här anförda blivit bevarade. Men fru Hanna Heikel har senaremeddelat, att hon och Fanny Churberg under sommaren 1868 bodde tillsammans i Alberga och att Fanny då på egen hand börjat måla efter naturen. På hösten var hon sedan första gången med pa Konstföreningens årliga utställning, vars katalog upptar följande tre av henne målade tavlor: Höstlandskap. — Finskt landskap, motiv från en fotografi. — D:o efter en skiss av M. v. Wright.

Följande år utställde hon icke, men katalogen för utställningen 1870 uppvisar ett Skärgårdslandskap. Under vintrarna eller åtminstone någon de! av åren 69—70 torde hon fortsatt sina studier i Diisseldorf.

I juli 1870 utbröt kriget mellan Frankrike och Tyskland. Diisseldorf låg nära krigsskådeplatsen och tillståndet där under den tid kriget rasade har beskrivits som »ohyggligt», dä staden blev överfylld av sårade och av franska krigsfångar i det eländigaste tillstånd. En stor del av konstnärerna, särskilt utlänningarna, lämnade orten, där under de närmast följande åren förhållandena i flera avseenden förändrades, vilket ju var helt naturligt, då kriget förde med sig stora ekonomiska förluster, som blevo ödesdigra för konsten och konsthandeln.

Fanny Churberg hade antagligen redan före krigets utbrott rest hem och återvände naturligtvis varken det eller det följande krigsåret. Det skärgårdslandskap, som hon 1870 ställde ut på Konstföreningens höstutställning, hade hon antagligen målat, medan hon under sommaren vistades någon tid hos anhöriga, bosatta i en villa nära Ekenäs vid stranden av det vackra Snäcksund.

Den 13 augusti 1S72 skriver hon till sin väninna Hanna, att hon vill återvända till Diisseldorf. Brevet inledes med många försäkringar om vänskap och sympati med anledning av väninnans förlovning. Det fortsattes:

»Omkring den l:sta Sept. kommer jag trol. till H:fors för att efter par veckor åter resa till Diisseldorf — det enda jag kan göraefter överläggningar och förslag av mångahanda art. Gud låte mig ha valt det rätta o. jag är övertygad om att Han ännu ställer hinder i min väg, ifall jag gjort mitt val i blindhet.»

På höstutställningen här hemma samma är uppträder hon redan med ett Finskt landskap, som anges vara målat i Diisseldorf. Detsamma var fallet med de två tavlor, hon 1873 ställde ut här, kallade: Landskap, motiv från södra Savolaks samt Sved, motiv från Nyland. Det var ju ett mycket vanligt förfarande att konstnärerna i Diisseldorf utförde sina tavlor efter i hemlandet ute i naturen målade studier. 1871 återfinnes Fanny Churbergs namn icke i utställningskatalogen, men följande är exponerade konstnarinnan inte färre än åtta tavlor, av vilka fyra dock anges vara målade året förut.

Det blev otvivelaktigt av största betydelse för Fanny Churbergs konst att målarinnan under somrarna vistades i hemlandet. Hon hade sålunda under sitt arbete ständig beröring med hemlandets natur och fick omedelbara intryck av den, det blev den hon avbildade, den hon levde sig in i. Det har nämligen senare ofta framhållits, att Diisseldorf-skolan fick ett ohälsosamt inflytande pä den nordiska landskapsmålningen genom att de nordiska konstnärer, som länge studerade i Diisseldorf och under åratal uppehöllo sig där, förlorade kontakt med sitt hemlands natur, som dock i så många avseenden var olik den tyska.

Även i ett annat avseende påverkades Fanny Churberg starkt av förhallandena i hemlandet. Med all den hänförelse hennes lidelsefulla temperament med dess häftigt glödande ungdomliga känslor framkallade, hade hon omfattat den finska fosterländska rörelse, som fått namnet fennomani och som redan på 70-talet tog sig uttryck pa många håll genom intensivt arbete för »den finska saken». Ahrenberg har mycket livligt beskrivit hennes entusiasm, när — som han säger — »hennes fennomani stod i sin första fulla blomning». Han framhåller dock, att hon i alla fall »icke stannade vid ordets propaganda, hon sparade icke sig själv, icke sina materiellatillgångar, hon gav för den finska saken allt som hon kunde ge, sina krafter, sin intelligens och sin förmögenhet.)' — Men, tillägger han kvickt: »hon kunde för fennoinanien göra allt utom en sak, lära sig finska. Hon talade aldrig det språket som en inföding, det lät kallt, tvunget och fattigt i hennes mun».

I ett brev, som utgör det sista i den bevarade brevväxlingen mellan Fanny och hennes väninna Hanna, framträder ock hennes passionerade finskhetsiver. Brevets innehåll är huvudsakligast språkpolitik och rör sig om det arbete Fanny Churbergs bror, fil. mag. Valdemar Churberg, utfört till fromma för den finska litteraturen. I likhet med systern var han en lidelsefull finskhetsivrare och försökte genom sitt litterära arbete och särskilt genom sina översättningar från andra språk till finskan främja den finska kulturen. Hanna Heikel, som i frågan 0111 de finska strävandena intog en annan ställning än syskonen Churberg, hade i ett brev till Fanny gjort en »fråga 0111 denna litteraturs behövlighet» och far i ett brev, skrivet d. 1 mars 1875 svaret, att denna fråga låter helt »svecomansk». Därefter följer i brevet ett häftigt utfall mot de s. k. »svecomanerna» och anförs flere uttalanden av det finska folket 0111 huru efterlängtad denna litteratur var och om de finska bildningssträvandena över huvudtaget. — Sådana meningsutbyten i språkfrågor med häftiga anklagelser och utfall voro vid denna tid mycket vanliga och kunde mången gång framkalla missämja och till och med fiendskap mellan vänner. Det torde

dock icke denna gång blivit fallet, den gamla vänskapen levde kvar.

Efter kriget hade Diisseldorf begynt leva upp igen. De unga nordiska konstnärerna infunno sig ånyo och började eller fortsatte sina av krigstiden avbrutna studier, och liksom förut funno de livet där angenämt med gott kamratskap och glad samvaro i föreningen Malkasten, där de åter deltogo i stilfulla karnevaler, historiska fester och muntra upptåg.

Men vid mitten av 1870-talet hade flere av dem börjat finna de gamla ateljétraditionerna otillfredsställande ochdirekt hämmande, man kände sig bunden och liksom kringgärdad av de många föreskrifterna och reglerna för både komposition och framställningssätt. Och dessa gällde icke blott figurmålningen utan måste även följas av landskapsmålaren.

De nordiska landskapsmålare, som i åratal studerat i Düsseldorf, begynte inse, att alla dessa ateljéregler även blevo ett direkt hinder vid återgivandet av naturen i deras hemland. En stor del av nordborna lämnade därför på 70-talet Düsseldorf och emigrerade till Paris.

1876 styrde även Fanny Churberg över Brüssel färden till Paris.

VID KONSTENS HÄRDAR II. PARIS.

I Frankrike stod konsten vid denna tid mitt i en kraftig utveckling till något nytt, som gick i realismens tecken. Sedan århundradets mitt hade den franske målaren Courbet betraktats som realismens främsta representant och hade såsom sådan vid sitt framträdande väckt både förargelse och protester men även vunnit livlig anslutning och talrika efterföljare. Därtill kom ytterligare det s. k. »friluftsmåleriet» (plain-air målningen), i det att konstnären flyttade sitt arbete från ateljén ut i fria luften, varigenom nya färgsammanställningar uppkommo och en ny uppfattning om färg och färgverkan gjorde sig gällande; man har kallat detta förfarande ett nytt färgspråk, på vilket konstnärerna med mer eller mindre färdighet lärde att uttrycka sig.

En kraftig och avgörande inverkan på konstutvecklingen i denna riktning hade en liten grupp franska konstnärer, som vid seklets mitt och inpå 1860- och 70-talet levde och arbetade i den lilla byn Barbizon invid Fontainebleau-skogen. Till dem som först slogo sig ned där hörde Millet, Corot, Théodore Rousseau, Daubigny o. a. sedermera berömda mästare. Den lilla orten var vid denna tid ännu okänd direkt hämmande, man kände sig bunden och liksom kringgärdad av de många föreskrifterna och reglerna för både komposition och framställningssätt. Och dessa gällde icke blott figurmålningen utan måste även följas av landskapsmålaren.

De nordiska landskapsmålare, som i åratal studerat i Düsseldorf, begynte inse, att alla dessa ateljéregler även blevo ett direkt hinder vid återgivandet av naturen i deras hemland. En stor del av nordborna lämnade därför på 70-talet Düsseldorf och emigrerade till Paris.

1876 styrde även Fanny Churberg över Brüssel färden till Paris.

VID KONSTENS HÄRDAR II. PARIS.

I Frankrike stod konsten vid denna tid mitt i en kraftig utveckling till något nytt, som gick i realismens tecken. Sedan århundradets mitt hade den franske målaren Courbet betraktats som realismens främsta representant och hade såsom sådan vid sitt framträdande väckt både förargelse och protester men även vunnit livlig anslutning och talrika efterföljare. Därtill kom ytterligare det s. k. »friluftsmåleriet» (plain-air målningen), i det att konstnären flyttade sitt arbete från ateljén ut i fria luften, varigenom nya färgsammanställningar uppkommo och en ny uppfattning om färg och färgverkan gjorde sig gällande; man har kallat detta förfarande ett nytt färgspråk, på vilket konstnärerna med mer eller mindre färdighet lärde att uttrycka sig.

En kraftig och avgörande inverkan på konstutvecklingen i denna riktning hade en liten grupp franska konstnärer,

som vid seklets mitt och inpå 1860- och 70-talet levde och arbetade i den lilla byn Barbizon invid Fontainebleau-skogen. Till dem som först slogo sig ned där hörde Millet, Corot, Théodore Rousseau, Daubigny o. a. sedermera berömda mästare. Den lilla orten var vid denna tid ännu okändSommarlandskap.och glömd bland skogar och hedar och dess invånare voro för det mesta fattiga vedhuggare och jordbruksarbetare, sådana som Millet under sin mångåriga vistelse i den lilla byn såg och lärde känna dem och sedan återgivit dem i sina tavlor.

Det väsentligaste och främsta hos Barbizonmålarna var deras djupa vördnad för naturen. För dem gällde det, vare sig i fråga om landskaps- eller figurmålning, att konstnären skulle lära sig se med egna ögon och med hängivelse leva sig in i naturens väsen för att sålunda kunna återge det han själv sett och känt. Även Barbizonmålarna utförde tidigare sina tavlor inne i ateljén efter noggranna skisser och studier, men begynte senare måla dem direkt efter naturen, Daubigny var den första som sålunda utförde dem »på platsen». Styrkan och det väsentliga i en målning skulle icke vara en mängd detaljer utan bildens helhetsverkan. Förmågan att uppfatta och återgiva naturens helhetsverkan blev styrkan i Barbizon-inästarnas konst och deras stora insats i den franska landskapsmålningen. Plein-airstudiet upphävde de konventionella reglerna för framställningssättet: motivet borde skapa sitt eget uttryckssätt.

Vistelsen i Paris och studierna här blevo av största betydelse för Fanny Churbergs konst under den senare delen av 1870-talet. Om hennes sätt att bedriva dessa studier säger F. Ahlstedt, att hon i Paris »fortsatte att studera mest på egen hand». Och som orsak härtill framhåller han, att »i saknad av grundligare förstudier kunde hon icke deltaga i studierna vid de stora elevateljéerna, där numera även fruntimmer arbeta».

Denna uppgift visar föga kännedom 0111 de verkliga förhållandena. Kvinnliga elever kunde icke vinna inträde i statens École des Beaux Arts, som först på sista tiden öppnat sina dörrar för dem — detsamma har ju varit fallet med statens konstskolor i de flesta andra länder. Men i Paris' privata elevateljéer för kvinnor kunde elever med mycket olika eller t. 0. m. alls inga förstudier, anmäla sig för att fådel av undervisningen, som ofta gavs av mycket kända och framstående konstnärer. I dessa konstskolor arbetade eleverna ofta flere år och tecknade eller målade dagligen efter levande modell. Ahlstedt framhåller mycket riktigt, att »det mångåriga studiet av den nakna mänskliga figuren, det mest form- och färgfulländade på vår jord, utgör det förnämsta vid den bildande konstnärens studium». Och han betonar att »därifrån härleder sig» den franska konstens stora överlägsenhet i framställningsförmåga, samt tillägger att detta studium, som i Paris var högt utvecklat, även ansågs vara oundvikligt för landskapsmålare, »emedan den som förmår framställa den mänskliga figuren, sedan lättare kan se och uppfatta andra former i naturen». — Om Fanny Clnir-bergs studier i Paris uppger lian, att hon under en del av den tid hon vistades där arbetade under den svenska målaren v. Gegerfelts ledning.

V. v. Gegerfelt hade i fem år studerat i Diisseldorf, men i början av 70-talet överflyttat till Paris och blev, sedan han arbetat sig bort frän »den bruna paletten», en skicklig representant för fransk landskapskonst, »sådan den tillämpats av utlänningar». De tavlor han målat med motiv från Holland och från den franska nordkusten vittna om en säker blick och ha blivit utförda i starka färger med bred pensel. Hans bästa tavlor sägas fortfarande »stå sig förträffligt tack vare uppfattningens säkerhet och utförandets kraft och skicklighet».*)

Det är ju mycket troligt att Fanny Churberg redan under studietiden i Diisseldorf lärt känna v. Gegerfelt och likaledes får man väl antaga, att hon i Paris återfann flere av de nordiska konstnärer, som I1011 tidigare blivit bekant med under, vistelsen i den tyska konstnärsstaden vid Rhen. Några under studietiden i Paris skrivna brev ha icke blivit bevarade — eller återfunna — ur vilka man kunnat få veta något mer 0111 hennes studier där. Men de av henne under senare delen av 1870-talet här hemma utställda tavlorna äro vältaliga dokument om betydande resultat.

*) Anfört av 0. Nordensvan s. 23*1.År 1876 finnes icke Fanny Churbergs namn i Finska Konstföreningens utställningskatalog, men följande år upptar katalogen inte färre än sexton av henne utförda arbeten, bland dessa några »nature mortes», daterade 1876, vilka alla redan i den djupa, kraftiga och klara färgen och den förträffliga pensel-föringen framvisa det utomordentligt betydelsefulla inflytandet av studierna i Paris. Under sommaren torde hon som vanligt vistats i hemlandet och — att döma av tavlornas namn i katalogen — befunnit sig i trakten

av Viborg och i Savolax. Om ett intensivt arbete vittna likaledes de tjugu målningar hon utställde här 1878. Under någon tid av detta är befann hon sig åter i Paris, där hon blev i tillfälle att se världsutställningen med det myckna nya, som uppvisades av samtidens livskraftiga konst.

Sommaren 1879 slog hon sig ned i Kimito på det vackra Strömma, där samtidigt även några andra av våra konstnärer befunno sig, bland dessa Ahlstedt, som omtalat att Fanny Churberg då tecknade efter naturen »en hel mängd stora, delvis mycket förtjänstfulla kolkartonger med vackra landskapsmotiv».

Hennes yrkesbröder, som hittills mest alltid givit henne underbetyg för vad hon tecknat eller målat, började nu, förefaller det, få ögonen öppna för att det fanns något i hennes konst att taga vara på. De fem tavlor, som hon sedan på hösten ställde ut, väckte även uppseende. En av dessa, som hon kallat Ett vattenfall, hade på våren vid tävling om Konstföreningens »pris för yngre konstnärer» belönats med l:sta priset.

Tavlan Ett vattenfall, som är avbildad här och som numera finnes i häradshövding Arvid Souranders stora samling av Fanny Churbergs tavlor, är ett av konstnärinnans yppersta arbeten. Omslutet av mörka klippor kastar sig vattnet i förgrunden i skummande vita virvlar nedför den branta bergväggen och ger åskådaren ett intensivt intryck av våldsam kraft och rörlighet. Högt uppe i tavlans översta del skymta fram några strimmor av blånande ljus, som låta åskådarens blick glida ut mot en vid horisont,Strömfall mellan klippor.Landskap från östra Finland.

vilken dock strax åter försvinner i mörker. — Tyvärr kan avbildningen här i svart och vitt icke återge det sällsynt vackra färgspelet av dessa blånande ljusstrålar.

År 1880 deltog Fanny Churberg sista gången i Konstföreningens årliga utställningar och framvisade då elva tavlor. En av dessa, *Ett vinterlandskap efter solnedgången,* fick visserligen företräda hennes konst på den stora utställningen i Riddarhuset 1885, men tavlan angavs då i katalogen uttryckligen såsom målad 1880.

EFTERSKÖRD.

1 början av 1880-talet blev Fanny Churberg tvungen att för alltid nedlägga sin pensel. En alltjämt tilltagande svaghet och ohälsa hindrade henne att arbeta så som förut, hon förmådde icke mer utföra sitt konstnärliga arbete så fullt och helt som hon ville och fordrade det av sig själv. Kanhända hade hon under åratal av intensiv och oavlåtlig verksamhet över hövan ansträngt sig och förbrukat alltför mycken kraft. Enligt Ahrenbergs uppgift kastade hon sig till en början i Landskap från östra Finland.

vilken dock strax åter försvinner i mörker. — Tyvärr kan avbildningen här i svart och vitt icke återge det sällsynt vackra färgspelet av dessa blånande ljusstrålar.

År 1880 deltog Fanny Churberg sista gången i Konstföreningens årliga utställningar och framvisade då elva tavlor. En av dessa, *Ett vinterlandskap efter solnedgången,* fick visserligen företräda hennes konst på den stora utställningen i Riddarhuset 1885, men tavlan angavs då i katalogen uttryckligen såsom målad 1880.

EFTERSKÖRD.

1 början av 1880-talet blev Fanny Churberg tvungen att för alltid nedlägga sin pensel. En alltjämt tilltagande svaghet och ohälsa hindrade henne att arbeta så som förut, hon förmådde icke mer utföra sitt konstnärliga arbete så fullt och helt som hon ville och fordrade det av sig själv. Kanhända hade hon under åratal av intensiv och oavlåtlig verksamhet över hövan ansträngt sig och förbrukat alltför mycken kraft. Enligt Ahrenbergs uppgift kastade hon sig till en början iDiisseldorf »med ursinne» över sitt arbete, och han förmodar att denna måttlösa iver ocli »denna forcering av alla hennes själsförmögenheter mer än själva arbetet redan tidigt sprängde hennes kraft».

Men trots svaghet och sjukdom förmådde hon ännu, driven av sin okuvliga viljekraft och sin ständigt

kvarlevande kärlek till färgkonsten, göra en utomordentligt betydelsefull insats i vår textilkonst genom grundläggandet av föreningen Finska handarbetets vänner, bildad enligt föredöme av den stora förening, som under namn av »Svenska handarbetets vänner» på initiativ av målarinnan Hanna Winge och med samverkan av flere betydande konstnärliga krafter hade uppstått i Sverige.

Da en samling östfinska broderier och vävnader väckt mycken uppmärksamhet och rent av beundran på en stor utställning, som under sommaren och hösten 187(5 försiggick i Helsingfors, hade konstförståndigt folk hos oss på grund av dessa prov på allmogekvinnornas skönhetssinne och konstfärdighet begynt överlägga om möjligheten att enligt Sveriges exempel tillvarataga den skatt av allmogekonst, som visade sig leva kvar i vårt land, för att sedan kunna vidare utveckla och berika den.

Denna plan gav anledning till en intressant brevväxling mellan de konstintresserade här ocli fru Winge samt professor Scholander i Stockholm, vilka båda ivrade för att här skulle bildas en förening med samma mål i sikte som Svenska handarbetets vänner. Efter någon tid ingick sedan i tidningen Morgonbladet d. 4:de april 187!) följande av Fanny Churberg och Jac. Ahrenberg författade upprop, riktat till Finlands kvinnor och främst till huvudstadens damer:

»En aktad finsk kvinna har bett oss offentliggöra nedanstående läsvärda ord och förslag.

Vi kvinnor hava en mycket svag sida, utan undantag gemensam för oss alla, och denna är vårt slaveri under modet.Mode de Paris 'pur sang', överdrivet, förmildrat, i vilken form vi än erkänna det som smakgivande, underkasta vi oss det reflexionslöst, emedan hela världen sä gör, av smak, emedan denna blivit ensidigt odlad. Vi gå med alla andra över ån efter vatten och vad värre är, i stället för den rena friska drycken ur egna brunnar ösa vi ur konstgjorda käril ett gott, som passerar för stunden för att bliva sa mycket faddare, sedan andan förflugit. Detta göra vi i toalettväg — men den frågan lämna vi till praktisk (icke förkonstlad) lösning åt Jyväs-kylitema — vi göra det också i våra handarbeten och därav denna karaktärslöshet i vad som mången gäng med stor möda virkas och sys ihop; eller ock dessa missriktningar i vår konstsöm, blint efterapade av Frankrikes, utav överansträngning, på rena finska motiver uttömda fantasi. Så käckt detta än låter, våga vi detta uttalande här, där tron ännu är blind, emedan Frankrike självt faktiskt erkänner sig bankrutt. Japan, Kina, österlanden över huvud levererar nu till största delen de mönster, som slöjd och industri till världsspridning förbruka. Att Frankrike tekniskt förmått bringa dem till högsta fulländning förnekas här icke, även prisbilligheten förtjänar sin mention och dessa tvenne faktorer hava icke minst bidragit till de franska smakprodukternas hegemoni. Nu söker man där, som sagt, utifrån nya källsprång och fran senaste sommar kunna vi berätta, att ryska broderier och spetsar samt svenska vävnader i fornnordiska mönster i de eleganta salongerna tävlade med indiska mattor, kinesiska möbler och porsliner samt eftergjorda antiker i alla möjliga stilar. För ett vid nordisk enformighet vant öga tedde sig detta rococo något brokigt och värdfolkets presentation av sitt bohag, som naturligtvis skulle beundras, stötte mycket på etnografisk förevisning. Därhän måste man komma sen man av naturliga eller icke naturliga skäl övergivit sig själv, och den som aldrig tagit fatt på sitt — för den finns icke ens en plats i ett museum, privat eller publikt. Höra väl vi till denna senare kategori? Våra förfäder gjorde det åtminstone icke — de finska gubbarna och gummorna i sina pörten.Bergshöjd. Medan mannen sjöng Kalevalas odödliga sånger och dess skäraste poesi hägrade för hans inre öga, vävde kvinnan in regnbågens färger i sin duk och skapade mönstren såsom hennes bildrika fantasi det bjöd, sig och sitt torftiga hem till prydnad. Med ett oförfalskat skönhetssinne och den naturliga uppfinningsgåvan hos kvinnan av folket, använda på de enklaste, till största delen hemgjorda materialier åstadkom hon för alla tider mönstergiltiga arbeten i en nationellt egendomlig form, jämförliga med de österländska, med vilka de ock hava en naturlig urgammal frändskap. Hon skapade, sig själv ovetande, sålunda en fond för våra etnografiska museer och en insats av fosterländsk halt i vår smak, som en kommande dag skall bli till heder ej allena för den finska hemslöjden utan även den finska industrin. Våra unga studenter hava med pietet och på ett för dem hedrande sätt antagit sig vården av detta förfädernas arv till vetenskaplig användning. Skall den finska kvinnan låta sin anpart därav gå förlorad? Skall hon icke veta tillgodogöra sig de elementertil! en renad nationell smak, som i detta arv ligga förborgade? Skall hon ej genom en utveckling mellan dessa urgamla idéer och nya tidsenliga tillämpningar vilja fruktbargöra sig detta kapital? Vi höra redan ett svar av

tusende och tusende ja på dessa fragor. Hon skall veta det, hon skall vilja det. Hennes okunnighet häri är den ursäktande sköld, som kan återkasta möjliga beskyllningar av likgiltighet, av otacksamhet och översitteri. Giv blott hennes smak en ny väckelse, de idéer, som slumra inom henne, en riktning, visa henne grunden på vilken hon må arbeta vidare, och hon skall lära sig en dag att även i sina handarbeten tala sina mödrars språk. Det skall bli henne sa mycket lättare som den svenska kvinnan visat henne vägen. 'Föreningen för handarbetets vänner' torde hos oss icke vara alldeles okänd. För att dock närmare belysa hennes syftemål och konstitution vilja vi anföra några paragrafer ur hennes stadgar.»

Härefter följer en del av stadgarna samt en redogörelse för föreningens uppkomst i Sverige 1874 och för dess verksamhet under senaste arbetsår. Tidningens artikel utmynnar i en uppmaning till »Finlands kvinnor», främst huvudstadens damer, att taga saken 0111 hand, och slutar med uppropet: »Men låtom oss göra början i dag, icke i morgon eller efter ett år!»

Uppropet blev beaktat och väckte intresse, ett möte sammankallades för omprövning av förslaget, varefter föreningen »Finska handarbetets vänner» bildades redan samma år. Det var Fanny Churberg, som sedan intill sin död med hängivenhet och uppbjudande av alla sina återstående krafter inriktade föreningens verksamhet på de nya arbetsuppgifterna och sålunda banade vägen för vår nya textilkonst. Ahrenberg, som kallat henne »den drivande kraften i föreningen», framhåller tillika, att hon likväl aldrig lät välja sig till dess ordförande samt att detta blev en ständig tvistefråga i föreningen, som i själva verket »utan henne skulle dött strådöden.» Hon fick i alla fall den stora tillfredsställelsen att Finska handarbetets vänner vid utställningar på 1880-talet både härhemma och i utlandet, särskilt i Köpenhamn, väckte mycken uppmärksamhet och vann erkännande som pristagare.

Redan i tidigare år hade Fanny Churberg med sin livliga intelligens intresserat sig för och med värme omfattat flere av de stora samhällsspörsmål och rörelser i tiden, som på 70- och 80-talet trädde fram och i många avseenden omformade samhällsförhållandena i flere länder. En av dessa sociala frågor, som hon obetingat omfattade, var kvinnorörelsen: hon var en övertygad och ivrig feminist. Senare, då hon icke mer själv förmådde måla, drevs hon av sitt stora intresse för konstutvecklingen i vårt land även till litterär verksamhet, i det hon såsom konstkritiker blev medarbetare i dagpressen. Insikter och studier såsom betingelser för att bedöma konst ägde hon naturligtvis. Men konstkritik är ett mångtydigt och otacksamt värv och huruvida hennes verksamhet på detta område fick någon betydelse för utvecklingen av vår konst, är numera svårt att avgöra.

Under de senare åren av Fanny Churbergs liv försämrades hennes hälsa alltmer, tills hon omsider helt bröts ned av den stora sorg, som träffade henne genom att hennes mycket älskade bror, fil. magister Valdemar Churberg, en dag i slutet av november 1889 förövade ett attentat mot professor Jaakko Forsmans liv. Attentatet misslyckades visserligen, men tilldragelsen väckte naturligtvis ett oerhört uppseende. Sorgen och oron bröt Fanny Churbergs sista krafter. Ett slaganfall lade henne på sjukbädden, som hon icke mer lämnade, och den 12 maj 1892 ändades hennes liv.

EMOT FRAMTIDEN.

Fanny Churberg hörde till dessa konstnärer, vilkas verk endast småningom anses värda uppmärksamhet, långsamt vinna erkännande och — omsider beundran, medan den som skapat dem kanske redan länge varit död. Sådana konstnärer stå som främlingar för sin tid och för det samhälle, i hemma och i utlandet, särskilt i Köpenhamn, väckte mycken uppmärksamhet och vann erkännande som pristagare.

Redan i tidigare år hade Fanny Churberg med sin livliga intelligens intresserat sig för och med värme omfattat flere av de stora samhällsspörsmål och rörelser i tiden, som på 70- och 80-talet trädde fram och i många avseenden omformade samhällsförhållandena i flere länder. En av dessa sociala frågor, som hon obetingat omfattade, var kvinnorörelsen: hon var en övertygad och ivrig feminist. Senare, då hon icke mer själv förmådde måla, drevs hon av sitt stora intresse för konstutvecklingen i vårt land även till litterär verksamhet, i det hon såsom konstkritiker blev medarbetare i dagpressen. Insikter och studier såsom betingelser för att bedöma konst

ägde hon naturligtvis. Men konstkritik är ett mångtydigt och otacksamt värv och huruvida hennes verksamhet på detta område fick någon betydelse för utvecklingen av vår konst, är numera svårt att avgöra.

Under de senare åren av Fanny Churbergs liv försämrades hennes hälsa alltmer, tills hon omsider helt bröts ned av den stora sorg, som träffade henne genom att hennes mycket älskade bror, fil. magister Valdemar Churberg, en dag i slutet av november 1889 förövade ett attentat mot professor Jaakko Forsmans liv. Attentatet misslyckades visserligen, men tilldragelsen väckte naturligtvis ett oerhört uppseende. Sorgen och oron bröt Fanny Churbergs sista krafter. Ett slaganfall lade henne på sjukbädden, som hon icke mer lämnade, och den 12 maj 1892 ändades hennes liv.

EMOT FRAMTIDEN.

Fanny Churberg hörde till dessa konstnärer, vilkas verk endast småningom anses värda uppmärksamhet, långsamt vinna erkännande och — omsider beundran, medan den som skapat dem kanske redan länge varit död. Sådana konstnärer stå som främlingar för sin tid och för det samhälle, ivilket de leva, tills en ny tid hinner upp dem och ställer in dem på den plats, som med rätta tillkommer dem.

I den minnesteckning, som Fanny Churbergs konstnärs-kamrat, Fredrik Ahlstedt, gett av henne kort efter hennes död, framträder tydligt en uppfattning, som även bland konstnärerna hos oss gjorde sig gällande i fråga om hennes arbete och hennes begåvning. Ehuru Ahlstedt tillerkänner henne ett aldrig sviktande mod och en outtröttlig viljekraft, vill han dock icke räkna henne »bland banbrytare på konstens bana i vårt land, men dock såsom en den där var med».

Dä Fanny Churberg på 1870-talet ställde ut sina tavlor, emottogos de ofta här hemma med ogillande, man hade mycket att anmärka på dem, det hände till och med att kritiken kallade dem »råa», »tillyxade» och »brutala». I många år efter hennes död var sedan hennes konstnärliga livsverk nästan helt förgätet, undanskymt av andra mer lättfattliga verk. En enda gång, år 1905, hade en del av hennes tavlor varit med i den retrospektiva avdelningen på en utställning av kvinnliga konstnärers arbeten här i Helsingfors; någon större uppmärksamhet torde dock Fanny Churbergs tavlor icke då tillvunnit sig. — Men den ursprunglighet och det oavlåtliga natur-studium, som konstnärinnan lagt in i det bästa av vad hon utfört, var en levande kraft, som visade mot framtiden.

Och denna framtid grydde omsider, då en stor Minnesutställning i Stenmans konstsalong på hösten 1919 anordnades, varvid en samling av Fanny Churbergs verk fick stiga fram för allmänheten och vittna om att denna konstnärinna var en av de starkaste och personligaste begåvningarna i vår målarkonst.

Minnesutställningen blev en stor upplevelse i konstlivet hos oss. I en kort inledning till utställningens katalog ävensom i en uppsats i Stenmans konstsalongs publikationer III uppdrog Signe Tandefelt med värme och insikt riktlinjerna i den bild utställningen gav av Fanny Churbergs konstnärs-gärning. — »Man målade icke då såsom hon», säges i denna redogörelse. Man såg pä 60- och 70-talet sitt land med Topelius’ ögon, hans diktning hade trängt in i allas sinnen. Ochäven i de tavlor, som denna tids mest kända och högst uppburna målare fäst på duken, Hj. Munsterhjelra och B. Lindholm, var hemlandets natur avbildad på ett alldeles annat sätt — både i fråga om uppfattning och utförande — än vad Fanny Churberg framvisade i de målningar hon ställde ut, vilka, ifall de uppmärksammades, för det mesta förblevo oförstådda eller underkända av kritiken.

Hon stod sålunda under sin levnad som en främling i sin egen tid. För att trots detta kallsinniga och oförstående mottagande av det hon hade att giva hålla fast vid sin övertygelse och i sin konst söka sin egen väg, fordrades sannerligen av konstnärinnan en stark vilja och en fast tro på att det hon eftersträvade i sin konst var det för henne enda riktiga.

Styrkan i hennes konst ligger i dess vederhäftighet. Ur hennes individuellt betonade, viljestarka personlighet, som genom en ödmjuk och intim inlevelse i naturens liv sökte fänga det väsentliga i den del därav, som hon med sin pensel ville återge, framgingo verk, som fingo en avgörande betydelse för framtiden och som slutligen ställt

henne på den plats, hon numera omsider fått intaga såsom en av de främsta begåvningarna i vårt lands målarkonst.

Det var ju endast en alltför kort tid, som blev Fanny Churberg beskärd att utöva sin konst; vad hon därunder frambragte representerar i alla fall ett drygt mått av arbete. Minnesutställningen, som naturligtvis icke kunde framvisa allt vad hon skapat, omfattade jämte en del teckningar, sjuttiotre målningar. Bland det hon utfört, finnes ju självfallet även svagare och mindre betydande målningar, vilka tyckas utvisa att hon — vilket var mycket förklarligt — ibland hade låtit sig påverka av och försökt rätta sig efter sådana från auktoritativt håll uttalade åsikter och omdömen, som voro i strid med hennes egen uppfattning. Men i det bästa och starkaste I1011 gjort — ocli en konstnär måste väl få bedömas efter det förnämsta han gjort — ser man, huru Fanny Churberg alltjämt mer medvetet och säkrare eftersträvade att tränga in i den natur hon i bild ville återge, och huru honför att kunna göra detta oavlåtligt sökte vinna herravälde över uttrycksmedlen.

Tydligast visar sig detta i de tavlor hon utförde under och efter studietiden i Paris, dels där, dels hemma under den senare hälften av 1870-talet. Den stimulerande Parisluften tycktes skänkt mod och dristighet till självständigt skapande. Några där målade dukar med »Nature morte» visa, huru kraftigt och rikt hennes färg utvecklades såsom hennes starkaste uttrycksmedel.

Medan Minnesutställningen tilldrog sig både de konstförståndigas och en stor allmänhets livliga intresse, ingingo i våra dagtidningar utförliga redogörelser för densamma. I dessa översikter talades om konstnärinnans kraftiga teckning och djärva konstruktion — tidigare hade en del av hennes manliga kamrater påstått, att hon icke kunde teckna! Hennes färg, som förut kallats »rå», erkändes nu såsom »djup och vacker». Hufvudstadsbladet skrev om Minnesutställningen, att den blivit en så stor händelse i vårt konstliv, att på grund av den »ett helt kapitel i vårt lands konsthistoria får skrivas om». Och tidningen fortsätter:

»Man söker svar på frågan, varför hon ej under sitt liv fick det erkännande, som hon i så hög grad var förtjänt av? Måhända var den egentliga orsaken den att hon var kvinna. Ty detta var på den tiden ett ännu större hinder än nu. Med förbittring tänker man på den kritik och de goda råd, som hennes samtida manliga kamrater gåvo henne och med vilka de kuvade hennes självförtroende och skaparglädje». Tidningen slutar sin översikt med att framhålla, att konstnärinnan nu omsider får »den ära hon förtjänar». Det är ej ett ord för mycket sagt, om vi erkänna, »att vid hennes sida kan ingen annan än *Werner Holmberg* nämnas».

Även åtskilliga andra tidningar skrevo i de mest berömmande ord om Minnesutställningen. Man påpekade friskheten, djärvheten och den starkt personliga insatsen i Fanny Churbergs konst och man tvekade icke att framhålla, att denna utställning gjorde »en fullständig omvärdering av 70-talsperioden i vår konst nödvändig».

* MARIA WIIK.EN BIOGRAFISK STUDIE.

Maria Wiik hörde till den konstnärsgeneration, som hos oss under 1800-talets senare hälft och början av det nya århundradet förde vår målarkonst till ny kraftig utveckling och nya uppgifter med betydelsefulla, vida landvinningar för framtiden.

Min skildring av hennes liv och konstnärsgärning framträder icke med anspråk på att vara en fullständig levnadsteckning. Den stöder sig naturligtvis främst på en så omfattande bekantskap som möjligt med hennes verk, ehuru här tyvärr icke kunnat bifogas någon fullständig förteckning över alla hennes tavlor och teckningar. Ur brev och anteckningar, som hon själv skrivit, ha många uppgifter hämtats, och sådana ha ock erhållits genom muntliga eller skriftliga meddelanden av personer, som känt henne. Till detta material har jag försökt foga vad jag genom personlig samvaro med Maria Wiik under många år både i hem- och utlandet lärt känna och erfarit om hennes arbete, upplevelser och konstnärliga strävanden och syften.

Till alla de ärade personer, av vilka jag för utarbetandet av min skildring erhållit meddelanden och upplysningar, ber jag att härmed få framföra mitt förbindliga och varma tack.

Främst står jag i tacksamhetsskuld till Maria Wiiks syster fröken Anna Wiik för det tillmötesgående och stora

intresse hon visat genom att giva en mängd muntliga med-Självporträtt. 1917.

delanden samt läta mig se ocli studera målarinnans skissböcker ocli portföljer, fyllda med teckningar, utkast ocli studier, till en del utförda i akvarell-, pastell- eller oljefärg. Ävenmånga av sin systers brev från utlandet till de hemmavarande syskonen har hon ställt till mitt förfogande.

För en del värdefullt material till bilderna, bestående av fotografier av några av Maria Wiiks tavlor, som numera finnas i Monaco, ber jag att förbindligast få tacka tavlornas ägarinna, prinsessan Mirza Riza Khan Arfa.

* *

*

I.

Maria Wiik var född i Helsingfors. Hennes föräldrar voro länsarkitekten Jean (Johan) Wiik och hans maka Gustava Meyer och hon föddes som den fjärde i ordningen av deras barn den 2 augusti 1853 i villan n:o 4 i Brunnsparken, där arkitekt Wiik hade byggt ett hem för sig och sin familj.

Att bo och växa upp i Brunnsparken var en stor förmån för ett Helsingforshan!. Det ansågs på den tiden nästan som att bo pa landet och att få njuta av lantlivets ljuvlighet och fröjder hela året om. Till villorna i Brunnsparken hörde då för tiden rätt stora jordområden, som av villaägarna uppodlades och ofta gjordes till vackra trädgårdar med sandgångar, träd, buskar, häckar, lövsalar, blomsterrabatter och ibland till och med små dammar.

Wiiks villa — det var på den tiden vanligt att villorna endast uppkallades med ägarens namn—stod på ett av parkens vackraste områden. Ritningen till byggningen hade naturligtvis arkitekt Wiik själv gjort. Området var inhägnat av klippta häckar och trädgården anlagd i terrasser, där färgrika blommor växte; även några fruktträd och en massa bärbuskar funnos där jämte åtskilliga andra matnyttiga växter.

Arkitekt Wiik skötte och ansade omsorgsfullt sin örtagård och barnen fingo hjälpa till. Enligt uppgift av hans döttrar hade de som barn fått sin första lilla inkomst genom blommorna, som de vårdat i trädgården och som sedan,bundna till buketter, sändes ned till Brunnshuset i parken, där bad- och kurgäster då för tiden brukade samlas till brunnsbaler.

Trädgården och det av häckar inhägnade området kring villan var också en härlig lekplats för barnen, där funnos bland snår och buskar präktiga gömställen och små bergsknallar, Inte minst märkvärdiga voro de två små dammarna. I den större av dem hade någon gång funnits rudor och i den andra, som var omgiven av buskar, låg en liten holme, på vilken ett träd växte, och nere i vattnet och gyttjan plaskade och kväkte grodfamiljerna, som med sin talrika avkomma där hade ett trivsamt tillhåll. Till ett välställt hushåll i Brunnsparken hörde vanligtvis också en ko och en häst. Ibland hände det att under den vackra årstiden dessa husdjur fördes ut i trädgården kring villan och där, tjudrade vid något träd, fingo beta av det friska gräset.

Den kärlek till naturen, som framlyser i allt vad Maria Wiik målat och som i synnerhet gör sig gällande i hennes blomsterstycken, har helt säkert sina rötter djupt nere i de tidiga barndomsintrycken under uppväxtåren i denna omgivning med dess friluftsliv, sådant det sällan kommer ett stadsbarn till del.

Vid åtta eller nio års ålder inskrevs Maria Wiik som elev i statens svenska fruntimmersskola i Helsingfors. Något större intresse för läxläsning och skolgång torde hon inte ha visat. Endast teckningstimmarna fann hon roliga, och marginalerna i hennes böcker och häften blevo fullklottrade med figurer och ansikten av mångahanda slag. Då hon omkr. 1870 slutade sin skolgång, hade hon genomgått sex av skolans sju klasser. Det hände nämligen ganska ofta på den tiden att man ansåg skolans högsta eller sjunde klass mest avsedd för sådana elever, som skulle utbilda sig till lärarinnor. Orsaken till denna uppfattning torde ha varit den att som läroämne i sjunde klassen införts en kort kurs i pedagogik, ett i alla andra flickskolor intill dess okänt läroämne — men vad tjänade det till att en ung flicka, som icke ville bli peda-gog, skulle lära sig pedagogik? — tänkte man i flera hem och lät döttrarna, efter det de genomgått sex klasser, lämna skolan.

Fruntimmersskolans teckningslärarinna, som därjämte var skolans föreståndarinna, Elisabeth Blomqvist, hade emellertid fäst sig vid Maria Wiiks intresse och anlag för teckning och erbjöd henne att även efter det hon lämnat skolan fortfarande komma och vara med om teckningstimmarna, ett förslag, som Maria med nöje antog.

I hennes hem hade man fäst föga uppmärksamhet vid hennes första trevande försök med blyertspennan, till dess en dag en liten händelse inträffade, som visade vad hennes tankar tipptogos av och vad hennes håg stod till.

Hennes far hade länge lidit av gikt, som delvis berövade honom rörelseförmågan och ofta band honom vid sjuksängen. En dag hade en av familjens närmaste vänner kommit pä besök. Sedan hon en stund suttit inne i den sjukes rum och pratat med honom, kom hon ut för att gå hem, och i det hon tog avsked förklarade hon, att fru Wiik nödvändigt borde vidtala den unge målaren Edelfelt att komma och teckna hennes mans porträtt i profil, hans gråa huvud var ju så vackert, där det vilade mot den vita huvudkudden.

— Men varför kan inte jag göra det? tänkte Maria, som stod bredvid och hörde uppmaningen. — Hon gjorde det också och hennes teckning vann familjens gillande, i synnerhet ansågs den äga stor porträttlikhet. Detta hennes första försök som konstnär finnes ännu i behåll.

Konstnärligt arbete skattades högt i Maria Wiiks hem, och då hon sålunda visat prov på konstnärsanlag, väckte det glädje hos familjen. Föräldrarna beslöto att låta henne utbilda dessa anlag och 1873 begynte hon teckna för målaren Adolf v. Becker, som i Helsingfors öppnat en privat akademi för teckning och målning.

A. v. Becker var en kunnig och intresserad lärare, flere av våra främsta både manliga och kvinnliga konstnärer ha gjort sina första studier i hans akademi och, då de senare i livet talat om studietiden under hans ledning, ha de allaframhållit den undervisning de fingo av honom såsom värdefull att bygga vidare på. Då likvisst v. Becker själv för egna arbeten och fortsatta studier ganska ofta begav sig till Paris och vistades där, var hans akademi här hemma tidtals stängd.

Detta var antagligen orsaken till att Maria Wiik endast ett år arbetade under v. Beckers ledning. 1874 inskrevs hon som elev i Finska konstföreningens skolor, där det likvisst vid denna tid icke fanns någon målarklass, utan endast undervisning i teckning förekom. I den s. k. principklassen fingo eleverna börja med kopiering av planscher, och då de efter en tids arbete där uppflyttades till antik- och modellklassen, tecknade de först efter gipser och sedan efter levande modell.

Emedan arbetet i antik- och modellklassen var förlagt till eftermiddags- och aftontimmar fick Maria Wiik tillfälle att under dagens ljusa förmiddagstimmar begynna måla: 1874— 75 målade hon under Severin Falkmans ledning.

Målaren Severin Falkman hade efter flere års vistelse i utlandet, dels i Paris, dels i Italien, under sommaren 1870 återvänt hem till Helsingfors. Då han nu beslutit att stanna i hemlandet, lät han för sin räkning uppföra en stor präktig ateljé i sin svågers gård n:o 14 vid Alexandersgatan. Emil Nervander säger i den biografi2) han skrivit över Severin Falkman, att denna ateljé »var utan jämförelse den vackraste ateljé, som funnits i den finska huvudstaden, på samma gång

E. Nervander: Ett konstnärsliv; Minne av S. Falkman. S. 223 ff.den var särdeles hemtrevlig och motsvarande sitt ändamål». Och han fortsätter:

»Severins förnämsta nöje blev en lång tid framåt att inreda och ornera, dekorera och pryda sin ateljé. Han höll orneringen i ädel och ren renässansstil. En mörk panel löpte utmed väggarne, nedanom taklisten målade han själv en fris av italienska landskap. Mitt på fondväggen höjer sig från golv till tak en stor, strängt stiltrogen kamin, vars alla ornamenter, lejonmasker och sirener m. m. han modellerade.

Väggytorna mellan panelen och takfrisen voro helt och hållet betäckta med för det mesta av honom själv i olja målade tavlor, porträtter och akademiska studier ävensom med skisser och pennritningar, bland vilka några dyrbara pennteckningar av gamla mästare ...»

Vackert skulpterade möbler voro i stil med rummet och i stora portföljer förvarades massor av teckningar och skisser och dyrbara efterbildningar av medeltida miniatyrmålningar m. m. »Denna ateljé», säger Nervander,

»vart för den då 40-åriga konstnären ett slags sanctuarium, därifrån vardagens fåvitska tankar och bekymmer gärna rymde sin kos.»

För Falkmans elev var naturligtvis denna vackra ateljé en mycket angenäm arbetsplats, liksom ock de konstskatter, som funnos samlade där, voro både intressanta och lärorika att studera. Under sommaren 1875 vistades hon på den inte långt från Helsingfors i Helsinge socken belägna egendomen Botby, som innehades av en nära släkting. Under många år brukade familjen Wiik tillbringa sommarmånaderna här och antagligen gjorde Maria under denna sommar här ute sina första försök att måla efter naturen.

II.

På hösten 1875 begav sig Maria Wiik på sin första studieresa till utlandet och styrde då färden till Paris.

Ännu långt in på 1870-talet hade konsten hos oss stått under Diisseldorfskolans inflytande; det var väl först med80-talets ingång, som detta inflytande definitivt upphörde. Redan tidigare hade dock några av våra målare studerat i Paris. Till dessa hörde A. v. Becker, och redan i början av 1860-talet hade Alexandra Frosterus-Såltin efter en studietid i Diisseldorf begivit sig till Paris, där hon stannade ett år. Även några andra kunde nämnas.

Då Maria Wiik första gången reste till Paris, åtföljdes hon av sin några år äldre syster Hilda, även hon begåvad med konstnärsanlag — särskilt i fråga om textil konst — för vilken naturligtvis rikt utbyte kunde vinnas i Paris.

Genom någon av sina vänner hemma i Helsingfors hade de fått anvisning på en familj i Paris, hos vilken de kunde bo bra och trivsamt. De undgingo sålunda det på en främmande ort ofta mödosamma och tråkiga letandet efter en lämplig bostad och emottogos genast vid sin ankomst vänligt hos professor Ujfalvy. Denne var själv ungrare och hans fru fransyska — flere familjemedlemmar funnos icke.

Omedelbart efter ankomsten till Paris anmälde sig Maria Wiik som elev i en av dessa privata konstakademier eller elevatelje'er, som där upprätthållas av någon mer eller mindre konsterfaren föreståndare, vilken vidtalat någon känd och berömd artist att på bestämda dagar i veckan komma upp till atelje'n för att korrigera elevernas arbeten. Det var i den för nordiska konstnärer och konstnärinnor väl kända Acadé-mie Julian, där målaren Tony Robert-Fleury var lärare, Maria Wiik begynte sina studier i Paris. Franska statens Académie des beaux-arts var naturligtvis stängd för kvinnliga elever — på samma vis som vid denna tid statens konstskolor i alla länder.

1 ateljé Julian arbetades intensivt och allvarligt; men slutligen berodde det naturligtvis på eleverna själva huru flitigt de ville infinna sig till arbetet. Dagens arbete efter levande modell var indelat i två seanser. Klockan 8 på morgonen steg modellen upp på modellbordet och »poserade» där till kl. 12 med endast korta vilostunder mellan varje hel timme. Sedan kom frukostrasten för både elever ochmodell emellan kl. 12 och 1. Och så följde eftermiddags-seansen från 1 till 5, då en annan modell intog platsen på modellbordet. Under den ena av dagens seanser tecknades eller målades studier efter modellens huvud, den andra var förbehållen teckning eller målning efter naken modell. Varje modell stod 4 timmar dagligen under en veckas tid. Det gällde således för eleven att under den utmätta tiden få arbetet färdigt.

När sedan — vanligtvis mot slutet av veckan — läraren infann sig för att granska och uttala sina mycket vägande ord om arbetsveckans resultat, blev stämningen i ateljén ofta ganska upprörd. Kom han på lördagen, nedlades arbetet vanligtvis så fort han gått. Den eller de elever, som fått höra några uppmuntrande och berömmande ord, funno sig ha rätt att efter denna framgång roa sig genom att besöka någon av konstsalongernas tillfälliga utställningar eller något av de stora museerna med de outtömliga konstskatterna, eller också ville man bara ut för att se gatans brokiga, ständigt växlande liv. Också de elever, som fått hålla till godo med anmärkningar och underkännande av veckans arbete, ville gärna trösta sig genom att desperat slå igen färgskrinets lock, försöka glömma nederlaget och under den återstående delen av dagen komma bort från konstens törnestig.

Men på måndagsmorgonen gällde det åter att i god tid infinna sig i ateljén, ty då uppställdes där den nya modellen för den ingående veckans arbete, och de elever, som kommo först, kunde välja de bästa platserna, som de sedan hela veckan fingo behålla. Även på kvällarna mellan kl. 8 och 10 gavs en kurs i teckning efter levande modell, men i den deltogo inte alla av Académie Julians elever; de flesta av dem voro antagligen trötta efter sin

åttatimmars arbetsdag, och även de långa avstånden i Paris kunde göra det besvärligt att på kvällen än en gång återvända till ateljén.

I några bevarade brev, som Maria Wiik skrivit hem till sin mor och sin yngsta syster Anna från den första Paris-resan, har hon på ett livfullt sätt omtalat, huru hon och hennes syster Hilda bodde i den ungerske professorn Ujfalvys hem och huru hon började sitt arbete i Académie Julian:

Paris den 21. November 1875.

».... Jag har just nyss stigit upp från middagsbordet, och där vi skrattat alldeles förskräckligt, ty du skall veta att det är en språkförbistring här, vilken är värre än den i Babylon. Vi äro också av 5 olika nationer vid bordet, och sålunda talas här också 5 språk. Se här förteckningen på oss: Monsieur ungrare, madame fransyska, monsieur Riitschi (barons sekreterare) är schweizare, fröknarna Wiik, finskor och fröken Grentz svenska. I dag efter middagen kom monsieur på den fiffiga idén att skriva upp 'Kukku, kukku, kaukani kukku' (som han hört Hilda sjunga) och få den översatt av oss. Först skulle Hilda säga den på svenska, men som hon icke var riktigt säker på den så skapade hon dit ord såsom hon tyckte, och så skulle jag översätta den smörjan till franska. Du kan väl tänka vad det blev för galenskaper av. Resultatet blev att han fick den tron att man kallar i Finland alla flickor, som man tycker om, för 'Kukku' och det lovte han också göra då han konnner till H:fors.

För några dagar sedan var här tvenne främmande herrar till middagen. Den ena, en professor från Versailles, var ytterst till-gjord och 'comme il faut'. Du skulle sett den gamle gubben, då han kråmade sig och yttrade sitt 'charmante' över likt och olikt. Den middagen hade vi omkring 10 å 11 rätter och 3 sorts viner, fint som vanligt. Efter middagen gjordes musik i salongen, där det dracks kaffe och likör omkring elden i marmorkaminen. Ibland andra uppträdde också fröken H. Wiik och sjöng finska folksånger, för vilka hon belönades med applåder och bravorop av den 'charmanta' professorn. I går åter var här till middagen en ungersk musiker, monsieur Bertha. Det är nämligen alla lördagar deras mottagningsdagar, och då kommer det alltid främmande. Vi bruka då vanligtvis rädda oss undan i våra rum, men det är icke alltid det lyckas oss. Oftast bruka vi dä gå på teatern. Sist bjöd Götlia oss på Gaité, där vi sågo 'Voyage dans la iune', som var mycket rolig. Det är ett féeri med utmärkta dekorationer. Bland annat förekommer där ett snöfall med stor balett. Alla dansöserna hava kostymer, som se ut som om de vore gjorda av endast snöbollar. Människorna i mån äro så lätt och fantastiskt klädda som möjligt. Konungen rider på en stor vit kamel, också förekommerdär en vagn dragen av en struts. En scen föreställer ett astronomiskt observatorium på jorden, och där 15 lärda gubbar i gråa nattrockar och tofflor stå och kika genom långa tuber på mån. Alla stå vända med ryggarna åt publiken, som därigenom hade en mycket komisk anblick. Efter en stunds kikande slå de ut sina tuber, vilka då bilda små taburetter, på vilka de sätta sig och fundera om det är en möjlighet att resa till 'Lune'. Den effektfullaste scenen är i sista akten, då man ser utbrottet av en vulkan, som siungar de resande från mån ner till jorden igen.

Öu skrev icke vad ni tyckte om madames porträtt? Det är likväl icke riktigt bra gjort, ty det är för så länge sedan. Hon är mycket söt och behaglig, alltid glad. Bäst hon är i köket och syltar, så sitter hon i salongen, klädd i sammetsklänning, och spelar och sjunger. Hon spelar mycket bra. Hennes röst är ganska svag, men angenäm. Jag ämnar snart börja med hennes porträtt, ty hon är mycket livad för att sitta. Monsieur har också redan frågat tvenne gånger om jag icke vill ha honom till modell. Monsieur stackare har ett sådant bråk med vår 'éducation', och att få oss riktigt 'comme il faut'. Här skall man säga merci och pardon och plait-il vid vartannat ord. Möter man en herre i trapporna, så säger han 'pardon Madame'. Ja, man kan ibland bli alldeles matt av all deras artighet. Bjuder man åt någon någonting vid bordet, så skall man säga: S'il vous platt monsieur eller madame.

Många olika slag av frukt får man här, ocli för mycket billigt. Till alla mål få vi som dessert päron, druvor, valnötter och néfle, en slags frukt som vi icke ha hos oss. Något som vi ofta köpa åt oss är 'Quatre mendiants', det vill säga en ask innehållande russin, krakmandel, fikon och nötter. Monsieur har fått tag i att jag tycker så mycket om sötsaker, så nu får jag alltid höra av det. Om jag någon gång har mindre aptit än vanligt, frågar han strax huru många bakelser jag har ätit? För övrigt kan jag berätta dig att Hilda och jag taga till i fetma och välmåga för varje dag. Vi hava också en strykande aptit, och så äter man här mycket feta saker. Om du träffar

tant Hertzberg eller Raffo [Rafael Hertzberg], så tacka honom på våra vägnar för att han skaffade oss ett så gott logi, ty vi äro mycket nöjda här. Och då vi nu höra, huru mycket andra betala, så ha vi det ovanligt billigt.

Varje vecka hava vi ny modell. Av dem ha tvenne varit italienare, mycket vackra och intressanta att teckna. Var dag kommer det nya elever, vi äro nu mer än 26.»Paris den 23.

»Jag blev sist avbruten av Babette (husan), som förkunnade att dinern var serverad. Vid samma middag underrättade oss monsieur att de komma att hålla en storartad soirée i januari eller februari, då också en teaterpjes kommer att utföras och vår lilla madame skall där bland andra få sig en roll. Han trodde visst att han gjorde oss en stor glädje med denna underrättelse, ty han tilläde, att det kunde vara intressant för oss att en gång se huru det går till på en fransysk soirée. Madame, som naturligtvis strax tänkte på kostymen, sade: 'vi måste sy en riktigt charmante kostym åt mademoiselle Marie, ty hon tycker ej alls om att sy själv'. Jag tackar likväl så mycket för kostymer och soiréer. Hilda och jag fundera på att resa till Versailles då den stora dagen blir, för att slippa undan all härlighet....

Vår lärda monsieur visade åt oss en afton sex stora, granna ordnar, som lågo i sina skilda sammetsfodral, och då jag frågade för vad han fått dem, sade han: 'jag har skrivit böcker'.»

1 brevet ingår även en liten skildring av husdjuren i hemmet:

»Du skulle se de tvenne favoriter, som monsieur har i sitt arbetsrum. Den ena är en liten grön papegoja och den andra en stor vit kakadu, som skriker hela dagen. Monsieur är mycket förtjust i dem, han har lärt dem många nyttiga och nöjsamma konster, som att ligga på rygg, skälla, miaua, äta socker m. m. Men nu skall jag också berätta om madames stora favorit. Det är en liten grå, lurvig och mycket förståndig pudelhund som heter 'Chips'. Alla morgnar går Pauline (köksan) ut och promenerar med den. Den sover på en dyna hos madame i hennes rum, och alla morgnar gör hon dens toalett, vilken består i att hon kammar den, klipper håren på dens tassar och till sist slår hon en fin essence på dens huvud. Nu skall den också få en liten bandrosett inflätad i huvudhåren. Det tycks vara modernt för hundar att gå med rosetter i håret, ty jag har redan sett det på gatan. För övrigt kan jag berätta dig att Chips är fullkomligt som ett litet barn, den kan aldrig vara allena, ty då gråter den, och då madame går ut utan att taga den med sig, så är den alldeles otröstlig och vi ha inga händer med den .... Men nu har du väl fått nog av hundhistorierJag har i detta brev beskrivit så noga det 'inomhusliga', nästa gång skall du få höra mera utifrån ... För alla främmande presenteras vi sålunda: Mademoiselle Hilda, savante, mademoiselle Marie, artiste et mademoiselle Götha, fiancée.»

Paris den ? December 1875.

»Jag skulle giva bra mycket, om jag nu kunde få flyga hem till julen. Jag har allt litet känningar av hemlängtan då jag tänker på alla de gamla välkända tillrustningarna därhemma. Här vet man icke av att det är jul. Men för nyåret, då man här, i stället för hos oss julaftonen, ger varandra skänker, har man fördubblat lyxen i butikerna. Överallt är nu storartade expositioner. Du kan icke tro luir grannt det är om aftnarna när allt är upplyst av gas, det riktigt bländar. Men ingenting som påminner om vår jul. Jag blev helt förtjust att härom afton i ett fönster upptäcka en docka föreställande en riktig nordisk julgubbe med snö och julgran, men han hade tyvärr en fransysk näsa .... Nu hava vi åter fått kallt, men endast Pariserköld. En herre hade nyligen frågat vår monsieur, vad de finska damerna säga om kölden, och då han svarade att vi tycka att det är det vackraste vårväder, så vart den andre djupt förvånad. En 'professor' hade också frågat, otn det alls finnes några innevånare i Finland, han trodde det endast vara uppfyllt av berg, skogar och sjöar och då monsieur sade, att han hos sig hade tvenne finskor, så frågade 'professoren' åter huru finnarne hava råd att resa, och om de icke vore alldeles utfattiga. Monsieur skrattade mycket däråt och sade, att han trodde väl också att vi gingo klädda i renhudar. Därav kan du döma huru mycket man här känner till det 'stora Finland'. En annan herre trodde att han riktigt hade kommit på det klara då han, efter det jag sagt att vi voro från Finland, helt glatt utropade: 'ah! nu vet jag, det är Grönland !!!

Den allra bästa julklapp jag kunnat få var den då monsieur Robert-Fleury sade: 'Cela va bien', och tycktes vara mycket nöjd med min sista teckning. Du tycker säkert att det icke vill säga mycket, men du skulle blott känna

honom och veta huru mycket han fordrar, så skulle du ock inse att jag har skäl att vara ganska nöjd. Jag sade här om dagen åt monsieur Julian, att jag kommer att rita även om aftnarna och då sade han, att jag gjorde mycket rätt däri, ty jag tycks arbeta så'sérieux’. Aftonlektionerna börja kl. 8 och sluta kl. 10, det är något sent, men jag kommer alltid att taga omnibus hem. Vi sluta vanligtvis vår middag kl.8, men jag får då lov att gå bort litet tidigare, något som är ganska tråkigt, ty man skall naturligtvis 'excusera' och 'pardonnera' åt höger och vänster innan man vågar stiga upp. Du må tro att vi hava gjort grundliga 'fauter' emot 'convenansen', innan vi lärt oss att säga ’merci’ och 'pardon’ på rätt ställe. Man kan riktigt drunkna i alla dessa granna fraser och complimanger; det ginge väl dock an med allt annat om de icke vore så rasande att ställa till middagar och se främmande. För en stund sedan var madame inne hos oss och berättade att det skulle bli middag om lördag, då också Robert Castrén skulle bjudas. Vi drogo naturligtvis fram våra bästa klänningar för att undersöka om de voro i skick men märkte till vår förvåning att de äro alldeles omodärna. Det är dock en sak som icke kan hjälpas, jag har omöjligt tid att sätta mig och sy här. Vi ämna köpa skärp och därmed stoffera ut dem så gott vi kunna. Madame har fördubblat sin vänlighet mot oss. Hon kommer ofta in till oss före middagen och frågar vilka rätter vi tycka om. Så har hon också försökt skaffa oss såkallat svart bröd som ungefär liknar vårt vörtbröd. Var vi komma att vara julafton har jag ännu icke reda på, ty Janne1) och Götha reste för några dagar sedan för att hinna till Stockholm till julaftonen. Kanhända att vi komma att vara hos fröken Churberg, något som vi också hellre skulle vilja än stanna hemma, ty det vore dock roligt att höra svenska den aftonen. Medan Janne varit här, hava vi varit på teatern några gånger. På stora operan sågo vi Faust. Trappuppgången i stora operahuset är något storartat må du tro. På teater Porte Saint-Martin sågo vi 'Jorden runt på 80 dagar’, och den var ännu mer lysande än resan till mån. Där förekom ett indiankrig som utfördes förträffligt, men icke fick man hava svaga nerver. I baletten deltogo 100 dansöser. Också fick man där se en ångbåt vars ångpanna exploderade och som sedan sjönk. Ett lokomotiv med flera vagnar rullade också över scenen. Men den största beundran väckte dock den stora vrålande elefanten, då den med höjd snabel luffade i väg. Jo, det var allt ett stycke fullt av knalleffekter. Nog skulle jag hava mycket att prata om ännu, men som du ser är papperet slut. Tacka Fritz2) så mycket för hans brev och bed honom skriva flera sådana där kloka och visa brev, ty det är mycket roligt för oss att läsa dem. En glad jul åt er alla där hemma, och hälsa också bekanta från den frihetsälskande, men nu i konvenansens bojor insnörda.

Mar ia.t,

') Kommunalrådet J. Lindroos.

2) Professor F. J. Wiik.Paris den 1 Januari 1876.

»Här har varit mycket kallt, så att till och med Seine varit frusen, något som madame säger sig ännu aldrig hava sett. Du kan väl tänka dig hur ruskigt det var att stiga tidigt upp om morgnarna i ett iskallt rum. Så länge man låg i sin säng, hade man det gott och varmt, och jag tyckte verkligen som monsieur att det var behagligast då man fick lägga sig i sin 'porte-feuille’.

Nu har det dock redan blivit varmare och blomsterhandlarne börja åter slå upp sina bord på boulevarderna. Det är allt bra länge sedan jag sist skrev, men min tid är nu så upptagen då jag går tvenne gånger om dagen till ateljén. Om aftnarna går jag härifrån y28 och är åter hemma närmare 11 så att jag kommer till sängs först kl. 12 eller y2 12. Och så återigen andra morgonen tidigt upp. Jag går tre gånger om dagen och tar endast en gång omnibus, ty det blir ganska dyrt i längden. Men du må tro att jag är trött efter dessa promenader. Också har jag gått redan så mycket att jag fått sendrag i ena foten, och om fotterna säga upp kontraktet, så måste också vi säga upp kontraktet här och flytta närmare ateljén. Jag är mycket nöjd att jag börjat teckna också om aftnarna, ty de äro de nyttigaste lektionerna och jag kommer aldrig att få sådana i H:fors.

I början var jag lite orolig för huru jag skulle kunna gå ensam så sent och första gången jag gick blev jag också tilltalad av rätt många. Men nu kan jag vara fullkomligt lugn ty vår utmärkta 'dragon’1) sade naturligtvis genast, att det icke gick an för mig att gå ensam, och nu följer han mig varendaste afton både till och från ateljén. Är det icke höjden av artighet? Hilda brukar också ofta, då det är vackert väder, komma med för att promenera och då vika vi alltid in till någon 'restaurang’ och hava mycket muntert. Du tror dig veta vem 'vår dragon’ är, men det är

omöjligt ty han är icke känd i H:fors, där han icke varit på 14 år, han har bott i Kaukasien. Du har väl fått läsa de vackra verserna han skrev åt oss på julaftonen ... Både verserna och den stora asken med syltad frukt voro från ‘vår dragon2. Utom poet är han också målare och filosof, tänk dig en sådan mångsidig man, och han kan ännu någonting, han kan blåsa litet på flöjt. För närvarande har han blivit gripen av en teckningsmani, alla förmiddagar är han på Louvren och tecknar av antiker. Om söndagarna gå vi alla tre på Pasdeloups konserter och då äta vi vanligtvis middag på någon restaurang och hava rysligt roligt. På aftonen gå vi sedan på tea-

‘) Löjtnant, sedermera överste V. Tuderus.tern eller promenera vi på boulevarderna och se på folkmassan och de granna butikerna. Juldagen voro vi på teater Palais Royal, där vi kommo att sitta i den allra minsta loge i paradiset, det var det lustigaste jag ännu har varit med om. För att komma in i den fingo vi kliva över en bänk och hade det så trångt att vi knappast kunde röra oss... men så hade vi det roligt i stället. 'Vår dragon’ har bland andra utmärkta egenskaper också den att vara mycket anspråkslös, så att han gärna följer med på billiga platser, som vi naturligtvis alltid uppsöka.

För en tid sedan voro herrar Maexmontan och Wolff hos oss på nyårsvisit. Maexmontan som själv är målare ville se mina ritningar, som han tyckte mycket om. Han hade sedan sagt åt 'dragon’, att han ännu aldrig har sett ett fruntimmers teckningar så raskt utförda.

Det är bra att ni äro nöjda med våra fotografier och finna dem lika. Men du skall icke tro, att jag nu mera är så fet som det synes på kortet, åh nej, all fetma har jag gått bort på vägen till ateljén. Madame är mycket förtjust i mitt kort och säger att jag har ’tout-å-fait une petite mine d’une vraie Pompadour’.»

Höst- och vintermånaderna gingo snabbt under det intensiva arbetet i ateljé Julian. Maria Wiiks brev till de hemmavarande utvisa, huru hon från morgon till afton var upptagen där bland likaledes arbetande kamrater. Det gällde att uppbjuda alla sina krafter för att lära, för att söka sig väg framåt på sitt eget vis inom konstens omätliga rike, och samvaron med på samma sätt arbetande kamrater sporrade helt naturligt ytterligare till tävlan med dem. Under sin studietid i en elevateljé kan en elev lära sig mycket av begåvade och framstående kamrater, både genom att se det arbete de utföra och genom att under den dagliga samvaron få del av deras åsikter och uppfattning 0111 konst. Och vare sig det då sker i samstämmighetens tecken eller under motsägelse och kritik, kan en nykommen konstadept ha nytta av kamratskapet i ateljén och kan måhända även bland dessa kamrater någon gång finna vänner för hela livet.

Bland dem som samtidigt med Maria Wiik studerade i ateljé Julian var den kända ryska målarinnan Marie Bashkirt-seff. 1 en serie dagböcker och brev, som efter hennes dödutgivits i flere upplagor, visar hon sig även som en begåvad skriftställarinna. Pä ett mycket personligt och mycket livfullt sätt låter hon där både lärare och elever i ateljé Julian framträda, i det hon skildrar det intensiva dagliga arbetet under kamratlivets sporrande tävlan och dess många stridiga viljor, som ofta gjorde kamraterna till rivaler. Marie Basli-kirtseffs skildringar ge alldeles ypperliga bilder av den studiemiljö, i vilken Maria Wiik arbetade.

Tiden tycktes flyga bort och maj månad stod för dörren med all den tjusning som våren för med sig, då den klär Paris och dess omnejd i blommor och grönska. I följande brev beskriver Maria Wiik, huru hon och hennes syster kommo ut till den stora vårfirningen i Versailles.

Paris den 11 Maj 1876.

1 det brevskrivarinnan tackar sin hemmavarande syster för ett nyss emottaget brev, säger hon sig dock vara så trött att hon »knappast orkar tänka. Jag har nyss kommit hem från ateljén och dröjt en hel timme på vägen, ty min ena fot är nu återigen så sjuk att jag är tvungen att gå så långsamt. Mina fötter voro redan så bra och jag var helt glad att det gått så fort, men nu har jag troligtvis överansträngt dem genom att gå för mycket.»

Lyckligtvis finnes för tillfället i Paris en landsman, dr Sivén, som genom massage försöker bota de ansträngda fotterna, och Maria återvänder i brevet till planerna för sitt arbete: »Jag har nu börjat måla på ateljén och även här hemma.» Men sedan tillägger hon: »Vi hava tänkt att resa härifrån den sista juni, gärna skulle jag hava stannat här en månad till för att få måla litet mera, nu hinner jag knappast komma in uti det, innan jag skall bort...

Å andra sidan tycker jag att det skall bliva rätt skönt att få komma hem och riktigt få vila ut en tid.»

Här blev brevskrivarinnan avbruten av dr Sivén, som kom för att gnida hennes fot. Följande dag fortsätter honbrevet med att omtala, huru hon och hennes syster föregående söndag i sällskap »med Sivén, Selim [professor S. Lemström] och Lindholm» varit utresta till Versailles för att se de stora vattenkonsterna spela. Varje år den första söndagen i maj sättas de efter det långa uppehållet under vintermånaderna åter i gång, och då resa massor av parisare och främlingar, som vistas i deras stad, till Versailles för att se det magnifika skådespelet, som återför dem till Ludvig XIV:s tider.

Ur hennes brev framgår också, att man där hemma hade ställt ut några av hennes teckningar på Konstföreningens vårexposition, men hon är föga nöjd härmed och skriver:

»Jag tycker att det är tråkigt att mina gamla ritningar skola sättas på exposition, då jag här har nya och mycket bättre. 'Men kanske kunna de bytas om, då jag kommer hem. Jag får nu lov att säga dig godnatt ehuru det ännu ej är så sent, men jag har ännu alla mina penslar att tvätta och göra i ordning till i morgon, då jag åter skall tidigt upp. Du må tro att jag har svårt att laga mig upp så tidigt, det påminner mig alldeles om den tråkiga skoltiden. Om söndagarna njuter jag, ty då får jag sova i ro, men om måndagarna då är det värst, ty då skall jag begiva mig av härifrån redan kl. 7 för att få god plats i ateljén. Och då får jag sitta hela förmiddagen utan mat, ty jag hinner ej dricka kaffe förrän jag går.»

III.

Sedan de båda systrarna Wiik på sommaren 1876 återvänt hem från Paris, vistades de några veckor på Botby i Helsinge. Botby ägdes av deras kusin kommunalrådet J. Lindroos, och Maria har under de många somrar hon tillbragt där målat flere tavlor och studier.

Under förra delen av år 1877 vistades hon hemma, men på hösten begav hon sig ånyo till Paris — denna gång ensam — och arbetade sedan ända till sommaren 1878 i Académie Julian, där hon till studiekamrat fick sin landsmaninna, målarinnan Amélie Lundahl.

I ett brev, skrivet den 16 december 1877, omtalar Maria för sin mor, huru hon och hennes kamrat nu inrättat sitt livi Paris endast med hänsyn till arbetet hos Julian och huru nöjd hon är över att inte längre vara bunden av måltidstimmar och sällskapsliv i en familj eller ett pensionat. Hon och Amélie ha hyrt rum i ett av de små billiga hotellen på vänstra Seine-stranden. Tidigt om morgonen gå de till ateljén, där de arbeta efter levande modell både under för- och eftermid-dagstimmarna, frukost och middag äta de på något litet crémerie i närheten och återvända hem till hotellet först omkring kl. 7 på aftonen.

Då de varit borta hela dagen, äro deras rum naturligtvis vid hemkomsten kalla och det gäller därför att genom eldning ännu förskaffa sig en smula värme på kvällen. Vintertid voro rummen i de små föga komfortabelt inredda hotellen i Paris vanligtvis både kalla och dragiga och den värme, som en brasa kunde skänka, varade knappt längre än till dess brasan brunnit ned.

Men brevskrivarinnan omtalar för sin mor, att hon och hennes kamrat funnit på ett alldeles utmärkt värmemedel för att motverka den fuktiga och råa vinterkylans skadliga inverkan, och det är »en liten kopp kaffe».

Under vintern och våren 1878 fortsätter Maria Wiik och även Amélie Lundahl sina studier i Académie Julian. Och då, såsom vanligt var i Académien, på våren en medalj utdelades för dess mest framstående elevs arbete, tillföll den denna gång Maria Wiik. Marie Bashkirtseff, som omnämner detta i sin »Dagbok», anser att M:IIe Wiik väl förtjänade denna utmärkelse.

Till sommaren reste konstnärinnan hem. Och på Konstföreningens utställning detta år exponerade hon fem svart-kritsteckningar, om vilka C. G. Estlander i en redogörelse för »Finska Konstföreningens exposition» skriver i Finsk tidskrift:1)

»Hennes fem modellstudier på denna utställning äro rent av förträffliga, och vi känna dem som av allt det exponerade

') Finsk tidskrift, 1878 s. -157 f.Porträtt av professor Johan Lindberg. Omkr. 1878.

helst ville besitta ett par av dem. Det är icke blott det målande föredraget utan än mer den enkla och rena karaktärsteckningen, som ger dem ett högt värde. En äldre och yngre kvinnlig modell hava tydligen erbjudit även välformade anletsdrag och genom en säker rörelse med sin svarta trollstav ger tecknarinnan åt den förra en drottnings min och hållning, åt den senare uttryck av besinningsfullt själsliv, men hennes talang framstår måhända än större, då hon framletar det dugliga i mindre vällottade anleten och låter oss se något fängslande hos det som i naturen skulle törhända före-Barnporträtt av Elsa Lindberg. Omkr. 1878.

faila oss rätt oangenämt. Denna idealitet i uppfattningen och behagfulla renhet i utförandet ger anledning att tro att mången skall gärna vilja anförtro sig ät fröken Wiiks svart-kritskonst.»

Pä hösten 1878 återfinner man konstnärinnan i Paris. Hon hade da fått ett av statens konstnärsstipendier och kunde nu hela den följande vintern fortsätta sina studier hos Julian och där måla under Tony Robert-FIeurys ledning.

Men då sommaren kom följande år, begav hon sig icke hem till Finland, utan slog sig ned på den lilla orten Veulesi Normandie för att på hösten återvända till Paris och sedan hela vintern 1880 arbeta dels hos Julian, dels på egen hand i en ateljé, som hon hyrde tillsammans med en av sina studiekamrater. Här målade hon sin friska, käcka bild av den lilla italienska flickan »Marietta», med vilken hon sedan, då i slutet av mars de för årets Salong avsedda konstverken skulle inlämnas, gjorde ett försök att deltaga i den stora uppvisningen. Försöket lyckades och Maria Wiik hade glädjen att på vernissagedagen återse sin tavla såsom ett av de 2,000 konstverk, som av juryn antagits bland ett antal av omkring 8,000 inlämnade.

Sommaren 1880 tillbragte hon åter hemma och stannade sedan kvar i Helsingfors hela hösten ävensom vintern och våren 1881, under vilken tid hon var tjänstförrättande lärare i Konstföreningens ritskola.

Men samtidigt var hon även träget upptagen av sin målning; särskilt finnas från denna tid att anteckna flere porträtt. Maria Wiik blev ju småningom en av våra mest kända och uppskattade porträttmålare och det är en ståtlig rad av medmänniskor — män, kvinnor och barn — hon med sin fint förstående blick analyserat för att kunnigt och säkert fånga på duken. En del av porträtten har hon utfört på uppdrag av korporationer och läroverk; i flere skolor, både i Helsingfors och i landsorten, finner man av Maria Wiik signerade porträtt. Dessa — om man får kalla dem så — officiellaPorträtt av fröken Hilda Wiik. 1881.

porträtt äro utförda i oljefärg, medan bland porträtten, som ägas av privatpersoner, även finnas flere målade med de lättare och luftigare ehuru icke lika solida pastellfärgerna.

Men på hösten 1881 styrde konstnärinnan åter kosan till Paris, där hon hyrde en ateljé och installerade sig för vinterns arbete. Det främsta resultatet härav vart genrebilden »L’oeuf cassé», som återger en lekande liten flicka, ivrigt upp-tagen av att sammanfoga krossade äggskal. Ämnet för framställningen hade målarinnan fått en dag, då hon som vanligt åt frukost i sin ateljé och efter maltiden såg sin lilla modell ivrigt sysselsatt med det konstiga problemet. Tavlan exponerades på Salongen 1S82, här hemma blev den aldrig utställd, emedan den i Paris fann en köpare från Amerika.

En annan tavla, som Maria Wiik likaledes ställde ut pa Salongen 1882, var ett porträtt av hennes äldre syster Hilda. Denna lilla fina karaktärsbild är ett av de yppersta porträtt hon målat och vittnar både om hennes livfulla inlevelse i den uppgift hon ställt för sig och om den förmåga hon redan vunnit att med sin pensel i linjer och färger behärska det material, genom vilket hon under sitt livs oavlätl.iga konstnärliga arbete skulle vinna uttryck och utveckling för sin egen personlighet. Porträttet av Hilda Wiik målades 1881 hemma i Helsingfors i Marias ateljé i familjens villa i Brunnsparken och medfördes sedan av målarinnan till Paris.

Till sommaren 1882 vände hon åter hem, där hon stannade hela hösten och förra delen av vintern 1883, ivrigt upptagen av sitt arbete, varjämte hon även undervisade några privatelever i målning.

Jämte några porträtt, utförda dels i oljefärg, dels med pastellkritor, målade hon nu en större duk, som hon kallat

»Karderskan» och som framställer en ung flicka kardande ull. Såsom kamrat i ateljén hade hon Helene Schjerfbeck, som även vistades hemma denna vinter och höll på med en stor tavla. Då de båda konstnärinnorna fått var sin tavla färdig, begåvo de sig i början av mars till Paris och förde tavlorna med sig i förhoppning att få dem utställda på årets Salong.

Det var energiskt gjort. En lång resa vintertid är ju intet nöje och deras färd, som gick över Petersburg, var både tröttande och besvärlig. Men sin mödas lön fingo de, då deras tavlor antogos av utställningens jury. Och sä voro de ju nu själva åter i Paris — målet för så många konstnärers åtrå och heta längtan.I Paris hyrde de bada målarinnorna tillsammans en ateljé, där de arbetade under våren och ända till midsommartiden. På sommaren 1883 skulle i Köpenhamn en stor konstutställning äga rum och Maria Wiik hoppades kunna deltaga i den med den tavla hon nu höll på med i Paris. Men plötsligt strejkade hennes italienska modell och förblev försvunnen; hon hade rest hem till Italien och lämnat de konstnärer, för vilka hon poserat, i sticket just under den brådaste arbetstiden före Salongens öppnande. Maria skriver i ett brev till sin syster, att pä hennes tavla modellens huvud redan var nästan färdigt, för händer, armar och kläder hade hon försökt en annan modell, men det hela gick inte ihop, och trött efter sitt myckna arbete och uttråkad genom missödet med den trolösa modellen måste målarinnan avstå från sin plan.

Denna sommar ville Maria Wiik tillbringa på landet i Frankrike. Hon hade fått den glada underrättelsen, att man därhemma tilldelat henne ett konstnärsstipendium för fortsatta studier i utlandet. Nu inväntade hon pengarna i Paris för att sedan i början av juli begiva sig till Bretagne, dit även Helene Schjerfbeck beslutat resa. Innan de lämnade Paris, fingo de dock vara med om en mycket intressant konst-närsfest, som Maria skildrat i följande livfulla brev till sin syster:

Paris d. 17 Juni [2SS.3].

».... Sista lördag fingo vi ett kort från Lina [Runeberg] där hon inbjuder oss till den lilla fest, som Walter samma afton ämnar tillställa i sin ateljé i anledning av att lians fars monument nu var färdigt. Ateljén var på det festligaste dekorerad, alla statyer, som blott hade en ledig hand, liöllo ljus i dem och kandelabrar av lera (för tillfället gjorda av Walter) omvirade med blommor. För taket hade han även gjort en krona, från vilken under aftonens lopp utom en myckenhet stearin även nedföll stora lerklumpar på matbordet. Runt omkring väggarna funnos medaljonger med namnen på nordens förnämsta skalder och litteratörer. I fonden stod figuren för sockeln, föreställande Finland. Jag tycker mycket om den, något så enkelt, kraftfullt och känsligt liar lian aldrig gjort förr, han börjar allt mer och mer bli realist i sina arbeten.Då monumentet ännu är i vacker blågrå lera, tog det sig mycket bra ut mot ett rött draperi. En vacker idé är att han lagt en björnhud över hennes huvud, den faller ned över ryggen och är med tassarna hopbunden över bröstet.

Mitt på golvet stod dukat ett långt bord, dekorerat med en mängd blombuketter och dessutom vid vart och ett kuvert en liten blomknippe att fästa på sig som festmärke.

Till min stora glädje upptäckte jag genast Björnstjerne [-[Björnson]-] {+[Björn- son]+} och Lie vardera med familj. Fru B. ser ut som en kejsarkrona, lika grann, hård och i saknad av doft. Fru L. är så mycket behagligare. Av finnar voro där utom Helene [Schjerfbeck] och undert. herr Kleineh, Wallgren med fru och Stigell. En norsk konstkritiker och poet herr Aubert, en svensk (den tråkigaste i församlingen)

herr Svedbom, som jag tror musikmänniska Vidare voro

där fröknarna Kielland och Backer, et voilå tous!

Efter att ha småpratat i knut och förtärt ett och varje smått och gott, satte vi oss till bords, och vart detta för mig idealet för en sittande bordstillställning. Att börja med: inga skrivna lappar, inga numrerade människor, man satte sig var man ville, och så kom sig att jag befann mig på en packlår, ganska hög, men mittemot Björnstjerne, och jag var särdeles belåten. Då en ateljé vanligtvis är fattig på stolar, hade Lina gjort divaner av allt vad hon fått tag i, upp- och nedvända lådor med mattor på.

Där var endast kalla rätter och Lina försvann ofta i en liten skrubb bredvid och kom därifrån ut med faten. Walter

bad på förhand om ursäkt för uppassningen, ’ty betjäningen hade’, som han uttryckte sig, 'fått lov att gå ut i anledning av festen’.

Var och en hade endast dl glas, därför hette det: 'drick ut ert rödvin så får ni vitt vin’, och så igen: 'drick ut edra glas så får ni kaffe’. Vi hade ej suttit många minuter, förrän Björnstjerne steg upp och höll ett dundrande tal till Runeberg och Finland. Han började med att här var så många 'sammenträff', som han ville kalla 'livspoesi', det händer ofta att ett helt folk reser sig upp och säger: vi vilja ha vår skalds staty, men det händer endast en gång vart hundrade år att de säga, och lians son skall göra den, detta är livspoesi’! Han talade om det unga Finland, så ungt att hon här är framställd såsom en 16-års flicka, men stark under sin björnhud. Han slutade med att intet land står så 'äventyrligt' som Finland, men han var säker på dess framgång och önskade 'det all lycka'! Det var ett väldigt tal och, framsagt med en sådan stämma, felade det ej att göra sin verkan. Jag önskar livligt att jag kunde citera hela talet ord för ord, men det är ej värt jag försöker, ty då från det sublima till det löjliga etc. etc.Det var intressant att observera honom, då han talte. Han bleknade lätt, fick ett mycket strängt och skarpt drag kring munnen, hans ljusgrå ögon försvunno under de buskiga ögonbrynen, endast en genomträngande svart pupill blixtrade fram.

Efter honom uppsteg herr Aubert och bad att få uppläsa några verser, som han för tillfället skrivit 'till Suomi’. Verserna voro mycket vackra, men de hade vunnit på att bli framsagda av någon annan, ty karlen hade den olycksaligaste käringstämma. Kom så turen till den vänliga Jonas, han talade om huru folken i de äldsta tider endast förstodo att dö för sitt land, men det kunna även djuren, nu har intelligensen lärt oss att leva för vårt land. Hans tal var allt igenom poetiskt och vackert. På ett genomfint och humoristiskt sätt tackade Walter dem, han sade, att det endast varit hans mening att anställa ett enkelt 'stöbegille’, 'och nog har jag försökt göra det så trevligt som möjligt för er’, varvid han såg på sina tillrustningar i ateljén, 'men så kommer ni hit och håller sådana storartade tal. — En gång i afton har jag dock känt mig stolt och det var, när jag såg eder alla troppa upp hit till ateljén; då tänkte jag, du är dock en fans till karl som har sådana bekantskaper, men när ni sedan började med edra tal då kände jag mig så liten, så liten att jag helst krupit under bordet, om jag ej varit rädd att gå miste om något.’

Lie, som blev allt mer och mer livad, höll flera tal och slutligen ett till Backus och glädjen. Detta gav åter Björn, anledning att uttala sig emot den glädje, som härflyter ur vinet, han har för längesedan avlagt att dricka punsch och hoppades att den tid en gång skulle komma, då man ej behövde dessa medel för att vara glad. Alla kommo dock överens om att det endast är i en ateljé en sådan glad feststämning uppstår, som härskade där för tillfället.

Den första som bröt upp var naturligtvis Björn. ’Nu gå vi Jonas, om vi vilja uppfostra ett sunt släkte’. Men Jonas gick ej, han skålade ännu länge efteråt. Den som ej heller tycktes ha Björns, viljekraft var Kleineh, han blev så ytterst livad mot slutet att han slog sin glace-tallrik i golvet men fick i ett glas i stället.

Ett mycket behagligt minne har man av denna fest. Jag skulle aldrig mera gräla emot att gå på bjudningar, ifall det bjöds på sådant sällskap. Allt vad de säga ger en något att tänka på, och om det ej alltid är så nya sanningar, så bliva de dock sagda på ett nytt och originellt sätt, det är i mitt tycke roligare att höra dem än att läsa dem. Björn, tyckes ha mycket hög tanke om finnarna, om deras kraft och förmåga, det är ett mycket intressant folk men vi känna dem icke, berättade han åt svensken, som höjde på axlarna.Herr Aubert frågade mig, vems porträtt det var jag liade på salonen, han förutsatte att det måtte vara mycket likt ’det syntes liani så gott om det’. Han hade sett Wiik i en norsk avis och varit övertygad om att det ej kunde vara ett finskt namn och givit sig mycken möda, innan han fått reda på att det skulle vara Wiik, ty som han nu även kommer att kritisera de nordiska konstnärerna på salonen, håller han på att skriva namnen rätt.» —

Den IS.

»Jag känner mig ganska olycklig för närvarande, är ägare av tva stora dyra ramar och två daliga tavlor, som jag ej vet var jag skall göra av med. Det är första och sista gången jag skall följa råd, då de äro emot min egen åsikt, såsom nu att måla stora tavlor. Att måla en stor duk med litet på är alls icke bevis på mod men på ren dumhet; att sända till Köpenhamn är nu försent och vore det även tid, kunde jag ej sända den sådan den är.»

IV.

För den unga konstnärsgenerationen i Frankrike liksom också för de talrika unga konstnärer, som från andra länder i slutet av lS70-talet och under hela det följande årtiondet strömmade till Paris för att se konst och lära sig dess uttrycksmedel, stod den geniale målaren Jules Bastien-Lepage som föredöme och som den mästare, vilken de främst emottogo impulser och lärdomar av. Tyvärr dog lian redan 1885 vid en ålder av endast trettiosex år. Men han hade i alla fall hunnit utöva ett avgörande inflytande på sin samtids konst. Både i fråga om naturuppfattning ocli utförande var han en omutlig verklighetsskildrare och förde konsekvent målarkonsten ut till naturalism och fr i luftsmålning. Han var son till ett enkelt bondfolk i Lorraine, tillbragte själv hälften av året på landet och målade där under omutlig strävan efter natur-sanning sina friluftsbilder med motiv ur folkets liv.

Om det franska måleriet mellan de båda världsutställningarna 1878 och 1889 skriver Georg Nordensvan1):

‘) Georg Nordensvan: Svensk konst ocli svenska konstnärer i I9:de Århundradet, II, s. 264.»De traditionella historiska, klassiska och allegoriska motiven levde allt fortfarande, men det var inte längre de som angåvo tonen och visade vad man ville och vad man sökte. Nu målades i stor utsträckning bönder, jordarbetare, pota-tisplockerskor på fältet, bränslesamlare i skogen, nu målades sådana motiv ur pariserlivet som husbygge, gatläggning, stenforor, kommersen i hallarna, sjuksalar, operationer ... Det moderna livet ocli ej minst det dagliga arbetet håller på att erövra konsten ...

Måleriet har växlat färg, en helt ny luft har trängt in i Salongens utställningstavlor. Tavlornas traditionella varma, feta, mustiga färger ha försvunnit, blonda toner dominera, blått, violett, ljusgrått. Över hela linjen går strävan till ljus och luft och till brett behandlingssätt, till realism och illusion. En målning skall ge ett stycke verklighet, den skall slå hål i väggen, skall ge intryck av en utsikt genom ett öppet fönster ....»

Det var från målaren Manet och de s. k. impressionisterna ropet »ljus och mera ljus» i färgen hade utgått; genom de blonda ljusa färgskiftningarna och de luftiga förtoningarna skulle ljuset föras in i målningen. Ateljédörrarna slogos upp på vid gavel, och konstnärerna flyttade staffliet ut i naturen, där ljuset helt fick bryta fram och målaren kunde studera färgernas otaliga nyanser och skiftande liv.

Målarkonstens utveckling hade sålunda fört bort från den tidigare romantiken till naturalism och den i samband med denna stående impressionismen med de speciella kraven pa färggivningen och ljuseffekterna. Naturalismen fordrade främst att konstnären skulle utföra allt vad han målade »på platsen»; han skulle icke återge annat än det han själv sett och erfarit, allt måste utföras och fullbordas omedelbart efter den levande modellen eller vid landskapsmålning efter det stycke natur, som ögat kunde överblicka.

Tidigare hade ju det vanliga förfarandet varit att landskapsmålaren utförde skisser och studier ute i naturen föratt sedan med ledning av dessa måla tavlorna inne i ateljén. Detta var Diisseldorfskolans och i anslutning därtill även de nordiska konstnärernas arbetssätt. Också de franska landskapsmålarna hade förfarit på samma vis, tills den grupp av genialiska nydanare, som i mitten av 1800-talet bodde ute i den lilla byn Barbizon i närheten av Fontainebleau, genom det de skapade under ständig samvaro med naturen visade vägen till den direkta friluftsmåjningen.

Men det var inte blott landskapsmålaren, som sålunda målade sina tavlor ute i naturen, också figurmålaren ställde nu upp sina modeller där och fick sålunda genom luften och solen nya problem att lösa, medan den ofta snabbt växlande belysningen krävde dristighet och säkerhet i uppfattning och penselföring.

Midsommartiden, då det blev hett och kvavt i Paris, medan solen baddade så att gatornas asfalt mjuknade och människorna helst sökte sig över till skuggsidan av gatan för att finna skydd och svalka, strävade alla, som det blott kunde, att komma från staden till landsbygden. Årets Salong stängde sina portar och konstverkens upphovsmän och -kvinnor eller köparna, som förvärvat dem på utställningen, fingo avhämta dem. Det gällde då för konstnärerna att draga ut till nytt arbete och nya friluftsstudier.

Flere av de nordiska konstnärer och konstnärsämnen, som en längre tid kunde vistas i Frankrike, stannade där

även under sommarmånaderna och uppsökte då gärna någon på längre eller kortare avstånd från Paris belägen ort, där de tyckte sig finna gynnsamma betingelser för sitt arbete och där levnadskostnaderna så gott sig göra lät kunde pressas ned i nivå med den oftast mycket magra kassan.

En av de franska bygder, som både i fråga om natur och folk hade mycket egenartat och intressant att bjuda såväl franska som utländska konstnärer, var Bretagne.

Denna del av Frankrike, som omgiven av hav på tre sidor skjuter ut i Atlanten, förde ett från den övriga delen av landet i flere hänseenden avskilt liv. Befolkningen, som tillstörsta delen är av keltiskt ursprung, använde sitt eget språk, ännu på 1880-talet funnos där äldre personer, som varken talade eller förstodo franska. På den tiden buros allmänt både av gamla och unga de vackra bretagneska folkdräkterna, en fröjd för målarögon: kvinnorna hade veckrika mörka kjolar, stora vita kragar och huvudet inramat av den skira vita mössan, allt mer eller mindre prytt av spetsar och broderier; till männens dräkter hörde knäbyxor och den korta svarta jackan med den vita kragen kring halsen, därtill för allesamman, både män, kvinnor och barn, träskor på fotterna. Såväl folklivet som naturen kunde här ge målaren rikt utbyte, och genom havets inverkan voro vintrarna i allmänhet så milda att konstnärerna även vintertid kunde sitta ute och arbeta.

Det var till Bretagne Maria Wiik styrde sin färd, då hon i början av juli 1883 bröt upp från Paris. Hon vistades dels i den lilla kuststaden Concarneau, dels i den ett stycke längre inåt landet liggande lilla staden eller byn Pont-Aven. Även Helene Schjerfbeck följde med till Bretagne, där de båda konstnärinnorna sedan stannade under sommaren samt hela hösten och vintern — huvudsakligen vistades de i Pont-Aven.

Bretagne uppsöktes — som sagt — vid denna tid av talrika konstnärer av olika nationalitet. Livet här i den avlägsna landsbygden gestaltade sig ju i flere avseenden gynnsamt för deras arbete. Dagarna kunde från morgon till kväll utnyttjas för arbetet med pensel och ritstift, under måltiderna kunde man sammanträffa med sina vänner vid matborden och på kvällarna gavs det sedan ny möjlighet att tillbringa en stund i sällskap med yrkeskamrater.

Några svårigheter att finna modeller mötte vanligtvis inte heller. Gamla män och kvinnor skaffade sig gärna en liten inkomst genom att »posera» för konstnärerna. Och bland de talrika smutsiga och okynniga barnen, som drevo omkring på vägar och stigar, funnos flere ypperliga modeller, ifall de kunde infångas och tämjas. Den lilla gossen Tamec och den lilla pratsamma och roliga flickan Fine voro övade och väl-kända modeller, ofta använda av dem bland våra konstnärer, som någon tid uppehöllo sig i Pont-Aven.

Men i allmänhet existerade nog varken hos den vuxna befolkningen eller hos barnen nagra välvilliga eller respektfulla känslor för främlingarna, som gingo omkring med målarskrinet i handen och den lilla tältstolen på armen. Man ville visserligen gärna ha de pengar, som främlingarna förde med till orten, men eljes föreföll det nog som om främling och fiende här varit bra nog liktydiga begrepp. Mången gång kunde det hända att, då någon av de främmande konstnärerna på gatan gick förbi en skock pojkar, plötsligt bakom hans rygg några gälla pojkröster skreko: »chien anglais!», medan stenar susade kring honom. — Alla främlingar ansågos självfallet vara engelsmän.

Maria Wiiks mest betydande arbete under hennes vistelse i Bretagne blev den stora friluftstavla, som hon målade i Pont-Aven och kallade »Ett hinder».

1 tavlans förgrund står en liten gosse med sin lilla kärra framför en gärdesgård av stora stenar. Med ryggen vänd mot åskådaren håller han huvudet litet nedåtlutat, men lyfter den vänstra armen upp mot sitt bortvända ansikte. Han gör det för att avtorka sina tårar och orsaken till dem är att han inte förmår komma över det höga stängslet upp till den andra sidan, där en liten flicka sticker fram sitt leende ansikte. Hon räcker ut sina båda små armar för att hjälpa gossen, men armarna äro alltför korta, det finnes ingen möjlighet för henne att hjälpa den lilla kamraten över hindret.

Ämnet för framställningen är endast en obetydlig liten episod ur barnavärlden och det dagliga livet, målarinnan har måhända sett den eller någonting liknande under sina vandringar i den lilla staden eller dess omnejd. Men huvudsaken var ju heller icke den lilla historien; det väsentliga och mest betydelsefulla var att bilden framträdde

som friluftsmålning. Färgen är frisk och utförandet säkert vid behandlingen av terrängen, där den lilla gossen blivit inställd i grönskan motbakgrunden av de stora gråa stenarna i muren, som utgör »hindret». Penselföringen är rask ocli den lilla gestalten, som med sin röda mössa på huvudet sätter in litet färg i förgrundens gröna och gråa toner, är väl tecknad. Och uppe ovan den gråa muren ses den liila flickans huvud med det yviga mörka håret och hennes framräckta små armar, som kraftigt stå mot den ljusa rymden.

»Ett hinder» utställdes våren 1881 på Salongen i Paris. Da konstnärinnan följande vår med denna tavla deltog i Konstföreningens sedvanliga arliga tävlan »för yngre konstnärer», belönades hon med l:sta priset — de s. k. »trettio dukaterna».

Under sommaren 1885 försiggick i Helsingfors en för davarande förhållanden hos oss stor konstutställning, omfattande både målarkonst, skulptur och arkitektur. I tidningarna från denna tid upplyses man om att utställningen tillkommit genom beslut av Kejserl. senaten och att det skett i syfte att uppmuntra den inhemska konsten och egga konstnärerna till fortsatt intensivt arbete genom att de goda resultat, som under de närmast förflutna tio åren vunnits, samlade skulle framvisas för allmänheten. I en inbjudning, som av utställningens bestyrelse riktades »Till Finlands konstnärer och konstnärinnor», framhålles också uttryckligen, »att den unga finska konsten under senaste tid gjort icke ringa framsteg».

Orsaken till att utställningen ägde rum vid denna tid på året far man antagligen söka däri att Alexander III med familj skulle besöka vårt land sommaren 1885. Man hoppades få förevisa utställningen för de höga gästerna, vilket även skedde i början av augusti, då expositionen, som var förlagd till Riddarhuset, besöktes av den kejserliga familjen jämte svit.

I en statlig »Illustrerad katalog till finska konstutställningen 1885» ges en förteckning över de utställda konstverken — till antalet 307 — ävensom några korta biografiska uppgifter om konstnärerna, och härtill ansluta sig trettio enkomför detta ändamål utförda illustrationer efter de utställande konstnärernas originalteckningar. Katalogen meddelar också, att prisbelöningarna till utställarna skulle bliva »Guldmedalj» och »Mention honorable med diplom».

Maria Wiik utställde följande i oljefärg utförda genrebilder och porträtt: »Marietta» (målad 1880), «Porträtt av frk. Hilda Wiik» (1881), »Elsa» (1882), »Ett hinder» (1884), »Frukosttimmen» (1881), samt i pastell: »Porträtt av frk. Marie Mechelin» (1883) och »Sarah» (1885). Därjämte voro två av hennesiden illustrerade katalogen avbildade tavlor återgivna efter av henne utförda pennteckningar. För de utställda arbetena belönades målarinnan med »Mention honorable».

Efter en tids vistelse hemma, varunder konstnärinnan för det mesta upptogs av porträttmålning, reste hon på våren 1886 åter ned till Paris, där hon denna gång dock icke hyrde någon egen ateljé. Det hon ville var att åter se konst, främst Salongen, då den som vanligt öppnade sina dörrar i början av maj. Och även de stora museernas av henne ständigt med glädje studerade konstskatter ville hon återse, hon kände att hon måste och behövde se stor konst. — Från denna Parisvistelse kan dock antecknas en liten fin oljemålning, som konstnärinnan utförde i sitt hotellrum och kallade »Utsikt genom fönstret». Den återger några i en vacker, fin luftton insvepta röda och grå murar i den gamla stadsdelen invid Panthéon.

1 Paris sammanträffade Maria med sin syster Anna, som sedan början av året vistats här för språkstudier. Då sommaren kom, reste de båda systrarna upp till kusten och slogo sig för några veckors tid ned i byn Carolle i närheten av den lilla staden Granville invid gränsen mellan Normandie och Bretagne. När de i augusti skulle resa hem, begåvo de sig till Le Havre för att sedan sjöledes fortsätta till Hamburg. Vid avfärden från den stora sjöstadens hamn råkade de emellertid av misstag gå ombord på en annan båt än den de haft för avsikt att resa med. De upptäckte attdebefunno sig på en stor lastångare, som över världshaven kommit från tro-pikerna och som nu på sin färd till Hamburg endast anlöpt Le Havre. Lyckligtvis betydde denna förväxling av båtar rakt ingenting. Fröknarna Wiik kunde tryggt stanna kvar ombord; färden gick till Hamburg i alla fall och på den stora båten funnos även några hyttplatser för passagerare. Det blev en mycket angenäm och rolig färd, som båda systrarna senare ofta med förtjusning beskrivit för sina vänner. Hytterna voro rymliga och bekväma, maten var

utmärkt och de båda damerna, som voro de enda kvinnliga passagerarna ombord, bemöttes på det mest uppmärksamma och höviska sätt. En högst ovanlig förströelse erbjöds dem även därigenom att en del av den stora båtens last bestod av — en mängd levande djur från tropikerna, avsedda för den stora zoologiska trädgården i Hamburg. Här funnos många olika slag av fyrfota djur, bland vilka det remarkablaste torde varit »världens minsta elefant»; papegojor och andra exotiska fåglar lyste i grannaste färgprakt och en mängd apor bidrogo genom sin rörlighet och sina löjliga upptåg till att underhålla och roa passagerarna. Då den stora laståmgaren på vägen även anlöpte en holländsk hamn samt låg ett par dagar i Zaandam, kunde resenärerna göra ett mycket intressant besök i de utomordentligt rika konstsamlingarna i Amsterdams Riksmuseum. Målarinnan hann även taga fram sitt färgskrin och sina penslar för att, sittande på den stora båtens däck, lägga upp en frisk liten färgstudie av skeppsvarvet och stranden vid Zuidersee.

Från de två följande åren, då Maria Wiik vistades i sitt hem i Helsingfors, finnas att anteckna flere av henne målade porträtt. De mest kända av dessa äro porträttet av sångerskan Ida Basilier-Magelsen, utfört för Finska teatern (1887), och det utmärkta porträttet av Finska Konstföreningens intendent B. O. Schauman, målat på uppdrag av Konstföreningen (1888).V.

I början av år 1889 återfinna vi Maria Wiik i Paris. Tillsammans med sina vänner, målarinnorna Helene Schjerfbeck och Ada Thilén, hyrde hon denna gång egen ateljé, men besökte därjämte även någon kortare tid Bouvets elevateljé, där den berömde konstnären Puvis de Chavannes undervisade. Efter sitt trägna porträttmålande hemma kände hon sig säkerligen fri och glad över att åter i Paris få inrikta sig enbart på fortsatta naturstudier. Ty huru fri och självständig en porträttmålare än försöker ställa sig i förhållandet till sina modeller, är han dock bunden av vissa hänsyn på ett annat sätt än då han under naturstudiet i förhållande till modellen enbart far söka uttryck för sitt eget konstnärstemperament och det som för konstnären är det viktigaste: i sin konst finna uttryck för sin egen natur.

Året 1889 var den stora världsutställningens är, då människor från olika länder och världsdelar strömmade till Paris. En sådan massinvasion medför helt naturligt mycken oro och många omställningar i det dagliga livet för ortsborna och personer inställda för en längre tids vistelse på orten. Den erfarenheten måste även våra konstnärinnor göra, och en av dem skrev hem, att Paris »var som förpestat av idel folk».

Omkring den 1 juli reste Maria Wiik jämte Helene Schjerfbeck över till England, där de ämnade slå sig ned vid kusten för någon tid framåt. Den lilla staden St. Ives, belägen i sydligaste delen av Cornwall i närheten av Landsend, var en av konstnärer omtyckt och gärna uppsökt ort, vars milda havsklimat ansågs angenämt och gott för hälsan och tillät friluftsmålning även under vintern.

Det var här i St. Ives Maria Wiik målade en av sina bästa och finaste, ja, man kan gärna säga den yppersta av sina genretavlor, som hon kallat »Ut i världen». Bilden visar oss en ung flicka, som står och häktar ihop sin enkla klänning, redo till att bege sig bort från hemmet på den osäkraUt i världen. 1889.

färden ut i den okända världen. Bakom henne i det torftiga rummet sitter hennes gamla mormor med bibeln uppslagen i knäet och ser tankfullt och med ålderdomens resignation pa tillrustningarna för avfärden, som skall lämna henne ensam kvar i det ödsliga, tomma hemmet.

Den djupa och livsvarma människoskildringen i denna bild kan icke undgå att väcka åskådarens livliga intresse och beundran. Man mottar ovillkorligt ett starkt intryck av tavlans stämning, i vilken gömmes både den gamla kvinnans vemodiga undergivenhet och den unga flickans ljusa förhoppningar. Utförandet är säkert och insiktsfullt, både färgval och penselteknik vittna 0111 huru väl konstnärinnan behärskat sina uttrycksmedel. Färgerna i tavlan ha stämtsfint mot varandra och ljusbehandlingen är förträfflig. De bada känsligt och vackert uppfattade och återgivna gestalterna äro insvepta i en fin luftton; kraftigt men ändå mjukt star flickan fram i halvskugga mot fönstrets vita jalusier och mot den vita duken på bordet, varpå tekannan och brödet till en sista enkel avskedsmåltid i hemmet blivit framsatta. Bakgrunden är förträffligt hållen och later mot sina ljusare lufttoner den unga flickgestalten i den mörka klänningen omedelbart stiga fram såsom tavlans förgrundsfigur, medan den gamla kvinnans litet böjda gestalt i den grå dräkten bildar en vackert avtonad motsättning härtill. Den

enhetligt enkla färgskalan bidrar också till att giva bilden en fängslande intimitet och fördjupning i karaktärsskildringen.

Tavlan »Ut i världen», som numera hör till samlingarna i Ateneum, kastar ett intressant ljus över Maria Wiiks konstnärliga utveckling och ståndpunkt vid ISSO-talets slut. Då den år 1900 var utställd på världsutställningen i Paris, belönades konstnärinnan med bronsmedalj.

I slutet av år 1889 lämnade målarinnan St. Ives och reste tili Paris, där hon dock stannade endast en kort tid. Hon var på väg hem, läser man i följande brev, skrivet till hennes systrar i Helsingfors:

Paris Andra dag jul. 22 Rue Jacob 1889.

»Tack snälla flickor för korten jag fick på julaftonen, som jag tillbringade här ensam med mig själv, två ljus, en violbukett och eld i kaminen.

Jag hade nog fått en inbjudning till fröken Sahlstén, som bjöd mig till deras pension på julgran, men dä jag kom hem, var jag så trött, och huvudvärk, att jag föredrog att stanna hemma. Juldagen gick jag till Runebergs och de voro riktigt ledsna, att jag ej kom till dem julaftonen och jag ångrar nu att jag ej gjorde det, då jag ser att det skulle ha gjort dem ett nöje. Walter stackare var så ynklig, han hade ännu influensa, de andra hade redan genomgått sin. De bjödo mig i dag på frukost, de äro så vänliga.I gar på e. m. gick jag sedan till fr. S. för att tacka henne för bjudningen, hon bor i pension Vesque, och där kom jag mitt in i en finsk societé: fr. S., fr. Sarlin (sångerska), fr. Alma Soldan och herr och fru Segerstråle [f. d. Frosterus]. De hade julgran och där sjöngs och spelades fosterländska sånger. Så bjödo de mig pa middag i pensionen och madame Vesque bjöd på te i salongen, där granen smyckad med trikoloren plundrades. Det var roligt igen att se en fransysk pension, de sedvanliga gamla gummorna i vita lockar och eldröda rosetter sutto vid sin bordsända, de äro oundvikliga i en pension. Jag njuter av att åter vara i sällskap, där jag kan tala. För övrigt är jag nu så förtjust i Paris som jag ej varit det pä länge, men jag känner mig också så fri, kan gå hur mycket jag vill och föra min egen talan. Paris har återfått sin gamla trevliga fysionomi, man äter i lugn på restauranger och får plats i omnibus, den otrevliga anda av 'geschäft’, som kom med expositionen, har försvunnit. Jag njuter av att se fransmännens nervösa huvuden efter engelsmännens stelnade. Magen har jag restaurerat med sköna franska biffar och dito öl. Det är väl också därför jag ej känner kylan så mycket, och smutsen ser jag ej mer.

Min granne här måtte vara någon slags aktör, ty han citerar vers med hög vibrerande stämma å la Théâtre fran^ais och ibland stiger han upp och visslar och dansar, troligtvis för att hålla sig varm, först blev jag rädd och trodde att han var tokig och tog försiktigt ut nyckeln från min dörr, men nu har jag kommit underfund med att han är artist....

Jag var i dag pä en skandinavisk exposition, där voro goda saker, glad att jag ändå fick se någon modern konst innan jag far, ty jag har haft den oturen att Luxembourg varit stängt hela tiden ’å cause des réparations’.

I morgon kl. 6 e. m. reser jag med 2:dra klass härifrån till Köln, där får jag vänta 3 timmar, då jag får 3:dje klass till Berlin, där jag ej tänker stanna mer än en dag. Få se om jag hinner hem till nyårsaftonen, det vore roligt.

Min granne tyckes nu vara inne i en stor tragedi, ty han snyftar och jag hoppas han snart kommer till sista akten, där han efter all sannolikhet dör, ty kl. slog just 11 i St. Germain.

Jo, nu blev det också slut, en lång vibrerande ton om ’le soleil’, så klädde han stövlarna av sig och ställde dem ut i farstun, och nu gör jag så med.

God natt! innan en vecka hoppas jag få sova hemma.»VI.

Under de följande åren — hela 1890-talet — var Maria Wiik främst upptagen av porträttmålning. Hon vistades nu stadigvarande i Helsingfors, där hon hade en ateljé samt bodde tillsammans med sina båda systrar Hilda och Anna och sin bror professor F. J. Wiik.

Hon blev under årens lopp en av våra mest kända och anlitade porträttmålare och har, såsom här redan tidigare

omnämnts, utfört en mängd porträtt, dels i oljefärg, dels i pastell. En betydande del av de i oljefärg utförda har målats på uppdrag av styrelser för läroverk eller korporationer och föreningar.

Redan från 80-talets första år finnas att anteckna porträtt av Maria Wiik. Hennes i Paris 1880 målade och där utställda bild av »Lilla Marietta» är ju en porträttartad målning, som ännu till en viss grad både i färg och målningssätt bär spår av undervisningen i ateljé Julian och gör intryck av ett — visserligen mycket gott — elevarbete. Men redan följande år målade hon ett av sina yppersta porträtt, den fina och själfulla bilden av systern Hilda. Den är både som uppfattning och utförande ett självständigt och mycket fängslande, personligt uttrycksfullt verk. Den eleganta och spänstiga svartklädda gestalten, sittande med i knäet korslagda händer, kan icke undgå att fängsla åskådarens intresse. Man måste stanna inför denna bild, där den numera hänger bland tavlorna i Ateneum, och giva akt på huru fast och säker teckningen är, huru fint stämd färgen blivit, och huru huvudet med den välformade ansiktsovalen och de fina anletsdragen, inramade av det mörka håret under en liten svart hatt, vackert träder fram mot bakgrundens luftiga ton. Porträttet av Hilda Wiik är en utmärkt karaktärsbild.

Ett av konstnärinnans bästa porträtt är även bilden av B. O. Schauman. Likheten är synnerligen väl träffad och den måleriska utformningen uppenbarar ett karakteristiskt lynnesdrag hos målarinnan: den visar att Maria Wiik ocksåvar humorist. Under samvaron med arbetskamrater och vänner kunde det mången gång hända, att hon på sitt humoristiska vis uttalade sig i konstfrågor eller avgjorde tvistiga spörsmål 0111 konst. Hennes humor lyser också upp porträttet och ger det en särskild charm.

Konstföreningens intendent B. O. Schauman, eller sasom han allmänt kallades »Bos» efter den signatur han använde såsom konstanmälare i dagspressen, var en mycket originell person. Och Alaria Wiik döljer icke heller för åskådaren, att hon ser honom som sådan och låter denna uppfattning framträda i porträttet. Den åskådare, som känt modellen, ler ovillkorligt, då han stannar framför bilden, men detta leende innebär intet förlöjligande, endast ett muntert igenkännande och ett beundrande erkännande av målarinnans förmåga att uppfatta och tränga in i en karaktär och ett temperament och låta dem levande avspegla sig på duken.

Av porträtten, som hon målade på 90-talet, kunna nämnas porträtten av föreståndarinnan Ch. Lydecken för Jyväskylä seminarium (1891), Z. Topelius för Finska fruntimmersskolan (1891), statsrådet Th. Rein för Finska litteratursällskapet (1893), föreståndarinnan E. af Enehjelm för Ekenäs seminarium (1897), överinspektör A. Streng för Finska reallyceum (1897). Jämte dessa — 0111 man så får kalla dem —officiella porträtt utförde hon en hel mängd andra, målade dels i oljefärg, dels, i synnerhet dä det gällde barnporträtt, med pastellfärg.

Porträttet av Topelius målades på Björkudden, där konst-närinnan vistades ett par veckor i skaldens hem för att utföra det. Det var naturligtvis för henne en mycket angenäm vistelseort, I1011 var även sedan tidigare skolår bekant och vän med Topelius’ döttrar, av vilka den yngre Eva — senare gift med målaren Acke — även var målarinna. Men att måla den blide skaldens porträtt torde varit ett arbete, som icke hörde till de lättaste uppgifterna för en konstnär. Ty det är känt, att Topelius hyste mycket bestämda åsikter 0111 hurulians bild borde framträda för kommande släkten, eller snarare, huru den icke skulle få gå till eftervärlden. — Hans åsikt oni det porträtt Maria Wiik målade är icke känd, men eftersom det fick övergå till uppdragsgivarna och upphängas i skolan, kan man väl taga för givet att det blev gillat.

Under hela 1890-talet vistades Maria Wiik sa gott som uteslutande i hemlandet, vintertid i Helsingfors, ivrigt upptagen av porträttmålning, och sommartid på landsbygden, där hon även kunde ställa upp sitt staffli ute för frilufts-malning. Ett kort, men säkert uppfriskande avbrott i porträttmålningen blev dock ett vårbesök i Italien, som sträckte sig över några veckor 1895, det var första och enda gången hon var där nere. Tyvärr finnas inte några av henne skrivna brev med intryck från vistelsen där längre i behåll. Från Florens hemförde hon en vacker kopia efter ett av den italienska ungrenässansens yppersta verk. Den framställer ett stycke av Fra Angelicos stora freskomålning »Korsfästelsen» i kapitelsalen i det forna klostret San Marco och återger två av de vid korsets fot knäböjande gestalterna av den korsfästes sörjande lärjungar och vänner.

Då Maria Wiik mot hösten efter sina på landsbygden tili-bragta somrar återvände till Helsingfors, vittnade alltid många teckningar, skisser och studier, utförda både i olje-. pastell- och akvarellfärg, om att hon flitigt utnyttjat

årstidens växlande stämningar och ur ljuset hämtat fårgförnyelse för paletten. I synnerhet i hennes Iandskapsstudier möter man en inträngande och fin känsla för dagrar och valörer. Hennes naturskildring bindes över huvud taget icke av något program. Med förkärlek målade hon under somrarna även blommor.

I flere av sina i mindre format utförda figurmålningar har hon skildrat landsortsbefolkningens liv, t. ex. i de tavlor hon kallat: »I smedjan», »I kyrkan», »Från sjukstugan», »Badkvastar» och många andra.Ett hem. 1894.

Av större genrebilder, sädana hon tidigare utfört, finnes frän denna tid endast en interiör kallad »Ett hem». Där ses en ung man, som med armbågarna stödda mot matbordet sitter och äter. Mellan bordet och spiseln står hans gamla mor, som dukat fram maten, utan att dock själv deltaga i maltiden. Av uttrycket i hennes ansikte och av gestaltens ställning kan man första att det för henne viktigaste är att sonen, som skall försörja dem båda, får det han skall ha under den kort utmätta middagsrasten. Denna enkla bild ur vardagslivet är målad av en säker och kunnig pensel. Det rofyllda lugn och den mänskliga värme, som vilar över framställningen, ger tavlan ett fördjupat värde som människoskildring.

Ett av Maria Wiiks mest anslående och karaktärsfulla porträtt, vilket av konstnärinnan tillika utformats såsomen interiörbild, är det 1893 malade porträttet av hennes moster kommerserådinnan Lindroos, sittande vid skrivbordet i vardagsrummet på sin egendom Löyttymäki i Janakkala.

Den gamla damen, i helfigur, har atergivits med en bade älskvärd och frapperande karakteristik, som icke lämnar åskådaren i tvivelsmål om att det är gårdens och hemmets vänliga och kloka härskarinna, som presenteras här. Räkenskaperna för dagen äro avslutade och i stället för dem har till tidsfördriv knyppeldynan tagits fram. Genom att modellen placerats i ett hörnrum, får ljuset tränga in från två håll och insvepa hela interiören i en fin luftton och låta den prydliga gestalten i den i blågrått skimrande klänningen pa en gång mjukt och linjefast framträda, medan det vackert belyser hennes mot askådaren vända ansikte. En glad färgeffekt bildas i tavlans förgrund av några blekröda, gröna och gula strimmor i mattan på golvet. — Man tycker sig kunna se att konstnärinnan i denna vackra bild nedlagt mer av sin personliga och intima känsla än i de flesta av sina andra porträttmålningar.

Det har någon gång, särskilt bland Maria Wiiks yrkeskamrater, framhållits att de många porträtt hon målade hade tagit hennes tid och krafter alltför strängt i anspråk och sålunda hindrat henne från att ägna sig åt genrebilder. Vad hon i sådant avseende förmådde utföra, det hade hon ju visat genom sin vackra tavla »Ut i världen».

Huru riktig eller befogad en sådan anmärkning är, är det naturligtvis numera svart att avgöra. Man kan också bemöta den med invändningen, att porträtt i själva verket lika väl som genrebilder äro människoskildring och verklighetsmål-ning och att flere av alla tiders största konstnärer ha utfört porträtt, som räknas till målarkonstens yppersta verk.

Men att den värdesättning, som kan komma de av Maria Wiik utförda porträtten till del, nu eller framdeles, maste bliva mycket olika för de olika bilderna, är ju självfallet.Nordisk vår. 1890-talet.

De utmärkta porträtten av hennes syster, av B. O. Schauman och av fru Lindroos, för att endast nämna några av de här redan förut omtalade, stå på höjden av det bästa konsten hos oss frambragt, medan andra få anses såsom mindre beak-tansvärda i konstnärligt avseende. Detta är helt naturligt — ingen kan ständigt skapa mästerverk. Men om det gäller att klargöra betydelsen av Alaria Wiiks porträttmålning, kan man jämväl — oberoende av porträttens växlande konstnärliga värde — framhålla, att genom hennes porträttbilder för eftervärlden ha bevarats dragen av åtskilliga representanter för vår kulturella elit under 1800-talets två sista och 1900-talets två första decennier.

Maria Wiiks porträtt få i sådant avseende betraktas som värdefulla kulturdokument.

Porträttmaleriet har i alla tider varit aristokratiskt betonat. De individer, vilkas drag företrädesvis blivit av konstnärerna återgivna, ha mest varit kulturellt eller eljes på olika sätt inom samhällslivet framstående personligheter. Porträttmålningen står därför även i detta hänseende i en viss motsättning till den under 1800-talets senare hälft framträdande naturalistiska genremålningen, som med förkärlek återgav bilder ur de lägre samhällslagrens och den kroppsarbetande klassens liv.

VII.

Det var såsom tidigare omnämnts den unge målaren Bastien-Lepage, som på 1880-talet gick i spetsen för den unga konstnärsgenerationen. Lösen för dem alla lydde främst: fri-luftsmålning och naturalism.

Ärlighet och konsekvens i studiet av naturen blev naturalismens obestridliga vinning, därom bära många utmärkta konstverk vittne. Men den stränga objektivitet, som naturalismen krävde, kunde likväl icke undgå att omsider framkalla en reaktion. Med 90-talet begynte nya fordringar göra sig gällande: man begärde utvidgning och förenkling av de gränser, som inom konstens värld genom vädjandet enbart till sinnesförnimmelsernas vittnesbörd uppdragits alltför snäva och trånga. »Syntetismen», varmed avsågs att samla och för-enkla naturintrycken, uppställde för konstnärerna nya krav ocli därmed följde de många nya »ismer», vilka betecknade nya konstnärliga framställningssätt och avsågo att utvinna nya värden inom konstens obegränsade områden — det blev »symbolism», »expressionism», »kubism», »futurism» m. m.

Den svenske malaren Georg Pauli, som själv under många år vistades i Paris, har på följande sätt formulerat sin uppfattning av konstens utveckling från 1880-talets naturalism till strömningarna på 90-talet.1)

»Naturalismen befriade oss från många olater och från mången ateljéhumbug samt lärde oss ett inträngande naturstudium, som aldrig skydde besvär och uppoffringar, men hon pålade oss det trista gråvädret och band oss vid 'platsen’. — Symbolismen åter har lossat fantasiens farkost, ännu förtöjd vid verklighetens strand — dragit in fånglinan och ropat befrielsens — kasta loss!»

De nya strömningarna i den franska konsten fördes med det nya århundradet naturligtvis över även till andra länder, som från Paris hämtade konstnärliga impulser i olika riktningar. Nya ledare, som »kastat loss», stego fram, medan såsom erkänd och inom alla skolor högt skattad mästare stod den store franske monumentalmålaren Puvis de Chavannes, som i sin personliga och emotionella konst länge hade opponerat sig mot det akademiska måleriet.

Att konsten hos oss i Finland rönte inflytande av de nya strävandena är självfallet, därom vittna åtskilliga av de dukar, som på 90-talet och i början av det nya århundradet utställdes här. Flere av dem hade ju också utförts av konstnärer, som vid denna tid vistades i Paris.

Maria Wiik besökte varken under 1890-talet eller under de första åren av det nya seklet Paris. Men även om hon ej själv vistades där, kände hon naturligtvis till åtskilligt om de nya strävandena och hade genom hemkomna konstnärs-

') Georg Pauli: Konstnärsliv ocli Om konst.Sagan 1903.

kamrater, genom böcker ocli tidskrifter, avbildningar ocli utställda tavlor fått besked om de nya riktlinjerna.

Det är inte lätt att av de många porträtt konstnärinnan under denna tid målade finna ut, till vilken grad hon låtit sig påverka av de nya strömningarna i konsten. Men plötsligt, kort efter sekelskiftet, framträder jämte porträtten en bild, vilken liksom i blixtljus visar åskådaren, att även .Maria Wiik varit med om att »kasta loss» och i symbolismens farkost låtit sig föras ut mot nya konstnärliga synvidder. Det är hennes tavla »Sagan», målad 1903.Sagan framställes här som en gammal kvinna, vars stora gestalt med det något framåtböjda kraftiga huvudet och de knotiga, mycket karakteristiska händerna delvis stiger fram i skarp belysning, delvis åter synes draga sig tillbaka för att försvinna i de djupa skuggorna av draperier, som i rika veckfall täcka hjässan och skuldrorna. I händerna håller hon en mot knäna stödd stor bok, vilken avskäres av tavlans ram.

För det mystiska och hemlighetsfulla i tillvaron, för det som trotsar det nyktra förståndet, men ändå bär vardagsdräkt, för det storvulna, som samtidigt är folkligt och enkelt, för allt detta, som är sagans rätta väsen och själ, har konst-närinnan här funnit ett kraftigt och övertygande uttryck. Bilden, hållen i naturlig storlek, är utförd i pastell, delvis med undermålning av akvarellfärg i syfte att förstärka och fördjupa de kraftiga skuggpartierna. »Sagan» är ett av Maria Wiiks själfullaste och intressantaste verk.

Hösten 1905 begav sig konstnärinnan än en gång till Paris. På vägen stannade hon några dagar i Liége för att

bese världsutställningen och göra sig förtrogen med den moderna konstutvecklingen. Det var också främst i detta syfte hon nu uppsökte Paris, där hon ej denna gång hyrde sig någon ateljé, utan lät färger och penslar vila och i stället använde tiden till att se, både genom att på höstsalongen uppsöka och studera den nya konst, som vuxit fram sedan hon sist var där, och genom att i samlingar och museer uppliva intrycken av den konst hon sedan gammalt kände till och beundrade. I följande brev, skrivet till målarinnan Ada Thilén, finner man med vilket livfullt och ingående intresse hon gjorde det:

Paris 26/10 05.

»Nu ha vi redan varit här två veckor och jag har ännu så mycket osett. Jag ångrar att jag varit så länge borta härifrån, det är uppfriskande att vara här. Men jag har ännu icke klart för mig om jag kunde arbeta här, det tror jag icke, det är för oroligt. Jag njuter av både gammalt och nytt i Luxembourg. Du måste kommahit och se Cottet, Carriére och mänga andra, man vet icke vad de förmå förrän man ser dem här, en sådan bit hav med klippor som Cottefs har du icke sett. Och Collin är lika vacker, ehuru en ton gulare, men 'Pauvre pécheur’ är ännu vackrare och förefaller kraftigare i färg än jag minnes den. — Men en hel hop av de historiska jättetavlorna se ohjälpligt föråldrade ut.

Det lilla rummet med impressionisterna är mycket intressant med sina vackra Degas och många andra. Ja, om jag är förtjust i de äldre franska, sä förstår jag platt icke de unga konstnärerna. Det är den vildaste impressionism eller vad det nu heter, det är ett drygt arbete att gå på salongen, att försöka få en form i dessa färgmassor, jag är uttröttad efter några salar. Raffaelli, som ocksa jämte några äldre exponerar med de unga, höll jag på att icke känna igen, en färgstark solig kyrka är mycket vacker, men i den stora tavlan ’En offentlig sammankomst’ med figurer i naturlig storlek, är han icke så stark som i de små, och om han själv begagnar sina färger1, så förtunnar han dem med någon vätska ty de förefalla flytande, endast dagerklickarna äro tjocka.

Rodin har ett skilt rum för sig, där finnes både gott och ont, de flesta endast till hälften uthuggna ur marmor-block, en jättehand, som höjer sig ur marmormassor och i vilken vilar två små hopkrupna figurer, det är uttytt: 'Gudfaders hand som håller Adam och Eva’. En hel hop teckningar i de vildaste ställningar och i olika toner akvarell se ut att vara gjorda på en sekund. — Om man nu undantar dessa gubbar, så var Secessionisternas utställning i Berlin mycket intressantare, ty där voro många utpräglade konstnärskaraktärer, helt olika varandra, de hade sina skilda rum. Hodler med stora symbolistiska dukar, sträng och kraftig i teckningen, men grym i färgen. En annan mycket fin i färgen

— som han målar ytterst tunnt så att den röda teckningen överallt skimrar igenom, ibland syns endast duken med litet röd kontur

— begagnar sig av silver och guld i färgerna, han hade flere intressanta porträtt, mannen heter KJimt. Jag har nu med ett sådant intresse studerat färgen på rummen och dekorationerna vid de olika expositionerna jag sett. På utställningen i Liége voro de franska salarna så ytterst fina. Belgierna hava icke smak i det fallet.

Mycket roligt var det att se Meunier i Bruxelles, han verkar så överväldigande med sina jättefigurer till monumentet över 'arbetet’, man måste tänka på Michel Angelo. Och så hans små förtjusande tavlor från sotiga städer med röda tak. Snart

') Ett slags oljefärger, som kallades »Raffaellifärger».kommer att öppnas pä salongen en utställning av en japansk målare, och hos Petit pågår en utställning av dekorativ konst.

.... I går voro vi bjudna till Sigrids [af Forselles] ateljé, som hon nu först fått i ordning, en liten en med fönster mot portgången, men den var trevlig nu då poélen marcherade bra och kaffet var starkt och gott med pain d’epice-smörgåsar. S. är som en annan människa här, man märker att hon är i sin milieu ... Då vi träffas, skall jag tala om det egendomliga Briigge, det var som att vara i en annan värld. Nu kommer jag att bättre förstå 'Bruges la morte’ och kommer att läsa om den med stort intresse.»

Efter ett par månaders vistelse i Paris reste Maria Wiik mot slutet av året åter hem till Helsingfors. Till Paris återvände hon icke mer. Hemma fortsatte hon under de följande åren porträttmålningen samt målade som förut

under sommarmånaderna med förkärlek studier efter hemlandets natur och folkliv på olika orter i vår skärgård, någon gång även inne i landet. Hennes hälsa, som aldrig varit stark, tvingade henne dock ibland att sommartid efter vintrarnas ansträngande arbete i ateljén uppsöka kurorter — vanligtvis i Sverige eller Norge och någon gång även i Schweiz — för att genom bad eller i högfjällsluften vinna förnyade krafter.

Från sådana resor medförde hon oftast hem med sig små studier och skisser, mestadels utförda i akvarellfärg efter naturen i de trakter, där hon vistats. Och hon försummade icke heller att på hemvägen i de stora städer, genom vilka färden gick, besöka museer och expositioner för att uppfriska minnet av sedan gammalt kända konstverk och i nya tavlor studera de nya insatserna i konstutvecklingen.

Då Maria Wiik sålunda under största delen av året var bofast i Helsingfors, blev hon naturligtvis tagen i anspråk för värv, där hon med sin fint bildade personlighet, sina stora insikter och sitt konstnärliga »kunnande» förmådde göra en värdefull insats. En tid tillhörde hon den av lantdagen utsedda Antellska delegationen, likaså var hon tidvisStudie till tavlan Fru Sorg 1903.

medlem av Konstföreningens och Konstnärsgillets styrelser. I dessa annars gärna enbart av män sammansatta kollegier förde hon, då det gällde, de kvinnliga konstnärernas talan oförskräckt och med stor sakkunskap. Men så snart det blev henne möjligt, gjorde hon sig dock fri från dylika uppdrag, ty hennes högsta önskan var att få ägna all tid och alla krafter åt sin konstnärsgärning, vilken hon omfattade med aldrig svikande trohet och hängivenhet.

När sedan världskriget utbröt 1914, avstannade hos oss likasom annorstädes det kulturella och konstnärliga utbytet med andra länder. Under denna tid och de hos oss politiskt oroliga åren närmast efter den försvårades i hög grad för våra konstnärer alla studieresor till främmande land. Men Maria Wiik behövde nu lika litet som förr gå sysslolös här hemma.Som vanligt var hon flitigt anlitad som porträttmålare och utförde under dessa år åtskilliga beställningar, bland dem på uppdrag av skolor och andra institutioner porträtten av lärarinnan Anna Blomqvist för Svenska flicklyceet i Helsingfors (1911), av dr P. Nordmann för Svenska folkskolans vänner (1916), ett självporträtt för samlingarna i Ateneum (1917) samt prof. V. Brotherus' porträtt för Svenska flicklyceet i Helsingfors (1918).

Av hennes efterlämnade studier och skisser — dels teckningar, dels utförda i färg — framgår emellertid att hennes tankar samtidigt, liksom troligen under flera föregående år, sysselsatte sig med problemet att i linjer och färger utföra en bild, som skulle bliva ett vittnesbörd icke blott om hennes konstnärliga kunnande och den säkerhet, med vilken hon behärskade penselns och palettens uttrycksmedel, utan i vilken hon även ville nedlägga en del av sin djupaste livsuppfattning och vunna livserfarenhet. Såsom ett förtydligande av vad hon med bilden avsåg hade hon i en hastigt nedkastad anteckning på en papperslapp, funnen bland dessa studier, återgivit följande två strofer ur Heinrich Heines »Romanzero»:

»Das Gliick ist eine leichte Dirne Und weilt nicht gern am selben Ort.

Sie streicht das Haar dir von der Stirne,

Und klisst dich rasch und flattert fort.

Frau Ungliick liat im Gegenteile Dich liebefest ans Herz gedriickt,

Sie sagt, sie habe keine Eile,

Setzt sich zu dir ans Bett und strickt.»

En i oljefärg redan så tidigt som 1903 utförd skiss av kompositionen visar en ung man, som feberhet ligger på sjukbädden, medan kroppens ställning och den mot huvudet förda armen tydligt anger att han är ett rov för svåra lidanden och plågor. På sängkanten, nere vid fotändan, har en svartklädd

8Fru Sorg.

kvinna tagit plats. Hon håller huvudet litet nedböjt och hennes knotiga händer äro ivrigt sysselsatta ined stickning. Man formligen tycker sig höra strumpstickorna klirra, medan de till ett helt sammanfoga maska efter

maska, som i likhet med de i människolivet i varandra ingripande händelserna och gärningarna sammanlänka ett livsöde. I denna helt svartklädda gestalt med den svarta slöjan, som från hjässan faller ned över skuldrorna så att kroppens linjer försvinna inne i veckfallet, finnes något gåtfullt och hemskt, något mystiskt, som gör henne till en symbol av det som i livet förefaller obegripligt, ofrånkomligt och ödesbestämt.

I fråga 0111 stämning och känsloinnehåll ansluter sig denna skiss mycket nära till Maria Wiiks förut omnämnda bild »Sagan». Även i studierna till tavlan om »Fru Sorg»har hon kastat loss från naturalismens objektivitet för att betona det emotionella elementet. Men i de många studier hon som förarbete till tavlan gjort efter naturen har hon i alla fall troget hållit sig till denna. Särskilt anmärkningsvärda äro de förträffliga studierna av den unge mannen. Oberoende av den avsedda symboliken uppvisa de, likasom all äkta konst gör det, vad konstnären känt inför naturen; den symboliska innebörden har endast fått vidga naturstudiet.

Man måste mycket beklaga att Maria Wiik icke fick tillfälle att utföra denna tavla, som så länge levat i hennes tankar. Att även hon själv kände det som en stor försakelse, framgår av ett yttrande, som hon fällde, då hon under det sista året av sitt liv genom sjukdom tvingats att för alltid nedlägga sin pensel. — »Den tavlan skulle blivit mitt livsverk» — yttrade hon en gång till sin syster.

Under krigsåren och de därpå följande ödesdigra efter-krigsåren tillbragte Maria Wiik några somrar tillsammans med författarinnan till denna studie på den lilla villan Fridkulla i Lappvik på Hangölandet, ungefär mitt emellan Ekenäs och Hangö. Bland vår svenska skärgårdsbefolkning fann hon här modeller, som intresserade henne och väckte hennes lust att teckna och måla. Hon gjorde även studier av den egenartade naturen med de långa sandstränderna och de vida furuskogarna, där tallstammarna lyste röda i solskenet eller, då solen var borta, stodo fint förtonade i dämpad grå-vädersdager.

Tyvärr försämrades hennes syn efterhand på ett oroväckande sätt, så att hon efter sommaren 1923 ej längre kunde resa ut till landet utan nödgades stanna i Helsingfors, där hon år 1925 måste underkasta sig en ögonoperation. Det ansågs icke omöjligt att hon efter den måhända skulle kunnat återupptaga sin verksamhet som målarinna, men denna förhoppning sveks genom en olyckshändelse. Innan hon efter den genomgångna operationen hunnit vänja sig vid att fullt säkert röra sig ute på egen hand, företog hon sig nämligenen dag att försöka gå ensam ut, men föll omkull på gatan och bröt sitt ena ben. Hon övervann aldrig följderna av denna olycka.

Under två år förblev hon bunden vid sjukbädden. Hennes största sorg under denna svåra tid var tanken att hon aldrig mer skulle få måla. — Den 19 juni 1928 nåddes hon av döden. SIGRID AF FORSELLESEN KONTURBILD.

Det finns människor, vilkas liv så helt inriktas mot ett enda mål, att någonting annat icke tyckes existera för dem. Allt som icke kan hänföras till detta enligt deras tanke enda väsentliga, blir för dem mer eller mindre likgiltigt och värdelöst. Deras tankar, syften och bemödanden riktas oavlåtligt mot detta enda väsentliga, i vilket de se sin livsuppgift. De uppbjuda hela sin energi och giva alla sina krafter som insats för att nä fram till detta levnadsmål, som för dem står såsom det enda riktiga och eftersträvansvärda.

En sådan personlighet var skulptrisen Sigrid af Forselles.

Emedan hon under största delen av sitt liv — ända från sitt tjugonde år — vistades i utlandet och endast sällan kom hem till Finland och likaledes mycket sällan ställde ut några av sina arbeten här hemma, var hon här känd endast av få. Då här nu gjorts ett försök att teckna en bild av henne, har jag kallat den »en konturbild», emedan de yttre händelserna i hennes liv förefalla att stå endast såsom konturen kring det som i livet var det enda betydelsefulla för henne: hennes konst.

Sigrid Rosina af Forselles var född den 4 maj 1860 i Lill-Evois by i Lampis socken. Hennes föräldrar överstelöjtnant Alexander af Forselles och Emilie Waenerberg hade vid denna tid nyss överflyttat från Helsingfors till den ensligt och avlägset belägna tavastländska socknen, emedan överstelöjtnant af Forselles blivit utnämnd till direktor för Finlands första läroverk för skogsvård, »Evois Forstinstitut», som då anlades här.

Byggnaderna för institutet och dess lärare voro ännu icke färdiga, då direktorn och hans familj kommo dit, varför han för sig och familjen måste hyra rum i en stor bond-gård i det s. k. Lill-Evois, där dottern Sigrid, den andra i ordningen av hans barn, första gången såg dagens ljus.

Under hela sitt liv bevarade hon i kärt minne sina tidiga barndoms-intryck av de stora skogarna, som kommo ända fram till hennes hem, och av det härliga friluftslivet tillsammans med djur och växter — hon förblev alltid en utpräglad djurvän. Men den lantliga obundna fri-Sigrid af Forselles. heten tog tyvärr snart

slut för henne genom att hennes far 1870 utnämndes till överdirektör i Forststyrelsen, varför han och hans familj återvände till Helsingfors.

Här började på sedvanligt sätt skolgången för deras barn, och dottern Sigrid och hennes litet äldre syster inskrevos som elever i Tyska skolan i Helsingfors. Det ansågs den tiden på en del håll såsom förmånligt för flickor i skolåldern, att de, samtidigt med att de inhämtade kunskap i vanliga skolämnen, fingo göra det på något av de stora kulturspråken och sålunda lära sig det främmande språket. De flesta av eleverna i Tyska skolan i Helsingfors voro icke barn till tyskfödda föräldrar, utan kommo från ämbetsmannafamiljer och förmögna familjer i hög samhällsställning. Där gömde sig väl också i detta förfarande — att svensktalande barn sattes i Tyska skolan — en viss exklusivitet hos en del föräldrar med anledning av att de svenska Fruntimmersskolorna på 1860-talet hade öppnats även för barn ur familjer i olika samhällsställning.

Sigrid af Forselles' forna skolkamrater ha inte kunnat er-inra sig, att hon skulle varit en intresserad eller framstående elev. Däremot ha de omtalat, att hon under skoltimmarna ofta satt och försökte modellera figurer av mjukt vetebröd, som troligen blivit medfört för att ätas under fristunderna.

Efter slutad skolgång sändes Sigrid vid 16 eller 17 års ålder till en pension för unga flickor i Schweiz. Det hände icke sällan, att förmögna föräldrar ville fullborda sina döttrars uppfostran genom att låta dem vistas någon tid i Schweiz och där lära sig främmande språk. Då de sedan återvände hem, måste de anses färdiga att föras ut i societetslivet i Helsingfors.

Pensionen, där Sigrid af Forselles stannade ett år, var belägen i en av de vackraste karltonerna i Schweiz, där den idylliska staden Vevey speglar sig i Lac Lémans klarblå vatten. Varken naturens skönhet eller pensionslivet tillsammans med jämnåriga kamrater tycktes dock intresserat Sigrid af Forselles, att döma av några bevarade brev från denna tid. Men då hon, hemkommen från landsförvisningen, in-skrevs såsom elev i Finska Konstföreningens ritskola och begynte arbeta där, upptog hon sitt arbete med största iver och livligaste intresse och fann sig också mycket tilltalad av kamratlivet inom en liten grupp likasinnade konstentusiastiska ritskolskamrater.

För den ungdom, som på 1870- och 80-talet såg en ny livskraftig konst växa upp här hemma och målmedvetet sträva till utveckling, och som själv kände en brinnande längtan att få taga del i de konstnärliga strävandena, stod såsom det mest lockande framtidsmålet att så snart som möjligt kunna styra färden till Paris för att där lära sig konstens uttrycksmedel.

Det var till skulpturen Sigrid af Forselles' håg hade stått så långt tillbaka hon kunde minnas. Någon undervisning i modellering gavs likväl icke på den tiden i Konstföreningens skolor. Men sedan hon där en tid övat sig i teckning, lyckades hon under några månader år 1880 få lektioner i modellering av skulptören Robert Stigell, som nyss kommit hem från utlandet.Det var ju helt naturligt, att Sigrid af Forselles även längtade ut till konstens högkvarter. Sedan hon lyckats övervinna sina föräldrars tvekan och deras oro för att hon ensam skulle begiva sig ut till en lång studievistelse i främmande land, fick hon på hösten 1880 resa till Paris.

Alen det gick för henne på samma vis som det gått för en hel del andra unga konstadepter, då de kommit till Paris för att fortsätta sina studier: de ha insett, att de kunnat alltför litet. Sigrid af Forselles insåg mycket snart detsamma. Det hon hade lärt sig här hemma var alltför bristfälligt och ofullständigt för att bygga vidare på. Om hon ville vinna herravälde över konstens uttrycksmedel, måste hon först och främst lära sig teckna.

Hon inskrev sig därför som elev i Académie Julian, där flera av hennes landsmaninnor tidigare hade studerat

teckning och målning. Här började hon teckna efter levande modell på hösten 1880 och fortsatte sedan hela vintern och våren under det följande året. Men i stället för att, såsom vanligt var, eleverna under sommaren begåvo sig ut till landsbygden,eller nordborna reste hem, stannade Sigrid af Forselles kvar och arbetade hos Julian med okuvlig energi även under sommarmånaderna, som ofta i Paris kunna vara ganska heta och föga angenäma. På hösten och hela följande vinter och vår fortsatte hon sedan outtröttligt sitt arbete här.

Hon hade nu efter de trägna teckningsövningarna hoppats kunna uppdela sitt arbete så att hon under några av dagens timmar fick modellera och sedan under den övriga tiden fortsätta med teckningen.

Men det visade sig, att någon kurs i modellering inte stod till buds för kvinnliga elever. Statens Académie des Beaux-Arts tog, som känt, icke emot kvinnliga elever och några privatkurser i skulptur i likhet med de privata tecknings- och målningsskolorna för kvinnliga elever torde vid denna tid ännu inte existerat — åtminstone kunde vår unga blivande skulptris icke få anvisning på någon sådan.

Sommaren 1882 skulle hon likväl tillbringa hemma iFinland hos sina föräldrar, där hon var mycket efterlängtad. Men när hösten kom, återvände hon till Paris, där frågan om undervisning i modellering löstes sålunda, att hon tillsammans med två unga kamrater hyrde en ateljé, och så fingo de den unga framstående bildhuggaren Boucher som lärare.

Men då Boucher efter någon tid blev den lycklige segervinnaren vid Franska konstakademiens pristävlingar och erövrade le Prix de Rome och såsom franska statens stipendiat fick draga ned till sin långa studievistelse i Villa Medici i Rom, rekommenderade han sina unga elever till skulptören Rodin. I flere år studerade Sigrid af Forselles sedan under Rodins ledning.

Det arbetades flitigt i den lilla ateljéen borta i Montpar-nasse-kvarteret. Redan klockan 8 på morgonen var arbetet i full gång: det kunde hända att läraren infann sig tidigt till lektionen, och da måste modellen stå på modellbordet och eleverna vid sina stafflier.

Under 1800-talets sista årtionden och början av det nya århundradet ägde Frankrike en lysande rad av världsberömda skulptörer: där levde och arbetade Rodin, Falguiére, Dubois, Mercier, Chapy o. a. Som den främsta av dem alla nämndes dock Rodin, och då han nått höjden av sin berömmelse stod lian för det franska nationalmedvetandet såsom den franska skulpturens yppersta representant. En mängd arbeten både i museer och på öppna platser i Paris bära vittne om hans förfinade och individuella konst.

Det blev naturligtvis av största betydelse för Sigrid af Forselles att få studera för en sådan konstnär. Rodin var själv en outtröttlig arbetare i sin konst och tycktes också kunnat ingiva sina t-lever samma kärlek till arbetet. I en biografi över Rodin, skriven av den franska författaren Camille Mauclair, omtalas bland annat den berömda skulptörens åsikter om sättet att undervisa nybörjare och leda dem in i skulpturens värld. Främst gällde det att omedelbart ställa dem inför naturen, de finge icke börja med att, såsom ofta tidigare skett, kopitra antikens bildhuggarkonst. Det var med anti-ken de skulle sluta, efter det de själva vunnit herravälde över formen, endast då kunde de tillgodogöra sig de beundransvärda lärdomar, som antikstudier i alla tider ha i beredskap för bildhuggarkonsten, ty antiken förblir alltjämt en outtömlig källa att ösa ur. Sina åsikter härom hade Rodin sammanfattat i följande ord: »Quand on suit Ia nature, on obtient tout».

Efter några års mycket flitiga studier framträdde Sigrid af Forselles i mitten av 1880-talet på Salongen i Paris med ett par byster. Vilken vacker och naturtrogen uppfattning som i dem gjort sig gällande och huru säkra konstnärinnans öga och hand redan blivit, kan man se av det unga kvinnohuvudet i brons, kallat »Ungdom», som numera förvaras i Konstföreningens samlingar i Ateneum. Det är ett av de arbeten hon tidigast ställde ut på Salongen.

Ungefär vid samma tid — i mitten av 1880-talet — anmodades Sigrid af Forselles och hennes kamrat Madelaine Jou-veray av sin lärare att biträda honom i arbetet på ett stort monument, som han under flere år höll på med att utföra och avslutade 1880. 1 likhet med renässansens stora konstnärer, som ofta överlämnade åt sina elever att utföra den första undermålningen på en tavla eller det första utkastet till ett skulpturverk för att sedan själva

övertaga och avsluta verket, lät Rodin sina unga elever enligt hans anvisningar i lera uppställa var sin helfigur till det stora monument han utförde på uppdrag av staden Calais.

Detta berömda skulpturverk, kallat »Borgarna i Calais», som är en av Roditis yppersta skapelser, har blivit rest för att hugfästa minnet av stadens hjältemodiga försvar mot engelsmännens anfall 1347. Monumentet återger en grupp av de sex medborgare, som dä för att rädda sin stad frän förstörelse girgo ut till fienden med stadens nycklar, beredda att själva omedelbart avrättas. Dessa enkla gestalter, som klädda i trasor, nästan halvnakna, skrida fram två och två vid varandras sida, bilda en helhet av sällsamt upphöjd och tragiskskönhet. I minnesstoden över dessa enkla medborgare, som utan stora åthävor fylla sin plikt, ehuru de gå en säker död till mötes, har konstnären på ett storartat sätt förhärligat — har det blivit sagt — »le sacrifice des humbles» (de ringas offergåva).

Skulptur är ett tungt arbete, enbart för hantverket behövs goda kroppskrafter. Men Sigrid af Forselles var ung och hängiven sin konst; då det gällde den, tycktes för henne inga mödor och svårigheter funnits till. Hon var en dålig brevskri-verska, men även i de korta brevlappar, som hon vanligtvis skrev hem, omnämndes hennes arbete nästan alltid.

Det arbete hon enligt sin lärares anvisning utfört på monumentet över Borgarna i Calais hade hon antagligen verkställt till hans belåtenhet, att döma av hans önskan, att hon därefter skulle utföra en del ornamentik för ett annat stort skulpturverk, »La Porte de 1'Enfer», som Rodin en lång följd av år hade under arbete. Men detta vägrade hon att göra; hon kunde och hon ville icke giva tid och krafter till ett arbete, av vilket hon ansåg sig ha föga att lära, har hon själv sagt. Hon längtade efter att ägna sig åt självständigt konstnärligt skapande ocli få utföra sin egen konstnärsgärning. I hennes fantasi rörde sig och stego fram så många syner och bilder, dem hon ville söka uttryck för och kläda i konstnärlig form. Sin konsts uttrycksmedel hade hon ju numera med alltjämt större insikt lärt sig behärska.

Ett år i slutet av 1880-talet — då Sigrid af Forselles hade kommit till Finland för att tillbringa sommaren här i sitt föräldrahem — medförde hon från Paris de första utkasten till den serie av fem reliefer, som hon sedan utförde under en lång följd av år och som blev hennes stora livsverk. Utkasten, som modellerats i vax, hade hon gjort i Paris, och då hon där visat fram dem för sin förre lärare bildhuggaren Boucher, hade han livligt intresserad uppmanat henne att utföra dessa stora plastiska kompositioner.

Så började konstnärinnan i slutet av 1880-talet sin storareliefserie, som blev ett av de mest betydande skulpturverk någon av våra konstnärer skapat.

Hon fick likväl snart klart för sig, att hon för att kunna utföra sitt arbete så som hon önskade och ville göra det, måste vistas någon tid i Italien. Tidigare hade ju målet för nordiska bildhuggares studieresor mest varit Italien, främst Rom, men på 1880-talet och ännu ett stycke inpå det följande årtiondet ledde studievägen både för målare och skulptörer nästan alltid till Paris. För Sigrid af Forselles blev studietiden i Paris den mycket viktiga förberedelsen till utförandet av den stort anlagda reliefcykeln, som hon nu stod redo att börja, för att sedan under mer än ett årtionde oavlåtligt fullfölja arbetet.

På hösten 1887 hade konstnärinnan installerat sig i Florens i en stor ateljé i ett hus vid Via Lungo Mugnone 11:0 5, vilket tillhörde den även hos oss kände målaren W. Swertschkoff. Med utomordentligt målmedveten energi begynte hon arbetet här. Hon hade visserligen även hyrt en liten bostadslokal i ett närliggande hus, men i själva verket blev ateljén hennes hem, hennes härd; det var där hon levde och hade sin varelse och det var där man alltid fann henne. Hon hade av fransmännen lärt sig den franska arbetsintensiteten, som ger sig helt åt uppgiften.

Dä hon ställde upp sina reliefer i lera, arbetade hon vanligtvis under en del av dagen efter levande modell, och under de av dagens timmar, som sedan återstodo, gällde det för henne att göra sig förtrogen med den italienska renässansens konst, främst naturligtvis dess plastik. I museer och konstsamlingar i Paris hade hon sett mycket därav, men Toskana hade ju varit huvudsätet för denna konstriktning och här i Florens, ungrenässansens hem, mötte hon dess skatter rikare och mångtaligare än någon annanstans. Vart hon än kom, var hon än befann sig, var

hon omgiven av konst: i museer och kyrkor, på gator och torg.

De år Sigrid af Forselles vistades i Florens, blevo för henne en utomordentligt rikt givande studie- och arbetstid. Främstvar det den italienska plastiken hon ville lära känna, särskilt ungrenässansens konst frän 1300—1400-talet, och för sådana studier var hon i Florens så väl inställd som möjligt.

Här stod som en av de epokgörande vägbrytarna för den plastiska konsten den berömda florentinska fjortonhundratals mästaren Lorenzo Ghiberti, en av alla tiders största plastiker, vars dörrar till baptisteriet i Florens avlockade Michelangelo det hänförda utropet, att de voro värdiga att vara »paradisets portar».

I tio större fält framställas där i relief händelser ur Gamla testamentet, börjande från människornas skapelse och Adams och Evas utdrivande ur paradiset. Dessa figurrika kompositioner hade av konstnären inställts mot bakgrunden av landskap eller av olika arkitektoniska detaljer på ett sätt, som icke tidigare varit vanligt. Andra berömda nydanare voro Dona-tello.som med sin energiska, ibland nästan våldsamma naturalism banade nya vägar för plastiken, samt Luca della Robbia och hans lärjungar, som framställde skulptur i bränd och glacerad lera med tillsats av färger. Av dessa mästares arbeten hade den unga konstnärinnan naturligtvis ofantligt mycket att lära. Att studiet av deras behandling av reliefen fick ett avgörande inflytande på hennes arbete, utvisar tydligt hennes egen stora reliefserie.

Även bekantskapen med målarkonsten i Florens skänkte rikt utbyte. Här i dess hemland täckte den ju murar och valvfält med stora monumentala bilder och framställningar ur de kristna idéernas och bibelns värld. — De mångfaldiga och rika intryck den unga konstnärinnan emottog av konsten i Florens blevo av stor betydelse icke blott för formgivning och utföringssätt i hennes arbete, utan tillika för det immateriella elementet i hennes konst.

Till antalet äro Sigrid af Forselles’ reliefer fem, vilka var och en har en längd av 3 meter och en höjd av omkring 2i/o meter, tillsammans bilda de en avslutad cykel. Tanken, ur vilken de sprungit fram och som sammanhåller dem, har varit att i mångskiftande bilder framställa historien omFångenskapen.

människoandens utveckling, framåtskridande ocli slutliga befrielse.

Till den första reliefen liar konstnärinnan hämtat ämnet för framställningen ur Eddan, Ragnarök, och kallat sin komposition Människornas kamp (La Lutte).

Den andra reliefen Fångenskapen (La Captivité) är uppbyggd på Gamla testamentets högstämda skildringar av den babyloniska fångenskapen.

Den tredje reliefen Bergspredikan (L’acceptation du Christianimme) framställer Kristus, som undervisar folket i fredens och kärlekens stora evangelium.

Den fjärde reliefen Hemfärden (Le retour au foyer visar ett tåg av människovarelser, som lyssnande till maningen: framåt — uppåt! förväntansfullt styr färden mot slutmålet.

Den femte och sista reliefen Hemkomsten (L’arrivée au foyer) visar Kristus, välkomnande dem som följt honom i spåren och hunnit fram.

Vid en första bekantskap med Sigrid af Forselles’ storareliefserie känner sig åskådaren omedelbart imponerad både av dess storslagna idé och av planläggningen för dess framförande genom det väldiga material, som ordnats och samman-hållits av en sällsynt skapande kraft.

Då denna cykel i början av det nya århundradet ställdes ut här i Helsingfors på »Kvinnliga konstnärers andra utställning i Ateneum 1908», anmärkte kritiken pä en del håll, att den första reliefen — Människornas kamp — till en viss grad bryter sig ut ur sammanhanget i cykelns komposition. Det är en anmärkning, som lätt kan tillbakavisas pä grund av verkets inre sammanhang. De fyra följande relieferna ansluta sig visserligen i fråga om motiven för framställningarna till skildringar ur Bibelns värld. Men det väsentliga i uppfattningen av liela denna reliefcykel finnes dock däri, att åskådaren, mera än av det rent kristliga idealet i den tanke, ur vilken verket sprungit fram, dock intresseras och gri-pes av det allmänt mänskliga däri. Kom-Hemfärden.

positionen Människornas kamp måste därför anses såsom ett fullgiltigt, mångsidigt och övertygande uttryck för den primitiva människans affekter. Och att en nordisk konstnär byggt upp sin framställning genom att åskådliggöra det nordiskt-hedniska kynnets vildhet och obändighet är fullt berättigat. Det skänker också ett lidelsefullt dramatiskt liv åt hela kompositionen.

Mot detaljer i den unga konstnärinnans återgivande av dessa kämpande människor med kroppar i våldsam rörelse och i förvridna ställningar kunna antagligen även anmärkningar göras, men de betyda väl föga i jämförelse med framställningens konstnärliga förtjänster. Och man må även minnas, att återgivandet av den nakna människokroppen hör till konstens svåraste uppgifter.

I den följande reliefen Fångenskapen föres åskådaren till en vackert avvägd komposition, där stämningen av en i stilla resignation upplöst smärta bildar en verkningsfull motsats till den första reliefens våldsamt rörliga scener. Figurerna i Fångenskapen äro inställda i en lätt bågformig linje och haHemkomsten.

delvis såsom bakgrund några lätta antydningar av växtlighet. Detta kompositionssätt har gett tillfälle till uppställande av olika grupper, vilka sammangå i den gemensamma resignerade sorgen över det hårda ödet för dem som blivit bortförda till det främmande landet långt från hem och härd och allt vad de haft kärast i världen.

Några av dessa grupper äro synnerligen uttrycksfulla, väl avvägda och vackra. Särskilt fäster åskådaren sig vid den i mitten av kompositionen knäböjande gubben med barnet vid sin sida och den av flere gestalter i olika ställningar sammansatta gruppen av sörjande kvinnor ned emot reliefens högra hörn. De i bakgrunden framskymtande, i låg relief återgivna gestalterna, som avteckna sig mot pilträdens grenar, föra åskådarens tanke till Gamla testamentets skildring: »Vid älvarna i Babel sutto vi och gräto, då vi på Zion tänkte. Våra harpor hängde vi på pilträd, som där äro». — Genom den konstnärligt avvägda och verkningsfulla grupperingen utfylles ytan synnerligen väl av kompositionen.Den tredje reliefen Bergspredikan visar Kristus såsom för-kunnare av den höga lära, vilken skall medföra befrielse för människorna och inviga dem i fredens och kärlekens evangelium för att därigenom skänka dem andens frihet. Kring förkunnarens gestalt i kompositionens mitt ses grupper av uppmärksamma åhörare, medan i ett avlägsnare plan människor, upptagna av arbete och möda, avtecknas mot en med några konturer angiven bakgrund av en bland medeltidens vackraste kyrkobyggnader.

Men ovanför dessa grupper av lyssnande människor, återgivna sådana de framträda i det dagliga livet, har uppe vid reliefens övre kant inställts en annan grupp av gestalter, som måhända kunde kallas en vision av de nedanför lyssnande skarornas tankar, önskningar och förhoppningar.' Med denna grupp av unga varelser, som med harpor i händerna lovsjunga sin sälla lott, har konstnärinnan måhända avsett att framhålla förkunnarens ord 0111 att människorna måste bliva såsom barn för att ingå i Guds rike.

Både i fråga om utförandet och innehållet har hon i sin tredje relief behandlat motivet med större frihet, än vad hon gjort i de båda föregående. Men en lika stor innerlighet och en lika stark stämning, som hon funnit uttryck för i den andra reliefen, har hon icke, synes det mig, kunnat genomföra vid utarbetandet av Bergspredikan, ehuru flere enskilda figurer vackert framträda och visa, huru säker hennes formgivning numera blivit. Den unga flickan, läsande i en bok längst nere i kompositionens högra hörn, och gossen i det vänstra hörnet äro förtjusande skapelser.

Den fjärde reliefen Hemfärden visar ett långt tåg av människor, vilka oavlåtligt sträva framåt — uppåt! 1 spetsen för detta tåg, som vänder sig upp mot bildens vänstra hörn, går en ängel, vilken med sin lyftade hand tyckes ange riktningen för dem som komma efter. E11 svävande rytm i rörelserna hos dessa vandrare antyder, att de redan på något vis lämnat jordelivet bakom sig. Men såsom andeväsen äro de dock icke framställda. Tvärtom äro dessa vackramänniskokroppar omsorgsfullt modellerade efter naturen och visa med vilken säkerhet konstnärinnan behärskar formen. Grupperingen av figurerna är även skickligt gjord. Längst till vänster avslutas kompositionen med en man och en kvinna, som betrakta den framåtsträvande skaran. Att döma av den vinge, som skymtar fram bakom mannens rygg, höra dessa två till dem som redan hunnit till målet och med lyckligt leende ansikten skåda ut mot dem som sträva framåt till samma mål.

Den femte och sista reliefen Hemkomsten bildar en utomordentligt verkningsfull och vacker avslutning till hela cykeln. Den centrala punkten i kompositionen är Kristusgestalten, mot vilken alla blickar riktas, då han välkomnar dem som följt honom i spåren och sålunda äntligen hunnit hem.

Kompositionen utgör en väl avvägd helhet, som genom flere olika grupper låter bildens ledande idé klart framträda. Nere i det vänstra hörnet i förgrunden ses en grupp unga manliga gestalter i hög relief, av vilka en, nästan helt lösgjord fran bakgrunden, reser sig upp och med ett hänfört strålande leende och en vacker uttrycksfull rörelse med armen hälsar Kristus. På reliefens högra sida ses grupper av kvinnor, som omge Kristus, medan hela bakgrunden utfylles av de i mycket låg relief återgivna himmelska härskaror, som sjunga hans lov. Genom denna mängd av gestalter, av vilka somliga framträda blott såsom antydningar, har kompositionen blivit ännu mer rik och omväxlande. Men den mest anslående gruppen utgör dock den förtjusande raden av de sju små knäböjande barngestalterna, som konstnärinnan med ett genialiskt grepp ställt in i förgrunden framför Kristusgestalten. — Hon hade med dem velat symbolisera de sju bönerna i Fader vår, har hon själv sagt.

En åskådare, som vill göra en mer än blott flyktig bekantskap med ett konstverk, intresserar sig vanligtvis även för att veta något mer 0111 den mentalitet, ur vilken det sprungit fram.Det är ju känt, att flere av de talrika nordiska konstnärer ocli författare, som vid sekelslutet — på 1880- och 90-talet — vistades i Paris, där kommo i beröring med och lärde känna vissa ockulta företeelser och läror, av vilka de livligt påverkades. Särskilt hade spiritismen med dess lära om att en förbindelse kunde åstadkommas mellan de avlidnas andar och de kvarievande människorna fått stor spridning. Förbindelsen tänktes då äga rum på olika sätt, bade genom fysiska föremål, som av andarna sattes i rörelse och sålunda blevo medel för deras uppenbarelser, eller genom s. k. medier, genom vilka andarna talade eller handlade; slutligen kunde även direkta uppenbarelser eller materialisationer förekomma.

Man vet att August Strindberg under en tid, då han uppehöll sig i Paris, mycket sysselsatte sig med spiritistiska problem. Detsamma gjorde den svenske målaren Josephson och åtskilliga andra nordiska konstnärer. Genom själva arten av sitt arbete äro väl författare och konstnärer mer än andra utsatta för en påverkning, varigenom tankar och fantasi sättas i rörelse.

Från vetenskapligt håll gjordes på olika sätt försök att vinna klarhet beträffande de ockulta lärorna och fenomenen. Redan i början av 1880-talet bildades i England ett sällskap för psykisk forskning och i andra länder följde man exemplet. Men följden härav blev att en het strid uppstod om de under debatt ställda psykiska fenomenen och striden härom fortfar, i det att de flesta psykologer tyckas betrakta de spiritistiska företeelserna och uppenbarelserna såsom verk av självsuggestion.

Även Sigrid af Forselles hade i Paris kommit i beröring med den moderna spiritismen och dess yttringar samt starkt påverkats därav. Denna påverkan gällde dock icke formgivningen i hennes konst. Såsom Rodins lärjunge förblev hon framgent realist och fasthöll alltid vid det noggranna återgivandet av den verklighet hon såg, endast med undertryckande av det oväsentliga. Men i fråga om det osynliga immateriella innehållet, sammanställt av mystik och vision,fick det ockulta elementet betydelse för henne både i tanke-gång och livssyn. 1 allmänhet uttalade hon sig sällan själv härom och i synnerhet icke för personer, om vilka hon visste, att de icke delade hennes åsikter.

En gång hände det dock, medan vi en tid tillsammans vistades i Florens, där hon helt gick upp i arbetet på sina reliefer, att hon med en strålande blick i sina vackra uttrycksfulla ögon omtalade, huru hon ofta under sitt arbete här tyckte sig förnimma den osynliga närvaron av flere bland de stora konstnärer, som fordom levat och verkat i Florens, och huru denna känsla stärkte och gav lyftning ät hennes arbete.

Men också den som är böjd för att kalla den unga konst-närinnans uppfattning om ett sådant inflytande självsuggestion, kan icke undgå att finna hennes förklaring vacker — och varför icke även djupsinnig? — Vem kan förklara eller känna de dolda källor, ur vilka konsten upprinner?.

I omkring fyra år kvarstannade Sigrid af Forselles i Florens, där hon med tillhjälp av levande modeller utförde en

del av sin reliefcykel och samtidigt, såsom här redan blivit nämnt, hängivet studerade och levde sig in i den italienska konstens — särskilt i ungrenässansens — underbara värld.

Återkommen till Paris upptog och fortsatte hon arbetet pä relieferna. Såsom förut hyrde hon sig en ateljé, och i ateljén bredvid hennes arbetade såsom förr hennes kamrat och vän Madelaine Jouveray.

Endast sällan sammanträffade Sigrid af Forselles med de finländska konstnärer, som vid denna tid rätt mångtaligt studerade i Paris. Hennes ateljé var belägen nere i den avsides liggande stadsdelen Vaugirard och hon själv var ständigt upptagen av sitt arbete. Mycket sällan uppsökte hon själv de landsmän, som under längre tid vistades i Paris. I Walter och Lina Runebergs hem, där under årens lopp så mänga av våra äldre och yngre konstnärer gästfritt och älskvärt tagits emot, sågs Sigrid af Forselles någon gång. Men avstånden i Paris äro långa och tiden tyckes flyga bort där och aldrig riktigt räcka till för allt som borde göras.Ibland hände det dock att hon uppsöktes i sin ateljé av landsmän och landsnianinnor. En av dessa, som i början av !)0-taIet kommit till Paris, var Magnus Enckell. Han blev även bekant med hennes kamrat Madelaine Jouveray, och under besöken hos de båda konstnärinnorna målade han det förträffliga porträttet av Madelaine, vilket numera finnes i konstsamlingarna i Ateneum.

Ett nöje, som vår skulptris kunde bjuda sina vänner, då de under den vackra årstiden besökte henne, sedan hon slutat dagens arbete och modellen, som vanligt, avlägsnat sig klockan 5 pä eftermiddagen, det var kaffedrickning ute i en liten trädgårdstäppa. Den ateljé hon hyrde för arbetet på sina reliefer var en mycket enkel och primitiv skulptör-ateljé inne på en gård långt nere i Vaugirard, och bredvid den i samma långa låga hus fanns sida vid sida en hel rad liknande ateljéer. På grund av att det material bildhuggarkonsten kräver är tungt och skrymmande och svårt att transportera, stod byggnadslängan endast ett par trappsteg över marken. Men framför den långa låga byggnaden och avskild från den genom en väg eller en trottoar fanns en trädgårdsanläggning, avdelad i lika mänga små täppor, som där funnos ateljéer. Varje ateljéinnehavare hade sålunda här sin lustgård, där han eller hon under vackra ljusa kvällar efter slutat arbete kunde sitta och dricka sitt kaffe och röka sina cigarretter.

Dessa små trädgårdsanläggningar voro för det mesta mycket enkla, man kunde se att innehavarna varken hade råd eller tid till sådant arbete. Grönskan bestod av några buskar och möjligen några vinrankor, som pä eget bevåg slingrade sig upp kring något tillfälligt stöd, och möbleringen utgjordes av ett omålat bord och en träbänk av enklaste slag. Men här sågo konstnärerna i alla fall en liten glimt av naturen och voro därjämte genom en hög mur mot gatan skyddade för dess larm och damm. Och här i denna lilla gröna oas bjöd Sigrid af Forselles gärna sina gäster på en kopp kaffe och en cigarrett.

Det hände ibland, att hon av sitt arbete kvarhölls i Paris även under sommarmånaderna, men vanligtvis reste hon dockhem till Helsingfors, där hon var efterlängtad och varmt hälsades välkommen i sitt föräldrahem. Här sammanträffade hon också ibland med forna kamrater och gamla vänner. Men under årens lopp tycktes hon dock blivit allt mer främmande för alla förhållanden här, och man fick intrycket av att hon egentligen icke mer trivdes i hemlandet. Det berodde väl även delvis pa att alla hennes tankar och framtidsplaner uteslutande kretsade kring arbetet med den stora reliefcykeln.

Endast mycket sällan ställde Sigrid af Forselles ut här hemma något av vad hon gjort. Då hon en gång i början av sin bana pa 80-talet exponerade några arbeten på Konstföreningens sedvanliga årsutställning, blev kritiken i våra tidningar enligt hennes åsikt så föga uppmuntrande till fortsättning och utvisade en sådan okunnighet hos anmälaren, att hon icke brydde sig 0111 att vidare vara med här, utan exponerade sedan i Paris, där hon flere gånger ställde ut arbeten på Salongen.

Om någon konst har mycken vedermöda i beredskap för sina utövare, så är det skulpturen. Dess hantverk är tungt och fordrar mycken kraft, dess alster äro svårhanterliga och svåra att flytta samt behöva såsom färdiga utrymme och avstånd för att helt kunna göra sig gällande. Mer än någon annan konstart är skulpturen sålunda även beroende av en mängd yttre omständigheter och förhållanden. Lyckligtvis hade sådana yttre faktorer icke hindrande fått ingripa i Sigrid af Forselles’ arbete.

Hon fortsatte med arbetet pä sin reliefcykel ända tills det nya århundradet inbröt. Då hade hon slutfört det; cykeln var färdig och skulle exponeras i Paris. De tva första relieferna, Människornas kamp och Fångenskapen, utställdes på Salongen Champ de Mars. Synliga bevis på framgången Iäto inte vänta på sig: kritiken i pressen blev mycket erkännande och konstnärinnan blev hedrad med att inkallas såsom »Associé de la Société nationale des artistes fran?ais».

1902 utställdes den tredje reliefen, Bergspredikan, och följande ar den fjärde och femte, Hemfärden och Hemkomsten.Sigrid af Forselles' förra lärare skulptörerna Rodin och Boucher hade redan tidigare uttalat sig mycket fördelaktigt om hennes reliefer. Sålunda hade den senare en gång, då han gjorde ett besök i hennes ateljé och såg huru hon höll på med reliefserien sagt, att verket hedrade icke blott henne, som utförde det, utan skulle, då det blev färdigt och en gång framträdde, även bliva en heder för hennes land.

Under de ar skulptrisen varit upptagen av arbetet med reliefcykeln, hade hon likväl även hunnit med många andra mindre verk. Medan hon under sommarmånaderna vistades i sitt föräldrahem i Helsingfors, ställde hon alltid upp för sig något arbete, som hon kunde utföra i den belysning, som stod till buds i ett vanligt boningsrum och icke nödvändigt krävde ateljébelysning.

Såsom några av de mest betydande arbeten hon utförde här må nämnas: Vestal med lampa, sittande helfigur. Pythia, sittande helfigur, utförd i ett större och ett mindre exemplar i bränd lera. Ett i brons gjutet gravmonument finnes uppställt på konstnärinnans 1896 avlidne faders grav på Nya kyrkogården i Helsingfors, samt en likaledes i brons gjuten relief för ett monument på en i Schweiz avliden landsmaninnasgrav. Och en mängd statyetter, utkast och skisser vittna därjämte om skulptrisens ständiga strävan att vinna ökad kunskap om plastikens fordringar och att göra handen, som skulle utföra dem, alltjämt säkrare och skickligare.

Sedan Sigrid af Forselles slutfört sin reliefcykel och under de första åren av det nya seklet utställt den i Paris, stannade hon ett eller ett par år hemma i Helsingfors i sin mors hem. Under denna tid utförde lion en del mycket intressanta saker i bränd, färgad och glacerad lera. Det var större och mindre vaser och urnor, för vilka hon sökte vackra eller originella former. Men huvudsaken var icke själva formen i och för sig. Det hon främst avsåg var att hålla urnans yta så stor och hel som möjligt, emedan hon på detta begränsade område ville utföra kompositioner i relief.

Sålunda modellerade hon på en av sina urnor en relief,Urnor.framställande Jakobs dröm ur Gamla testamentet. Pa en annan återgives Kristus, omgiven av apostlarna. En tredje urna visar David spelande på harpa för Saul. På en fjärde ut-fylles ytan av en mycket figurrik komposition, som framställer mänsklighetens vandring mot dess i fjärran liggande slutmål, skådad av en i förgrunden inställd pilgrim. Åtskilliga andra motiv ha även återgivits.

Ibland ha även växtornament fått spela in i kompositionen eller bilda inramning för denna, och någon gång har växt-ornamentet enbart varit motiv för utsmyckningen. Då har det blivit bruna alger mot en bakgrund av havets djupblå färg eller gröna tallkvistar eller röda rönnbär mot en blånande himmel. I alla dessa verk har färgen varit av stor betydelse för att låta kompositionen komma till sin fulla rätt. Och tilllika har det varit ett spännande och intressant experimenterande med de använda oxidfärgerna, då ju fragan alltid stod öppen, huru de slutligen skulle utfalla i bränningen.

Då konstnärinnan år 1900 blev inbjuden att med några arbeten deltaga i en utställning i London, sände hon dit sin samma år utförda vackra urna, prydd med en relief i färger, föreställande Människornas vandring, skadad av en i förgrunden inställd pilgrim. Hennes urna belönades da i London med bronsmedalj.

Efter det Sigrid af Forselles' reliefcykel blivit utställd här i Helsingfors på »Kvinnliga artisters utställning 1908» och tillvunnit sig stor uppmärksamhet och mycket erkännande, inköptes den första reliefen i serien Människornas kamp till samlingarna i Ateneum. Och da den stora nya kyrkbyggnaden i Berghäll några ar senare blivit färdig, inköptes den följande reliefen i serien som prydnad för den nya kyrkan. Då emellertid konstnärinnans moder icke ville att de tre senare relieferna i serien, vilka genom sitt innehåll pä det närmaste anslöto sig till den för kyrkan inköpta, skulle avskiljas frän denna, donerade hon dem till kyrkan i Berghäll.

Då man genom den stora portalen träder in i förhallen till kyrkan i Berghäll, möter blicken strax i det stora fältet ovanför ingången Sigrid af Forselles' Fångenskapen och Bergs-predikan. Och stiger man sedan uppför den bekväma trappan tili den rymliga ljusa orgelläktaren, finner man där på ömse sidor ovanför läktarens båda ingångar de två relieferna Hemfärden och Hemkomsten.

Det är mycket glädjande att anteckna, att en av våra kvinnliga konstnärer på ett så förtjänstfullt och för henne i hög grad hedrande sätt bidragit till utsmyckningen av Helsingfors' vackraste kyrka.

Under de närmast följande åren var Sigrid af Forselles upptagen dels med arbetet på sina urnor, dels med planer och studier för större verk. Liksom förut vistades hon mest i Paris och endast ibland under någon kortare tid hemma i Finland. Men småningom föreföll hon att bliva mer och mer främmande för förhållandena här hos oss. På hösten 1911 beslöt hon att ånyo flytta till Florens, där hon sedan skaffade sig en rymlig och trevlig ateljé i den vackra stadsdelen utanför Porta Romana, där de villaliknande byggnaderna ligga omgivna av trädgårdar och lummiga träd. Här ville hon utföra något redan tidigare planlagt arbete.

Men pä sommaren 1914 bröt världskriget ut och medförde i hög grad förändrade förhållanden i synnerhet i de krigförande länderna. Sigrid af Forselles stannade likväl under alla krigsåren kvar i Italien. Då vi sista gängen träffade varandra 1922 i Florens, höll hon på med utförandet av en större komposition. Men hennes hälsa var försvagad. Under de följande åren tycktes, att döma av de korta brev hon ibland skrev hem, hälsan alltjämt blivit sämre. Ibland föreföll det, som hade hon begynt längta hem. Hon började tänka ut en plan för den långa hemresan. Men innan hon hunnit göra det, släcktes hennes liv plötsligt den 16 januari 1935.PRIS 65: